

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

XLVI Kielitieteen päivät

Itä-Suomen yliopisto, Joensuu

16.–18.5.2019

ESITELMIEN TIIVISTELMÄT

XLVI Annual Conference of Linguistics

University of Eastern Finland, Joensuu

16–18 May 2019

ABSTRACTS

SISÄLTÖ

Plenaristit / Plenary speakers	1
Sektioesitelmät / Section papers	5
Posterit / Posters	66
Työpajat / Workshops	72

PLENARISTIT

Professori **Unn Røneland** (Oslo yliopisto): *Dialect and Migration*

FT **Anne Ketola** (Tampereen yliopisto): *Käännös- ja monikielisyysaktivismi kirjallisuusalalla*

Apulaisprofessori **Tuomo Hiippala** (Helsingin yliopisto): *Pääkaupunkiseudun kielimaisema sosiaalisessa mediassa.*

PLENARY SPEAKERS

Professor **Unn Røneland** (University of Oslo): *Dialect and Migration*

PhD **Anne Ketola** (University of Tampere): *Translation and Multilingual Activism in Literature*

Assistant Professor **Tuomo Hiippala** (University of Helsinki): *Helsinki's Linguistic Landscape in Social Media*

Unn Røyneland

Center for Multilingualism in Society Across the Lifespan (MultiLing)

University of Oslo

Dialect diversity and migration

Globalization and concomitant social, cultural, political and economic processes have promoted both spatial and symbolic mobility leading to increasing linguistic diversity and complexity in Europe and beyond. Using Norway as a case, I address the ambiguity of this linguistic complexity in its social and political dimensions.

Within Europe, there are huge differences in the way immigrants adapt to the dialectal ways of speaking found in the receiving societies. They range from almost complete accommodation of the whole repertoire from standard to dialect to an outright rejection of dialects as spoken by the autochthonous population (Auer & Røyneland 2019, forthc). While these differences may be due to how speakers with an immigrant background position themselves vis-à-vis the receiving societies and depend on their wish to acquire local speech, they may equally be a consequence of social restrictions imposed on these choices by community norms regarding who are seen as legitimate, entitled users of local dialects. Hence the question of whether immigrants use dialects (or at least regional features) seems to reflect the status of the dialects in the respective society, the standard ideologies of the migrants' country of origin, as well as the relationship between the migrant and non-migrant population. It is therefore highly indicative of the social processes underlying transformations of late modern European societies due to migration.

Norway is known for its dialect diversity and also for the fact that dialects, on the whole, are cherished and used within all social domains and by people in all social strata. There are two *written* norms of Norwegian, but no *spoken* standard. Many new speakers find this linguistic diversity difficult, and find it challenging to learn Norwegian. This situation creates disturbances for both old and new speakers in the country. Should Norwegians stop using dialects in order to accommodate the increasing immigrant population? Or should new speakers be expected to learn to understand Norwegian with all its diversity? Questioning the value of dialect diversity runs contrary to the very grain of democratic ideals in Norway. Another question is whether people with immigrant background are seen as legitimate and entitled speakers of local dialects, and whether they are accepted as locals. Previous studies indicate that immigrants to Norway tend to acquire and use local speech, and that this generally is positively perceived. However, language alone may not always be enough to be accepted as someone who belongs, and claims of local identity may be rejected. In my presentation, I discuss the regimes of language ideologies emerging in this situation, drawing on theoretical frameworks underlying studies of language ideologies and democracy.

Auer, P. & U. Røyneland 2019 forthc. Dialect acquisition and migration in Europe. Special issue of *Journal of Multilingual and Multicultural Development*.

Käännös- ja monikielisyysaktivismi kirjallisuudella

Suomessa asuu lähes 375 000 henkilöä, jotka puhuvat äidinkielenään jotain muuta kuin suomea, ruotsia tai saamen kieltä (SVT). Äidinkieltä suomalaisilla on jo yli 150 (Kotus). Tämä kielellinen monimuotoisuus ei kuitenkaan juuri heijastu kustannusallalla: paria poikkeusta lukuun ottamatta Suomessa ei juurikaan ole julkaistu kirjallisuutta muilla kuin Suomen perinteisillä kielillä, vaikka muilla kielillä kirjoittavia kirjailijoita asuu maassa suuri ja aktiivinen joukko. Heidän työnsä julkaisemisella voisi kuitenkin olla merkittävää yhteiskunnallista arvoa: muissa Pohjoismaissa on havaittu, että harva asia edistää maahanmuuttajaintegraatiota yhtä yksiselitteisen tehokkaasti kuin se, että annetaan tilaa kulttuuriaktiiviteeteille, joista jokainen – äidinkieleen katsomatta – löytää itselleen jotain (esim. Nordisk Ministerråd, 2018).

Tässä esitelmässä paneudun Suomessa pysyvästi asuvien, muilla kuin Suomen perinteisillä kielillä kirjoittavien kirjailijoiden työhön, sekä tämän työn ympärille syntyneeseen käännös- ja monikielisyysaktivismiin. Esitelmässäni kartoitan, millaista tutkimusta monikielisestä kirjallisuudesta ja monikielisistä kirjailijoista on tehty muissa Pohjoismaissa ja millaisista lähtökohdista tällaista tutkimusta on tehty Suomessa. Tämän lisäksi puhun käytännön monikielisyysaktivismityön muodoista. Analysoin kyseisen kirjailijaryhmän kohtaamia haasteita, mutta esittelen myös niitä monikielisyttä tukevia, pieniä mutta konkreettisia muutoksia, joita suomalaisissa kirjallisuus- ja kulttuurialan instituutioissa on viime vuosina tapahtunut – potentiaalisesti tämän aktivismityön seurauksena. Esityksessäni pohdin myös niitä kielipoliittisia jännitteitä, joita aktivismitoimintaan liittyy erityisesti kirjallisuuden suomentamisen osalta. Vaikka suomentaminen pääsääntöisesti nähdään arvokkaana tapana tuoda kirjallisuutta suomalaisen yleisön tietoisuuteen, voidaan kustantajien ja kirjallisuustapahtumien järjestäjien ehdottomien suomennosvaatimusten kokea myös heikentävän aidosti monikielistä ilmapiiriä sekä asettavan eri kielillä kirjoittavat kirjailijat keskenään eriarvoiseen asemaan, sillä kaikille kielille ei ammattisuomentajia löydy. Puheenvuoroni perustuu tutkimuskirjallisuuden lisäksi omakohtaiseen kokemukseeni käännös- ja monikielisyysaktivistina sekä monikielistä kirjallisuutta edistävän Sivuväli-yhdistyksen sihteerinä.

Lähteet:

Kotus: *Suomen kielet*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Viitattu: 28.3.2019. Saatavilla: <https://www.kotus.fi/kielitieto/kielet#Suomenkielet>.

Nordisk Ministerråd, 2018: *State of the Nordic Region 2018. Immigration and integration edition*. Kööpenhamina: Nordisk Ministerråd.

SVT (Suomen virallinen tilasto): *Väestörakenne* [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 28.3.2019. Saatavilla: https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#väestökielenmukaan31.12.

Pääkaupunkiseudun kielimaisema sosiaalisessa mediassa

Kaupunkien monikielisyys puhuttaa tällä hetkellä mediassa (ks. esim. Helsingin Sanomat 18.4.2019) ja tutkimuksessa (Gorter 2013; Pennycook & Otsuji 2015, Lehtonen 2016). Tässä esitelmässä tarkastelen pääkaupunkiseudun kielimaisemaa sosiaalisen median aineiston kautta. Esitän, että kielimaiseman käsitteen tulee kattaa sekä fyysinen että digitaalinen kaupunkitila. Nämä kaksi tilaa nivoutuvat yhteen digitaalisten palveluiden, mobiililaitteiden ja paikannustekniikan kautta, jotka mahdollistavat digitaalisen sisällön kiinnittämisen tiettyihin fyysisiin paikkoihin paikkaleimojen (engl. *geotag*) avulla (Zook & Graham 2007; Kellerman 2010). Verrattuna fyysiseen kielimaisemaan sen digitaalinen vastakohta on heikosti säädelty ja heijastaa täten nopeasti muutoksia kaupungissa ja yhteiskunnassa.

Sosiaalisen median kielimaiseman tutkimus vaatii myös uusia menetelmiä aineiston määrästä ja monimuotoisuudesta johtuen. Esittelen tapaustutkimuksen Senaatintorilta (Hiippala et al. 2018), joka sovelsi automaattista kielentunnistusta sekä ekologisia mittareita kielimaiseman rikkauden ja monimuotoisuuden analyysiin (ks. Peukert 2013). Kielimaiseman ajallisen muutoksen lisäksi näytän, kuinka edellä mainitut menetelmät voidaan yhdistää geoinformatiikan menetelmiin koko pääkaupunkiseudun kielimaiseman spatiaalista analyysia varten. Yhdistettynä tietoon asukkaiden liikkumisesta kaupunkitilassa näiden menetelmien avulla voidaan tuottaa uutta tietoa potentiaalisista kielikontakteista.

Lopuksi keskustelen sosiaalisen median tulevaisuudesta kielentutkimuksen aineistolähteenä. Tietoturvakandaalien seurauksena monet sosiaalisen median palveluista ovat sulkeneet ohjelmointirajapintansa, joiden avulla sisältö voidaan noutaa järjestelmällisesti. Parantunut tietoturva on käyttäjän näkökulmasta erinomainen asia, mutta sulkee samalla ovet myös tutkimuseettisiin periaatteisiin sitoutuneilta tutkijoilta. Mitä vaihtoehtoja tutkijoille jää jäljelle sosiaalisen median aineistojen suhteen?

Viitteet

- Gorter, D. (2013) Linguistic landscapes in a multilingual world. *Annual Review of Applied Linguistics* 33: 190–212.
- Hiippala, T., Hausmann, A., Tenkanen, H. & Toivonen, T. (2018) Exploring the linguistic landscape of geotagged social media content in urban environments. *Digital Scholarship in the Humanities*. DOI: 10.1093/lc/fqy049
- Kellerman, A. (2010) Mobile broadband services and the availability of instant access to cyberspace. *Environment and Planning A* 42: 2990–3005.
- Lehtonen, H. (2016) What's up Helsinki? Linguistic diversity among adolescents. Teoksessa Toivanen, R. & Saarikivi, J. (toim.) *Linguistic Genocide or Superdiversity? New and Old Language Diversities*. Bristol: Multilingual Matters, 65-90.
- Pennycook, A. & Otsuji, E. (2015) *Metrolingualism: Language in the City*. London: Routledge.
- Peukert, H. (2013) Measuring linguistic diversity in urban ecosystems. Teoksessa Duarte, J. & Gogolin, I. (toim.) *Linguistic Superdiversity in Urban Areas: Research Approaches*. Amsterdam: Benjamins, 75–93.
- Zook, M.A. & Graham, M. (2007) Mapping digiplace: Geocoded internet data and the representation of place. *Environment and Planning B* 34(3): 466–82.

SEKTIOESITELMÄT / SECTION PAPERS

Miten tutkija piirtää murteen?

Esitelmäni käsittelee piirroksista koostuvaa aineistoa, jonka keräsin tutkijahaastattelujen yhteydessä vuonna 2018. Haastattelin suomen kielen alalta väitelleitä tutkijoita, joiden väitöskirjan otsikossa mainitaan sana *murre*, tai joiden väitöskirja perustuu pääasiassa murreaineistolle. Haastattelutilanteessa pyysin tutkijoita piirtämään käsitteen ”murre” kahdesta näkökulmasta: yhtäältä yksilön eli idiolektin näkökulmasta, toisaalta kielimuodon eli varieteetin näkökulmasta.

Esitelmässäni käsittelen piirroksia ja niissä ilmeneviä toistuvia elementtejä. Aineiston esittelyn lisäksi pohdin seuraavia kysymyksiä:

1. Millaiseksi tutkijat hahmottavat idiolektin rakenteen samalla kun piirtävät murretta sen osana?
2. Millainen idiolektin osa murre piirroksissa on?
3. Millaisina piirrettyinä varieteetteina tutkijat hahmottavat murteen?
4. Millaisia murteen ja kielen komponentteja tutkijat yksilöivät piirtäessään murretta kielimuotona?

Lisäksi pohdin esitelmässä kriittisesti sitä, miten luotettava haastattelutilanteessa koottu piirrosaineisto on, kun pyrkimyksenä on tarkastella tutkijoiden käsitteenmuodostusta.

Tuuli Ahonen

Itä-Suomen yliopisto

Multimodality and audiovisual texts

The main concepts of my research are audiovisual translation, subtitling and multimodality. Audiovisual texts refer to various texts, such as movies and television series, which convey their meaning via various modes. These modes can be divided into audio modes and visual modes. The things that we can see and hear while viewing these texts also affect the way they are translated. This translation process is called subtitling and the result of this process subtitles. I study this phenomenon in language pair Finnish and English.

My doctoral research will be divided into several parts in order to investigate a complex phenomenon, the multimodality of audiovisual texts and how it affects the translation of such texts. I am interested to see how subtitlers use multimodality as they translate audiovisual texts. The individual studies in my doctoral research strive to answer similar questions from various viewpoints. Questions such as: How does the multimodal nature of audiovisual texts affect their translation? How do professional subtitlers use the multimodal nature while subtitling? Or do they?

I will study the multimodal nature of audiovisual texts (such as movies or other video material), how the multimodal nature of aforementioned texts affects their translation and use the gathered information to modify and refine the research method (Multimodal Scene and Sequence Analysis) which I outlined and tested in my MA Thesis (2017). The idea is to look at the translation process of audiovisual texts and see how for example the subtitler can meet time and space restrictions of subtitles without losing the main message. What kind of role does the multimodal nature of audiovisual texts have in this translation process?

My research will be divided into three parts to examine different aspects of the research question. My methodological approach will be mixed-methodological (and consequently multi-methodological as well). The first study will be carried out as a survey research targeted at professional subtitlers. The second part of my study will be an empirical study to test whether and how access to the different modes impacts the process and the product. Lastly, the third part of the research will be carried out by using eye-tracking camera in order to study how professional subtitlers use the visual mode while subtitling.

Source:

Ahonen, T. 2017. *Multimodal Scene and Sequence Analysis: Condensation and Reduction Strategies in the Subtitles of The Dark Knight*. Master's Thesis. Retrieved from <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20180058>

Juha Alho

Helsingin yliopisto

Emoticons in suomi24 Discussion Forum - Emotikonit suomi24-keskustelupalstalla

Emoticons are pictographs, similar in use to emojis, but formed from ASCII characters, such as :) and :-). Their purpose is to add meta-level emotion-related comments on the written text. Time trends and other statistical aspects of emoticon use in an internet discussion forum suomi24 consisting of 48 million posts from 2001-2015 is carried out. The usage varies by topic area and provides indirect evidence of the authors' linguistic background. Correspondence analysis is used to characterize emoticons. Examples are given to indicate how a closer reading of the posts can complement statistical analyses. Possibilities for future research, emphasizing data quality, are noted.

Havaitsemisverbien konjugaation valinta ersässä ja mokšassa

Esitelmässäni tarkastelen, mitkä tekijät vaikuttavat havaitsemisverbien konjugaatioon ersässä ja mokšassa. Mordvassa transitiviverbejä voi taivuttaa sekä objekti- että subjektikonjugaatioissa. Subjektikonjugaatioissa ne kongruoivat pelkästään subjektin kanssa, mutta objektikonjugaatioissa ne kongruoivat sekä objektin että subjektin kanssa luvussa ja persoonassa. Objektin määräisyys ja aspekti vaikuttavat konjugaation valintaan. Verbi voi olla objektikonjugaatioissa vain määräisen objektin kanssa ja tämä rakenne ilmaisee yleensä loppuun suoritettua toimintaa. Mikäli verbi on subjektikonjugaatioissa määräisen objektin kanssa, se ilmaisee jatkuvaa, päättymätöntä toimintaa.

Tietyt verbiryhmät noudattavat kuitenkin eri sääntöjä. Havaitsemisverbien konjugaatioon vaikuttaa pelkästään objektin määräisyys (Markov 1964, 71–74; Alhoniemi 1994, 147–148). Määräisen objektin kanssa havaitsemisverbit ovat objektikonjugaatioissa, kun puolestaan epämääräisen objektin kanssa ne esiintyvät subjektikonjugaatioissa. Aspektilla ei ole vaikutusta näiden verbien konjugaatioon, joten ne tarjoavat hyvän aineiston tarkastelemaan onko muita mahdollisia tekijöitä, jotka vaikuttavat konjugaation valintaan.

Aineistona käytän Turun yliopiston tarjoamaa MokshEr korpusta, joka sisältää kirjakielisiä tekstejä ersäksi ja mokšaksi, ja lisäksi haastattelen ersän ja mokšan tutkijoita Saranskissa huhtikuussa. Aineistosta olen kerännyt ersän *nejems* 'nähdä' ja *mařams* 'kuulla; tuntea' ja mokšan *näjams* 'nähdä', *kuřams* 'kuulla' ja *mařams* 'kuulla; tuntea' finiittiset muodot, ja tarkastellut, miten nämä verbit käyttäytyvät eri konteksteissa. Havaitsemisverbit eroavat jonkin verran ersässä ja mokšassa: ersässä ei ole erillistä pelkästään kuulemista ilmaisevaa verbiä. Aineiston perusteella määrittelen, mitkä ovat määräiset objektit, jonka jälkeen tarkastelen määräisten objektien kanssa esiintyviä havaitsemisverbejä. Tutkimukseni mukaan havaitsemisverbi esiintyy myös subjektikonjugaatioissa määräisen objektin kanssa, ja konjugaation vaihtelua aiheuttavat sellaiset tekijät, joihin ei ole aikaisemmin kiinnitetty huomiota. Ersässä negaatio ja toiminnan kuvitteellisuus näyttävät vaikuttavan konjugaation valintaan, kun puolestaan mokšassa näillä tekijöillä ei toistaiseksi näytä olevan merkitystä. Mokšassa taivutuksen valinta on paljon johdonmukaisempi kuin ersässä: määräisen objektin kanssa havaitsemisverbi on aina objektikonjugaatioissa.

Lähteet:

- Alhoniemi, Alho 1994. Zur Verwendung der Objektkonjugation im Mordwinischen. *Laponica et uralica: 100 Jahre finnisch-ugrischer Unterricht an der Universität Uppsala: Vorträge am Jubiläumssymposium 20.-23. April 1994. Studia Uralica Uppsaliensia* 26. S. 145–152.
- Markov 1964 = Марков, Ф. П. 1964. Функции объектного спряжения мордовского глагола. *Tõid läänemeresoome ja volga keelte alalt. Труды по прибалтийско-финским и волжским языкам*. Toim. Pajusalu-Adler, E. Tallinn, Eesti NSV Teaduste Akadeemia. S. 69–85.

Asiantuntijaidentiteetit uhanalaisen kielen informanttihaastattelussa sanahakujen valossa

Kielitieteellisen kenttätöön käsikirjoissa kiinnitetään paljon huomiota informanttityöskentelyn käytännön järjestämiseen ja siihen liittyviin eettisiin kysymyksiin. Informantin ja lingvistin identiteetit ovat ennalta annettuja, joskin viime aikoina on kiinnitetty huomiota informantin aktiivisempaan rooliin kielenoppaana, kielikonsulttina tai kielen opettajana. Esitelmässämme tutkimme kuitenkin informantin ja lingvistin *diskurssi-identiteettejä*, erityisesti asiantuntija-identiteettejä. Ne voivat vaihdella työskentelyn kuluessa, varsinkin jos kyse on uhanalaisesta, attritiosta kärsivästä vähemmistökielestä, jonka elisitointi vaatii informantin ja lingvistin yhteistyöltä enemmän kuin sujuvasti hallitun kielen elisitointi.

Tarkastelemme pohjoiskreikkalaisessa kaupungissa tallennettua (video kahdesta kuvakulmasta) noin 12 minuutin mittaista makedonian informanttihaastattelua. Pääinformanttina on keski-ikäinen nainen E, joka osaa paikallista murretta lapsuudestaan mutta jolle kreikka on jo vahvin kieli, niin että hänen on usein vaikea löytää makedonialaista ilmaisua. Informantti E:tä tukee ja auttaa jo häntä ennen haastateltu keski-ikäinen miespuolinen informantti J, joka osaa paikallista murretta sujuvammin mutta jolla on myös enemmän makedonian kirjakielen vaikutusta. Haastattelijana on muualta Euroopasta tullut miespuolinen lingvisti V (ei kukaan meistä), joka käyttää elisitoinnin apuna tunnettua ”sammakkotarinaa” (kuvakertomus *Frog where are you?*). Lisäksi haastatteluun osallistuu marginaalisesti pohjoismakedonialainen naispuolinen lingvisti C, jonka äidinkieli on makedonia. Keskustelussa käytetään makedonian lisäksi kreikkaa, jota E ja J puhuvat sujuvasti, V erittäin hyvin ja C ei ollenkaan.

Tarkastelemme erityisesti E:n *sanahakuja* ja J:n ja V:n osallistumista niihin sekä kuvaamme, miten osallistujat tuovat näkyviin asiantuntijaidentiteettiään näissä tilanteissa. Kaikki kolme työskentelevät yhteistyössä kohti paikallisella murteella kerrottua sammakkotarinaa, mutta E, joka on haastattelun pääinformantti (videointi kohdistuu häneen), pyrkii toistuvasti käymään merkitysneuvotteluja muiden kanssa eri ilmauksista. Keskustelun osallistumiskehikko rakentuukin osittain eri tavalla kuin keskustelun tieteellisestä tarkoituksesta voisi päätellä.

Ulkomaalaistaustaisten suomalaisten vanhempien kielivalintoja perheessä

Esitelmässäni tarkastelen Sata suomalaista kielellistä elämäkertaa -hankkeen aineistosta monikielistä lasta kasvattavien ulkomailla syntyneiden vanhempien kielivalintoja. Aineistona käytän 13 haastattelua (<https://blogs.helsinki.fi/100suomalaista/>). Näissä haastatteluissa informantit ovat äidinkieleltään muun kuin suomenkielisiä tai vähintään kaksikielisiä, jos yhtenä äidinkielenä on suomi. Suomen rinnalla perheiden kielirepertuaariin kuuluu maahanmuuttajakieliä. Olen rajannut tutkimukseni ulkopuolelle perheet, joissa käytetään ruotsia, saamen kieliä tai autoktonisia kieliä.

Tutkimuksen keskiössä ovat monikielisen perheen kielivalinnat ja niistä rakentuvat kielistrategiat. Haastatteluista saadaan yleiskuva paitsi informantin nykyisestä kielenkäytöstä perheessä myös kielistä, joita hän on käyttänyt aiemmin elämänsä aikana. Metakielisestä diskurssista nousee esiin asenteita perheenjäsenten kanssa käytettäviä kieliä kohtaan sekä rakentuu kuva kielistrategioista, joita vanhemmat käyttävät lasten kanssa ja jotka sijoittuvat yksikielinen–monikielinen-asteikolle. Etsin vastausta siihen, mikä motivoi tiettyjen kielistrategioiden käyttöä. Tarkastelen myös, millaisiksi informantit kokevat perheen kielistrategiassa tapahtuneet muutokset, joista osa vaikuttaa olevan sidoksissa tutkittavien haluun integroitua suomenkieliseen yhteiskuntaan. Peilaan aineistosta nousevia tuloksia aiempaan tutkimukseen perheiden kielipolitiikasta (esim. Schwartz & Verschik 2013; Caldas 2012).

Lähteet

- Caldas, Stephen J. 2012: Language policy in the family. – Bernard Spolsky (toim.), *The Cambridge handbook of language policy* s. 351–373. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schwartz, Mila & Verschik, Anna (toim.) 2013: *Successful family language policy*. Dordrecht: Springer.

S2-puhujien suomen kielen käyttö ja ymmärtäminen kielielämäkertojen valossa

Esitelmässäni tarkastelen Suomeen muuttaneiden S2-puhujien kielenkäyttötilanteiden kuvaamista sekä onnistumisen ja haasteiden kokemuksia erilaisissa kielenkäyttötilanteissa. Käytän aineistona Sata suomalaista elämäkertaa -hankkeen (<https://blogs.helsinki.fi/100suomalaista/>) haastatteluja, joiden informantit ovat muuttaneet Suomeen aikuisena ja ovat opiskelleet suomea toisena kielenä. Tarkastelen, miten he kuvaavat suomen kielen käyttöönsä ja asettumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan kielenkäytön näkökulmasta.

Haastatteluissa informantit puhuvat suomen kielen käytön haasteista ja kielen ymmärtämisen vaikeuksista muuton jälkeen sekä kertovat ajatuksistaan ”oikein” ja ”väärin” puhumisesta. Haastatteluissa nousee esille myös suomenkielisten palaute informanttien kielenkäytöstä, informanttien omat arviot kielenkäytöstään ja se, miten kyseiset asiat vaikuttavat integroitumiseen suomenkieliseen yhteiskuntaan. Haastatteluissa he puhuvat suomen kielen käytön kokemuksen eroista eri kielenkäyttötilanteissa: vapaa-ajalla, perheessä, kavereiden kanssa ja työssä.

Haastatteluista käy ilmi myös, että Suomessa vietetyn ajan määrä vaikuttaa siihen, miten informantit suhtautuvat suomen kieleensä ja miten varmuus omasta kielenkäytöstä vaikuttaa eri tilanteiden kokemiseen. Suomessa kauemmin asuneiden kuvaukset eroavat selvästi niiden informanttien kuvauksista, jotka ovat muuttaneet Suomeen myöhemmin.

JÄÄMISEN eri merkitykset – ajallinen liike ja liikkumattomuus merkityksen luojana

Tarkastelen esitelmässäni JÄÄMISEN verbien eri merkityksiä. JÄÄMISEN verbeillä tarkoitan tässä verbejä *jäädä* ja *pysyä*, jotka ilmaisevat perusmerkityksessään samassa tilassa jatkuvaa olemista. Tutkimuksen ytimessä on liike ja liikkumattomuus. JÄÄMISEN näkökulmasta liikkeen ja liikkumattomuuden voi hahmottaa kahdella eri tavalla näiden kahden pääverbin kautta: verbi *jäädä*, joka on ominaisuuksiltaan liikeverbin kaltainen (sen yhteydessä esiintyy tulosija), ja verbi *pysyä*, joka on vastoin lähisynonymiaan staattinen (sen yhteydessä esiintyy olosija). JÄÄMISEN (so. jäämisen tai pysymisen) hahmottaminen dynaamiseksi tai staattiseksi tapahtumaksi (*Jään huoneeseen vs. Pysyn huoneessa*) – liikkeeksi tai ei-liikkeeksi – riippuu kielenkäyttäjän asennoitumisesta tapahtuman ajalliseen etenemiseen eli tilanteen aspektiin, joka kumpuaa paljolti *jäädä*- ja *pysyä*-verbien sisäisestä aikarakenteesta.

Tarkastelussa käy ilmi, että verbien aikarakenne vaikuttaa peruslokativisten merkitysten lisäksi myös ratkaisevasti ei-lokativiisiin merkityksiin, kuten *jäädä*-verbin evaluatiiviseen merkitykseen (*Esitys jäi valitettavasti lyhyeksi*). Hyödynnän analyysissä erityisesti Huumon (2005) näkemyksiä *jäädä*-verbin tulosijaisuudesta sekä Talmyn esittämää voimadynamiikka -nimistä teoriaa (1988; 2000: luku 7). Analyysin tukena käytän esimerkkejä, jotka on kerätty kooltaan ja genreltään laaja-alaisesta Finnish Web Corpus -korpukselta.

Lähteet:

Huumo, Tuomas (2005). Onko jäädä-verbin paikallissijamääritteen tulosijalla semanttista motivaatiota? – *Virittäjä* 4, 506–524.

Talmy, Leonard (1988). Force dynamics in language and cognition. – *Cognitive Science* 12, 49–100.

Talmy, Leonard (2000). *Toward a cognitive semantics. Volume I: Concept structuring systems*. Cambridge, MA: MIT Press.

Imperatiivi valekäskynä

Imperatiivi tunnetaan lausetyyppinä, jolla ohjailaan puhuteltavan toimintaa. Keskusteluaineistojen tutkimus (mm. Lauranto 2014) on osoittanut, että imperatiivin direktiivinen käyttöala on laaja ulottuen käskystä ehdotukseen, kannustukseen ja luvanantoon, ja sen tehtävät ovat kytköksissä muun muassa lausuman sekventiaaliseen asemaan. Suomen kielen imperatiivi esiintyy lisäksi monissa ei-direktiivisissä konstruktioissa, jotka ovat puhujan affektista asennoitumista ilmaisevia.

Tarkastelen esitelmässäni paheksuntaimperatiiviksi nimeämäni lausekonstruktiota (Forsberg 2019), jolla ilmaistaan kielteistä suhtautumista puhuteltavan toimintaa kohtaan. Esimerkiksi äidin lapsilleen lausuma *Repikää nyt se mun hame siinä* ilmaisee moitetta ja samalla varoittaa toiminnan ei-toivotuista seurauksista. Paheksuntaimperatiivin käyttöön liittyy vielä direktiivisyyttä, mutta se on epäsuoraa ja jää usein puhetilanteissa taka-alalle: toiminnan keskeyttämiseen pyritään arvostelemalla sitä. Pukemalla toiminnan pelätyt seuraukset näennäisen käskyn muotoon saadaan lausumaan retorista voimaa (vrt. *Jos riehutte tuolla tavalla hameeni kanssa, se voi revetä*). Kieltomuotoinen imperatiivi voi toimia samaan tapaan varoituksena, mutta sen välittämä affekti ei välttämättä ole yhtä vahva (vrt. *Älkää repikö sitä mun hametta*). Aina paheksuntaimperatiivilla ei ole varoittavaa tehtävää (esim. *Alahan taas vouhkasta; No puolustele nyt sinäki sitte*).

Tutkimus perustuu puhutusta ja kirjoitetusta kielestä koottuun noin 90 esiintymän aineistoon, joka on koottu mm. murrearkistoista, kaunokirjallisuudesta ja internetistä. Esittelen lausekonstruktion kielellisiä ominaispiirteitä, käyttöyhteyksiä ja tehtäviä, ja vertailen sitä imperatiivimuotoisiin lähikonstruktioihin, joilla ilmaistaan kieltoa, uhkausta, välinpitämättömyyttä ja ivailua. Pyrin osoittamaan, että imperatiivin affektinen käyttö on hyvin hienojakoisesti konstruktioitunutta. Lisäksi esitän, että paheksuntaimperatiivin kehittymiselle on ollut edellytyksiä konditionaalisissa eli ehtoa ilmaisevissa tai implikoivissa konteksteissa.

Lähteet

Forsberg, Hannele 2019: Paheksuntaimperatiivi – affektinen lausekonstruktio. – *Virittäjä* 1/2019.
Lauranto, Yrjö 2014: *Imperatiivi, käsky, direktiivi. Arkikeskustelun vaihtokaupakielioppia*. Helsinki: SKS.

Suomessa puhuttujen kieltenvälisten rajojen hämärtymisestä

Esitelmämme pureutuu kieltenvälisten rajojen hämärtymiseen tilanteissa, joissa useampaa kuin yhtä kieltä käytetään suullisesti tai kirjallisesti. Kieltenvälisten rajojen hämärtymisellä tarkoitamme tapauksia, joissa on mahdotonta selvittää, mihin yhteen nimettyyn kieleen ilmaus kuuluu.

Analysoimme puhuttuja ja kirjoitettuja tekstejä, jotka on tuotettu arabia–englanti–suomi-, englanti–suomi-, pohjoissaame–koltansaame-, ruotsi–suomi-, suomi–karjala-, suomi–koltansaame- ja suomi–viro-kontaktitilanteissa, ja toteamme, että kieltenvälisten rajojen hämärtymistä tapahtuu erilaisten morfofonologisten, morfologisten, syntaktisten ja semanttisten mekanismien kautta. Arviomme mukaan kieltenvälisten rajojen hämärtymistä voivat motivoida ainakin sanastolliset aukot, historialliset seikat, kielen ekonomisuus, rakenteelliset seikat, kuten kaksikielinen homofonia, sekä tiettyjen konstruktoiden luonnollinen produktiivisuus.

Esim. 1 karjala–suomi: morfofonologinen hämärtyminen

tilanneh (vrt. K. *tilandeh*, S. *tilanne*)

Esim. 2 koltansaame–suomi: morfologinen hämärtyminen

hammatte'mes (vrt. KS. *pää'nte'mes*, S. *hammas: hampaaton*)

Esim. 3 arabia–suomi–englanti: syntaktinen hämärtyminen

minä and mää same (vrt. A. *ana wa ana nefse shi*, E. *I and I are the same*, S. *minä ja mää ovat sama*)

Esim. 4 ruotsi–suomi: semanttinen hämärtyminen

Strök byket. (vrt. S. *pyyikki*, SuR. *byk(e)*, RuR. *tvätt*)

Suuren osan aineistostamme voi selittää *monilähtöisyyden* (esim. Riionheimo 2011; De Smet & al. 2013; Thomason & Kaufman 1988: 57–61) käsitteen kautta eli sillä, että kieliopillisen rakenteen taustalla on sekä kielensisäisiä että kieltenvälisiä vaikutteita. Tämä teoria kuitenkin implikoi kielten selvärajaisuutta eli toisistaan selkeästi erillään olevien kielijärjestelmien olemassaoloa.

Viimeaikaiset konstruktikielioppiin pohjautuvat kielikontaktimallit (esim. Höder 2012, 2018) kuitenkin kyseenalaistavat tämän. Esitelmämme ottaa kantaa keskusteluun siitä, onko olemassa kaksikielisiä kielijärjestelmiä ja jos on, miten nämä järjestelmät ovat rakentuneet (ks. esim. Höder 2012, 2018; Wasserscheidt 2014; Hilpert & Östman 2016).

Lähteet

- Hilpert, M. & J.-O. Östman 2016: Reflections on Constructions across Grammars. – M. Hilpert & J.-O. Östman (toim.): *Constructions across Grammars*.
- Höder, S. 2012: Multilingual constructions: A diasystematic approach to common structures. – K. Braunmüller & Ch. Gabriel (toim.): *Multilingual individuals and multilingual societies*.
- Höder, S. 2018: Grammar is community specific. – H.C. Boas & S. Höder (toim.): *Constructions in Contact : Constructional Perspectives on Contact Phenomena in Germanic Languages*.
- De Smet, H., L. Ghesquière & F. Van de Velde (toim.) 2013. On multiple source constructions in language change. [Special issue]. *Studies in Language* 37(3).
- Riionheimo, H. 2011: Complex morphologies in contact. The case of Ingrian Finns in Estonia. In Ihemere (toim.): *Language contact and language shift.: Grammatical and sociolinguistic perspectives*.
- Thomason, S. G. & T. Kaufman 1988: *Language contact, Creolization, and genetic linguistics*.
- Wasserscheidt, P. 2014: Constructions do not cross languages: On cross-linguistic generalizations of constructions. *Constructions and Frames* 6.

Sijamuodot ja maailman kielet

A. Martinet'n jakoa (*Langue et fonction*, 1962) noudattaen synteettiset muotoluokat voi jakaa **modifioiviin** (nomineilla *luku, persoona, omistus, komparaatio, suku, luokka, määräisyys*) ja **konstitutiivisiin** (tai **funktionaalisiin**). **Sijamuodot** ovat perusluonteeltaan lähtökohtaisesti ja lähinnä *konstitutiivisina* syntaktisesti ja morfosyntaktisesti sanaluokkien jälkeen *kaikista tärkein morfologinen muotoluokka* – vaikka formalistis-syntaktisesti suuntautuneet englanninkieliset tutkijat ovatkin sijamuotoja vierastaneet (myös suomen sijojen ”sijamuotoisuutta” on latinan pohjalta epäilty). Lausesemantiikan kannalta sijamuodot ilmaisevat konkreettisesti aineellisten olentojen välisiä suhteita – ja koska taivutusmuodon synty edellyttää eräänlaisen kynnyksen ylittämistä, myös merkitystehtävien **funktionaaliset hierarkkiset synkroniset ja diakroniset implikaatiot** käyvät parhaiten ilmi juuri synteettisten kielten sijajärjestelmistä. Loogis-semanticisesti sijamuodot kuuluvat siis *relaatiologiikan* piiriin, mutta sijamuodot ilmaisevat *predikaattilogiikan* tapaan myös olioiden ominaisuuksia, joten jako on helppo suhteellistaa. Sijamuodot tarjoavat puitteet myös *verbien* jaottelulle ja ryhmittelylle merkitystehtävien mukaan eri aihepiireihin.

Esa Itkosen mukaan ”[o]n mahdotonta luetella tyhjentävästi kaikkia niitä merkityksiä, joita sijat ilmaisevat” (*Maailman kielten erilaisuus ja samuus* 1996: 128). Kattavan tilastollisen selvityksen laatiminen tunnettujen kielten aineistojen pohjalta eri kielten sijamuodoista merkityksineen edellyttäisikin tutkijoiden yhteystyötä ja merkitystehtävien tarkastelun funktionaalista standardisointia – sijamuotojen nimityksetkin kun ovat kielitieteellisen kirjallisuuden kirjavin ja sekasortoisin *genre*. Olen kuitenkin laatinut edellisten esitysteni pohjustukseksi laajan, lähdekirjallisuudesta kootun ja useita satoja kieliä kattavan katsauksen eri sijamuodoista ja -järjestelmistä, joten sikäli kuin aineisto on riittävän monipuolinen ja edustava, yleispätevien johtopäätöstenkin tekeminen sijamuotoisista merkitystehtävistä on aivan mahdollista. Tanskalainen glossemaatikko V. Brøndal oli myös kiinnostunut yleisen loogis-strukturalistisen suhdejärjestelmän hahmottamisesta prepositioiden pohjalta (*Praepositionernes teori*, 1940).

Selvitän aineiston pohjalta, millaisiin merkityspiireihin (erityisesti adverbialiset) sijamuodot jakautuvat, millaisia sijaryhmien keskinäiset ja sisäiset suhteet ovat ja miten suhteita voi *neostrukturalistisesti* mallintaa, ja käsittelen myös kieliopillisia sijoja. Pääaineistona ovat tiedot Euraasian, Australian ja Oseanian ja Etelä-Amerikan sijajärjestelmistä (Afrikan ja Pohjois-Amerikan kielissä sijoja esiintyy harvemmin). Suhteutan aineiston myös uralilaisiin kieliin ja suomeen.

Käsittelen aineiston valossa aiempia sijamaisia tai sijamuotoisia relaatioita koskevia teoreettisia selvityksiä (C. Fillmore, J. Anderson, R. Jackendoff, R. Langacker ym.) ja suhteutan ne kielellisesti merkitsevään aate- ja oppihistoriaan (Aristoteles). Esitin itse neljännesvuosisata sitten (1992) tärkeimmät **paikallissijojen suuntaa** ilmaisevat suhteet kattavan **karteesisen mallin**, joka tarjoaa *universaalin yleisasetelman* myös vastaavien olotilaa- tai olomuotoa, asemaa, lukumäärää, osallisuutta, aikaa, omistusta ja osoitusta tarkoittavien suhteiden ja sijojen tarkastelulle. Selvitän myös, miten *assosiatiivisia suhteita* ilmaisevat sijamuodot eroavat näistä, ja esittelen, millaisia supistumia ja erikoistumia yleisasetelmaan nähden esiintyy. Käsittelen myös kysymystä sijamuotojen ontologisesta perustasta – lähtö- ja kiinnekohdan tarjoaa **kantilainen yleiskeema**: jos mitään on olemassa, on kolmiulotteisia aineellisia olentoja – eli kappaleita tai aine-eriä –, jotka ovat keskenään yhteydessä tai vuorovaikutuksessa ajassa ja tilassa.

Eräät suomen väylägrammit ajan liikemetaforissa

Tämä tutkimus käsittelee ajankulun kokemuksen kuvaamista liikkeenä (esim. *Hakemuksen määräaika lähestyy*) erityisesti sellaisissa ilmauksissa, joissa esiintyy suuntaa tai liikettä kuvaavia grammeja (esim. *Määräaikoja tulee vastaan pitkin kevättä*). Grammit (esim. *vastaan, pitkin* yms.) ovat primaaristi spatiaalisia suhteita kuvaavia kieliopillisia sanoja (adverbeja tai adpositioita). Keskityn grammien *halki, kohti ~ kohden, luo ~ luokse* ja *päin* käyttöön ajan liikemetaforissa, esimerkiksi *Opastetulla kävelykierroksella kuljetaan monen vuosisadan halki aina Turun Akatemian syntyvaiheista yliopiston nykypäivään, Kevättä kohden ollaan menossa ainakin hienojen ilmojen puolesta, palattaessa ajassa vielä kauemmas taakse päin*. Käytän aineistona Kielipankin Korp-käyttöliittymässä saatavilla olevia 1990- ja 2000-luvun suomalaisia aikakaus- ja sanomalehtiä (270 lehteä, 167 milj. sanetta).

Ajan liikemetaforiikan perusteet on pitkään tunnettu (esim. Lakoff & Johnson 1980) ja nykyisin aihe on erityisen pinnalla kielentutkimuksessa (esim. Moore 2014, Gijssels & Casasanto 2017). Tiedämme, että voimme esimerkiksi ilmaista liikkuvamme kohti aikaa (esim. *menemme kohti pääsiäistä*), aika voi liikkua meitä kohti (*Sen aika tulee vielä*) tai voimme suhteuttaa aikojen liikettä toisiinsa (*Uusivuosi tulee joulun jälkeen, Kevät kääntyy kohti kesää*). Ajan liikettä kuvaavat ilmaukset perustuvat siis paljolti spatiaalista liikettä kuvaaville ilmaustavoille. Aikaan ei tahdo päästäkään kielellä käsiksi muuten kuin konkreettisempien asioiden kuvaamiseen vakiintuneiden ilmaistyyppien avulla. Ajan käsitteellisesti epäitsenäistä asemaa kielessä motivoi inhimillinen kokemus ajan kulumisesta ikään kuin konkreettisten tapahtumien ja muutoksen, usein liikkeen, käsitteellisenä jatkeena.

Analogia spatiaaliseen liikkeeseen ei kuitenkaan näytä aukottomalta. Ei esimerkiksi ilmeisesti ole mahdollista tai ainakaan tavanomaista sanoa *?Pääsiäinen tulee meitä kohti* tai *?Joulu tulee päin*. Aineistosta ei ole löytynyt myöskään sellaisia ilmauksia kuin *?Menemme joulun luo*. Tutkimuksessani pohdinkin seuraavia kysymyksiä:

1. Miten tutkimuskohteeksi valittuja väylägrammeja ajan liikemetaforissa käytetään aineiston valossa?
2. Miten ne ilmentävät kokemusta ajasta, eli miten ne ovat tulkittavissa?
3. Millaiset ilmaukset eivät ole (aineiston perusteella) mahdollisia tai tavallisia ja miksi?

Tutkimuskysymysten tavoitteena on tarkastella sitä, mihin asti metaforinen suhde spatiaalisen liikkeen ja ajallisen liikkeen kesken ulottuu. Aikametaforiikalla on selvästi rajoitteensa, jotka liittynevät sekä tapaamme kokea aikaa että arkiseen käsityksemme ajan olemuksesta, sen naiivista ontologiasta.

Lähteet

- Gijssels, Tom & Casasanto, Daniel 2017. Conceptualizing time in terms of space: Experimental evidence. Dancygier B. (toim.), *Cambridge Handbook of Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakoff, George & Mark Johnson 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Moore, Kevin E. 2014. *The spatial language of time: metaphor, metonymy, and frames of reference*. Amsterdam: John Benjamins.

Riina Heikkilä

Kielineuvosto, Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos, Tukholma

Suomen kieli Ruotsissa – osa elämää ja yhteiskuntaa

Ruotsinsuomalaisen terminologia- ja sanastotyön tausta ja tarve

Ruotsiin muutti paljon suomalaisia varsinkin 1960- ja 1970-luvuilla. Kaikki eivät osanneet ruotsia, joten suomenkielistä tiedotusta tarvittiin etenkin viranomaiskontakteissa. Ruotsiin saatiin myös suomenkielisiä kouluja, sanomalehtiä ja radio- ja tv-ohjelmia. Varsinkin opettajat, kääntäjät, tulkit ja toimittajat tarvitsivat erityistä ruotsinsuomalaista sanastoa.

Ruotsinsuomalainen termi- ja sanastotyö vakiintui, kun Ruotsinsuomalainen kielilautakunta perustettiin vuonna 1975. Vuonna 2006 lautakunta liitettiin Kielineuvostoon, joka on osa Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitosta. Tutkimuslaitos on valtion virasto.

Sanastoja ruotsinsuomalaiselle vähemmistölle

Eritysalojen sanastojen laatiminen on aina ollut tärkeä osa ruotsinsuomalaista kielenhuoltotyötä. Keskiössä ovat olleet koulu, työmarkkinat ja sosiaaliala, koska näiden alojen sanasto poikkeaa toisistaan Suomessa ja Ruotsissa.

Sanastoja laadittaessa lähtökohtana on aina Ruotsin suomenkielisen väestön suomenkielisen terminologian tarve. Käytännön työn lähtökohtana on kuitenkin ruotsin kieli: hakusanat ovat ruotsiksi, ja niille annetaan suomenkieliset vastineet.

Ruotsinsuomalainen kielilautakunta julkaisi sanastoja jo 1980-luvulla, ja Kielineuvosto on tällä vuosikymmenellä julkaissut muun muassa sosiaalisananaston (2011), koulusanaston (2014) ja hoiva-alan sanaston (2018).

Miksi ruotsinsuomalaista terminologiaa ja sanastoja?

Suomen ja ruotsin yhteiskunnat ovat samankaltaisia mutta eivät identtisiä, sillä molemmissa maissa käytetään terminologiaa, jota ei toisessa maassa käytetä. Tyypillisiä esimerkkejä ovat *landsting (maakäräjät)* ja *lärarlegitimation (opettajan laillistus)* – näitä ilmiöitä ei Suomessa ole eikä siksi myöskään suomen kielessä. Me suomen kielen huoltajat Ruotsissa olemme laatineet suomalaiset vastineet kyseisille termeille. Suomenkieliset vastineet ovat usein käänöslainoja, mutta toisinaan kielten rakenne estää suoran käänöslainan muodostamisen, jolloin suomenkielinen vastine on muodostettava toisella tavalla. Myös termien taustalla olevien käsitteiden sisältö saattaa olla eri, kuten esimerkiksi tapauksessa *förskola (esikoulu)*.

Erilainen esimerkki termityöstämme on viimeisin sanastomme. Kohderyhmän muodostavat poikkeuksellisesti ne, jotka osaavat vain vähän tai ei lainkaan suomea. Sanasto on suunniteltu käytännön avuksi hoitoalalle niille, jotka joutuvat käyttämään suomea työssään vaikka eivät sitä osakaan, jotta he voisivat kommunikoida ruotsin kielen taitonsa menettäneiden hoidettavien kanssa.

Kiinalaisen ja tiibetiläisen kulttuuripiirin rajapinnalla: sosiolingvistinen katsaus geshizan kieleen

Esitelmässäni tarjoan katsauksen Kiinan Sichuanin maakunnassa puhuttavaan geshizan kieleen (horpa < rGyalrong < sinotiibetiläinen kielikunta) sosiolingvistisesta näkökulmasta. Unescon (2003) kielten elinvoimaisuuskriteereitä vasten tarkasteltuna noin 5000 puhujan geshiza on muuttunut uhanalaiseksi. Tämä heijastaa Kiinan yleistä kielitilannetta, erityisesti etnisen Tiibetin alueella. Kiinan vähemmistökieliin kohdistuukin suuri kielikadon uhka tällä vuosisadalla (Roche 2017: 24). Retrospektiiviset perhehaastattelut paljastavat, että ennen geshizojen kotimaan liittämistä Kiinan kansantasavaltaan vuonna 1950 monet geshizan puhujat olivat yksikielisiä. Uusi poliittinen järjestelmä on nopeasti johtanut kaksikielisyyteen geshizan ja kiinan välillä. Kielikontaktin syntyessä nuoremmat polvet suosivat nyt kiinaa, ja geshizan kielen tulevaisuus näyttyy haasteellisena. Keskittyen konkreettiseen ja abstraktiin muutokseen yhteiskunnassa esitelmäni tavoitteena on tapaustutkimuksen näkökulmasta esittää, kuinka alueella pitkään elinvoimaisena puhuttu geshiza on lyhyessä ajassa äkillisesti muuttunut elinvoimaisuudeltaan vakaasta uhanalaiseksi. Lopuksi esitän näkemyksen kielen tulevasta kehityssuunnasta nykyhetken valossa.

Lähteet

Roche, Gerald. 2017. Introduction: the transformation of Tibet's language ecology in the twenty-first century. In *International Journal of the Sociology of Language* 245, pp. 1-35.

UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages 2003. *Language vitality and endangerment*. Document submitted to the International expert meeting on UNESCO programme safeguarding of endangered language, Paris, 10 – 12 March.

Siittolan isäntä ja BiUkm31v02: Suomalaisen seksichatin käyttäjien nimimerkit

Viime vuosina yhdeksi nimistöntutkimuksen keskeisistä tutkimuskohteista on noussut henkilönnimien käyttö verkossa. Useissa verkkopalveluissa käyttäjät voivat rekisteröidä itselleen henkilökohtaisen käyttäjänimen tai esiintyä rekisteröimättömällä, tilapäisellä nimimerkillä. Tähänastiset tutkimukset ovat keskittyneet etupäässä rekisteröityihin käyttäjänimiin (ks. esim. Aleksiejuk 2016; Hämäläinen 2016), kun taas tilapäiset nimimerkit ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Tämä tutkimus tasapainottaa tilannetta analysoimalla suomalaisen aikuisviihdesivusto Herkku.netin verkkochatista kerättyjä nimimerkkejä. Chatin tarkoituksena on paitsi mahdollistaa seksiaiheiset keskustelut, myös tarjota käyttäjilleen kanava seksiseuran hakemiseen. Aineisto sisältää 1 488 chatin käyttäjien nimimerkkiä, joita on analysoitu sekä nimistöntutkimuksen että informaatiotutkimuksen menetelmin.

Analyysi osoittaa, että Herkku.netin nimimerkit ovat erittäin informatiivisia. Ne sisältävät runsaasti tietoa käyttäjiensä seksiseuran hakemisen kannalta olennaisista ominaisuuksista, kuten sukupuolesta, iästä, sijainnista, ulkonäöstä sekä seksuaalisesta suuntautumisesta ja mieltymyksistä. Syynä tähän on pitkälti juuri nimimerkkien rekisteröimättömyys: kun käyttäjillä ei ole henkilökohtaista profiilisivua, jolla he voisivat jakaa tietoja itsestään, on keskeisimmät tiedot nostettava esille nimimerkissä.

Nimimerkkien analyysissä kiinnitetään myös huomiota leikillisyyteen, joka on aiemmissa tutkimuksissa nostettu esille eräänä verkon kielen sekä yleisemminkin digitaalisen kulttuurin ominaispiirteenä (mm. Leppänen ym. 2017: 10–11; Suominen 2013). Nimimerkit sisältävätkin leikittelyä sekä kielen rakenteella että merkitysten luomilla mielikuvilla, joskin harvemmin kuin muunlaisista verkkoyhteisöistä kootuissa aineistoissa. Informaation jakamisella on nimimerkeissä niin keskeinen rooli, että leikillisuus joutuu usein väistymään sen tieltä.

Esitelmä pohjautuu sen pitäjien kirjoittamaan, myöhemmin tänä vuonna ilmestyvään artikkeliin (Hämäläinen & Haasio 2019).

Lähteet:

- Aleksiejuk, Katarzyna 2016. Internet Personal Naming Practices and Trends in Scholarly Approaches. – Guy Puzey ja Laura Kostanski (toim.) *Names and Naming: People, Places, Perceptions and Power* s. 3–17. Bristol: Multilingual Matters.
- Hämäläinen, Lasse 2016: Suomalaisten verkkoyhteisöjen käyttäjänimet. *Virittäjä* 120 s. 398–422.
- Hämäläinen, Lasse – Ari Haasio 2019 (tulossa): Vakava leikki – Tiedonjakaminen, identiteetti ja leikillisuus suomalaisen seksichatin nimimerkeissä. – *WiderScreen* 2/2019.
- Leppänen, Sirpa – Elina Westinen – Samu Kytölä – Saija Peuronen 2017: Introduction: Social Media Discourse, (Dis)Identifications and Diversities. – Sirpa Leppänen, Elina Westinen ja Samu Kytölä (toim.) *Social media discourse, (dis)identifications and diversities* s. 1–35. Routledge Studies in Sociolinguistics 13. New York, London: Routledge.
- Suominen, Jaakko 2013: Kieltäydyn määrittelemästä digitaalista kulttuuria – eli miten muuttuvalle tutkimuskohteelle ja tieteenalalle luodaan jatkuvuutta. – *WiderScreen* 2–3/2013.

Kiitos raid, Tullaan raid – Pelisanaston vaikutuksesta suomen kielen rakenteeseen

Esitelmässäni tuon nähtäväksi suomen kielen rakenteen muutokseen vaikuttavia ilmiöitä, jotka ovat viimeisten kahden vuoden aikana alkaneet esiintyä ja leviää Turun seudun paikallisessa Pokémon GO -peliyhteisössä, ja tarkastelen niiden leviämisen taustoja.

Pokémon GO -peliä ei ole lokalisoitu suomeksi ja sen pelitermit ovat valtaosin englanninkielisiä sanoja sellaisina tai niiden vähäisin äänteellisin muutoksin suomeen sovitettuja versioita. Englanninkielisten sanojen ja niiden muunnosten runsas käyttö on tuttu monista muista lokalisoimattomista peleistä. Turun seudun Pokémon GO -peliyhteisössä kyseisenlaisten sanojen käytössä on alkanut esiintyä syntaktisesti erikoisia piirteitä; ne on alettu jättää taivuttamatta, esim. *Kerkeisin äkkiä vetämään yhden **raid** [po. raidin], onko missään sopivaa?; sanoisin et jos pyytää apua **raid** ni on velvollisuus ilmottaa kaikil avustajil välittömäst.* Kyseessä on ilmiö, joka on vierasperäisten sanojen käytöstä alkanut mutta on edelleen leviämässä suomenkielisten sanojen käyttöön. Muutoksen seurannan kannalta asian mielenkiitoiseksi tekee se, että ilmiön alkulähteenä toiminut ryhmä ja alkamisajankohta ovat pitkälle jäljitettävissä.

Mielikuvituksen rooli kielitieteessä, filosofiassa ja logiikassa

Tavanomaisia tiedonhankinta-akteja ovat kielitieteessä aistihavainto, introspektio, intuitio ja empatia. Entä mielikuvitus (*imagination*)?

Määritelmiä: *imaginable* = *conceivable* = *possible*; 'voidaan kuvitella että ei-p' = 'on mahdollista että p'; 'ei voida kuvitella että ei-p' = 'on välttämätöntä että p'; *entailment* = 'välttämättä tosi implikaatio'; *contradiction* = 'välttämättä epätosi implikaatio (tai yleisemmin lause)'. – Pap (1958): "Analyyttinen filosofia perustuu yhteiselle modaalisiin peruskäsitteitä [= välttämättömyys & mahdollisuus] koskevalle ymmärrykselle" (s. 422).

- (1) Jos X lopetti laulamisen, niin X ei laulanut enää
- (2) Jos X on kissa, niin X on eläin
- (3) Jos X on punainen, niin X on värillinen
- (4) Jos X on sitruuna, niin X on hapan

Cruse (2000): "Sellainen maailma ei ole kuviteltavissa, jossa sanoilla on nykyiset merkitykset, mutta (1) ei ole tosi" (s. 54). Siis (1) on selvästi analyttinen (= välttämättä tosi). Sitä vastoin (2) ei ole yhtä selvä tapaus.

Pap (1958): Vaikka 'analyttinen vs. synteettinen' -distinktio onkin (asteittainen) jatkumo, "(3) ei ole millään tavalla asteittainen, sillä sellainen tilanne ei ole kuviteltavissa, jossa (3) on epätosi" (s. 371). Sitä vastoin (4) ei ole yhtä selvä tapaus.

(1) ja (3) = aito *entailment*. Pap (1958): "Analyttisessä filosofiassa *entailment* ja *contradiction* ovat ensisijaiset keinot käsiteanalyysin suorittamiseksi" (s. 92). Sama pätee lingvistisessä semantiikassa sekä leksikaalisen että grammatikaalisen merkityssisällön selville saamiseksi. Miten tiedämme juoksemisen olevan yhdenlaista liikkumista? Miten opimme distinktiot 'past' vs. 'present' ja 'singular' vs. 'plural'? Kas näin:

- (5) Jos X juoksi, niin hän liikkui/*niin hän ei liikkunut
- (6) Jos X juoksi, niin se tapahtui menneisyydessä/*niin se tapahtuu nyt
- (7) Jos X tapasi ystävän, niin hän tapasi yhden ihmisen/*niin hän tapasi monta ihmistä

Lopuksi logiikka:

- (8) p tai q (Disjunkttiivinen Syllogismi)
 $\frac{ei-p}{q}$

Jos (8):ssa kaava *ei-p* korvataan kaavalla *ei-q*, johtopäätös on *p* (eikä *q*). Wittgenstein (1967/1956): "It must not be imaginable for this substitution in this expression to yield anything else. Or: I must declare it unimaginable. (The result of an experiment, however, may turn out this way or that.)" (p. 82).

Mielikuvitus voi olla kontrolloimatonta, esim. akselilla 'unennäkö → taiteellisuus' (ks. Johnson 1987, luku 6). Mutta kurinalaisesti sovellettuna se voi muodostaa kokonaisten tieteenalojen sisällön (vrt. edellä).

Lähteet

Cruse, Alan. 2000. *Meaning in language*. Oxford UP.

Johnson, Mark. 1987. *The body in the mind*. The University of Chicago Press.

Pap, Arthur. 1958. *Semantics and necessary truth: An inquiry into the foundations of analytic philosophy*. New Haven: Yale UP.

Wittgenstein, Ludwig. 1967/1956. *Remarks on the foundations of mathematics*. Oxford: Blackwell.

Naiselliset femmet ja miesmäiset butchit? Suomi24:n digitaaliset diskurssit lesboudesta

Yksi verkossa taajaan keskusteltu aihe on seksuaalivähemmistöt. Verkon keskusteluaineistot ja niistä tehdyt korpuukset tarjoavat oivan mahdollisuuden tarkastella sitä, miten vähemmistöön kuuluvista kansalaisista keskustellaan heteronormatiivisessa Suomessa.

Seksuaalivähemmistöjä koskevassa julkisessa keskustelussa käsitellään usein dekadenssia ja vaaroja, luonnottomuutta ja luonnollisuuden rajoja, seksiä, sairauksia ja uskontoa (esim. Baker 2005; Charpentier 2001; Jantunen 2018a, b; Juvonen 2004), ja samat teemat ovat olleet läsnä suomalaisessakin eduskunta- ja mediakeskusteluissa (esim. Matikainen 2011). Median avulla keskustelusta tulee yhteisesti jaettua sosiaalista todellisuutta, joka sisältää jaettuja sosiaalisia merkityksiä. Näistä merkityksistä neuvotellaan myös epävirallisissa yhteyksissä, mm. verkon keskustelupalstoilla, joissa keskustelua eivät ohjaa käsikirjoitukset ja toimittajat vaan itse keskusteluun osallistujat, jotka toimivat käyttäjäsällön tuottajina.

Aiemmin (Jantunen 2018a, b) olen verrannut kansalaiskeskustelujen homo- ja heteroseksuaalisuuden diskursseja. Tässä esityksessä keskityn seksuaalivähemmistöistä lesboihin eli homoseksuaaliin naisiin liittyvään keskusteluun. Lesbot kohtaavat samanlaista yliseksualisointia, uhkakuvia ydinperheen romuttamisesta sekä näkymättömäksi tekemistä ja vaijentamista kuin seksuaalivähemmistöt yleensäkin (ks. esim. Ferfolja 2008). Alustavissa havainnoista (Jantunen 2016) on käynyt kuitenkin ilmi, että seksuaalivähemmistöihin liittyvät diskurssit ovat ainakin osittain sukupuolittuneita (esim. uskontodiskurssi on voimakkaampaa homoudesta puhuttaessa) ja että lesbouteen liittyvä keskustelu ei ole yhtä negatiivista kuin homouteen liittyvä. Tässä tutkimuksessa tätä kuvaa tarkennetaan.

Tutkimus toteutetaan korpusavusteisena diskurssintutkimuksena (Partington, Duguid & Taylor 2013; Jantunen 2018b), jossa lähtökohta on kvantitatiivinen ja tilastollinen. Aineistona on Kielipankkiin sijoitettu Suomi24-korpus, josta on eristetty *homo-*, *lesbo-* ja *hetero-* sanat eri taivutusmuodoissa tekstikappaleen mittaisissa konteksteissa. Aineistoissa on verkkokeskusteluja vuosilta 2001–2016, ja tässä esiteltävän tutkimuksen aineistojen yhteenlaskettu koko on 2,3 miljoonaa sanetta.

Lähteet

- Baker, P. 2005. *Public discourses of gay men*. London: Routledge.
- Charpentier, S. 2001. Pyhä, sukupuoli ja heteronormatiivisuus. Sukupuolten pyhä järjestys lesbo- ja homoliittokeskustelussa. *Naistutkimus – Kvinnoforskning*, 14(1), 4–15.
- Ferfolja, T. 2008. Discourses that silence: teachers and anti-lesbian harassment. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 29(1), 107–119.
- Jantunen, J. H. 2016. Pervot ja heterot Suomi 24:ssä: korpusanalyysi fraseologisuudesta ja arvottamisesta. Esitelmä Kielitieteen päivillä 2016.
- Jantunen, J. H. 2018a. *Homot ja heterot* Suomi24:ssä: analyysi digitaalisista diskursseista. – *Puhe ja kieli* 38(1), 3–22.
- Jantunen, J. H. 2018b. Korpusavusteinen diskurssintutkimus (CADS): analyysiesimerkki homouden ja heterouden digitaalisista diskursseista. – *AFinLA-e* 11, 20–44.
- Juvonen, T. 2004. Nyt se näkyy, nyt taas ei: Heteronormatiivisuus ja homoseksuaalisuuden esillepano Helsingin Sanomissa. *Tiedotustutkimus*, 27(2), 34–55.
- Matikainen, J. 2011. Verkkokeskustelua homoillasta – osallistumisen kulttuuria? *Media & Viestintä*, 34(1), 92–98.
- Partington, A., A. Duguid & C. Taylor 2013. *Patterns and meanings in discourse. Theory and practice in corpus-assisted discourse studies (CADS)*. Amsterdam: John Benjamins.

Liivin muuttuva kausatiivien muodostus

Esitelmä käsittelee liivin kausatiiviverbien muodostamista sekä johtamalla että analyyttisin keinoin. Tutkimuksen aineisto on koottu liivin sanakirjasta (Kettunen 1938), kielenäytekokoelmasta (Mägiste 2006) sekä julkaisemattomista äänitallenteista.

Johtaminen on itämerensuomalaisissa kielissä yleinen sananmuodostuskeino, ja verbinjohto olennainen osa itämerensuomalaisten kielten kielioppia. Johtaminen on pääasiallinen keino muodostaa kausatiiveja itämerensuomalaisissa kielissä, myös liivissä. Kausatiiveja muodostetaan sekä verbi- että nominikannasta useiden johdinvarianttien avulla, esim. suomen *-ttA-*, *-tA-*, *-UttA-*, *-tUttA-*, *-stA-*, *-ntA-* ja viron *ta-*, *da-*, *sta-*, *nda-*, *lda-*, *rda-*, *t-*, *a-*. Liivissä esiintyy vain yksi kausatiivisuffiksi, *-t-* (esimerkki 1).

- (1) *ta*   *jūokš-t-õb*   *entš*   *ibīz-tõ*   (Kettunen 1938: 96)
hän   juosta-CAUS-3SG   oma   hevonen-PRT
'Hän juokсутtaa hevosta.'

Lisäksi kausatiiveja muodostetaan myös analyyttisin keinoin, kuten virossakin, esim. *tīedõ valdiņ* 'avata'. (Kasik 2015: 148-160; VISK § 303, § 311, § 318; Vääri 1980: 97.)

Suffiksaalinen verbinjohtaminen on liivissä muuta itämerensuomea marginaalisempaa (ks. esim. Laakso 1989), kuten suffiksaalinen morfologia yleisemminkin. Johtaminen on edelleen tärkein kausatiivien muodostuskeino, joten analyttiset kausatiivit voidaan nähdä kompensationsa heikkenevälle suffiksaaliselle morfologialle. Samat kausatiivien muodostuskeinot, johtaminen ja analyttiset muodot, esiintyvät myös virossa ja latviassa. Liiviä ja viroa yhdistävät samansuuntainen typologinen muutos sekä morfologisen rakenteen muutos kategorioihin perustuvasta leksikaalisiin sääntöihin perustuvaksi. Latvian kausatiivien muodostuskeinojen taas voidaan katsoa tukevan liivin kausatiivien muodostusta pitkäaikaisen kielikontaktitilanteen ja liivin puhujien laajan kaksikielisyyden kautta. (Grünthal 2010; Kasik 1997, 2015; Nau 2015; Pakerys 2016: 427-429, 446-456.)

Lähteet

- Grünthal, Riho 2010: Sijasynekretismi morfologian koetinkivenä. – ESUKA – JEFUL 2. 91–113.
Kasik, Reet 1997: Typology of Estonian and Finnish word formation. The verb. – *Estonian: Typological Studies 2*. Tartu Ülikooli Eesti keele õppetooli toimetised 8. 42-72.
---- 2015: *Sõnamoodustus*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
Kettunen, Lauri 1938: *Livisches Wörterbuch mit grammatischer Einleitung*. Lexica Societatis Fenno-Ugricae V. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
Laakso, Johanna 1989: Muodon ja funktion suhteesta itämerensuomen verbinjohtimistossa. *Virittäjä* 93. 50–69.
Mägiste, Julius 2006: *Muistoja Liivinrannasta. Liivin kieltä Ruotsista*. Suomentanut ja julkaissut Anneli Honko. SUST 250. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
Nau, Nicole 2015: Morphological causatives in contemporary Latvian. – Axel Holvoet & Nicole Nau (eds), *Voice and argument structure in Baltic*. Amsterdam: John Benjamins. 99-146.
Pakerys, Jurgis 2016: On periphrastic causative constructions in Lithuanian and Latvian. – Axel Holvoet & Nicole Nau (eds), *Argument realization in Baltic*. Amsterdam: John Benjamins. 427-458.
VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen & Irja Alho (2004): *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoversio. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk>
Vääri, Eduard 1980: Liivi verbisuffiks -n- + ṭ-. – *TRÜ Toimetised* 550. *Fenno-Ugristica* 7. 97–110.

Metafora- ja narratiivianalyysin yhdistäminen kertomisen tutkimuksessa

Sektioesitykseni käsittelee narratiivi- ja metafora-analyysin yhdistämistä tutkimuksessa, jossa vaihto-opiskelijat kertovat kulttuurienvälisestä kokemuksestaan. Haastattelut tehtiin KE-LeGE-liikkuvuushankkeessa (2010–2013) vaihtojakson alussa ja päättyessä, ja tällöin ne olivat osa hankkeen evaluaatiota ja kulttuurienvälisen opetuksen/oppimisen kehittämistä. Tässä esiteltävän tutkimuksen kohteena ovat kulttuurienvälisen kokemuksen kerronnassa esiin nousevat metaforat. Sektioesitykseni liittyy soveltavan kielitieteen väitös-tutkimukseeni Jyväskylän yliopistossa.

Ricoeurin (1981; 2005) mukaan meillä ei ole kokemuksen tarkasteluun suoraa pääsyä ilman symboleja, kieltä tai kertomusta. Kertomus toimii siten, että se artikuloi kokemustamme ajasta eli ”kertomus tuo ajan kieleen”, jolloin kieli on tapahtuma, ei enää abstrakti koodi (Ricoeur 2005). Metaforat ovat usein tässä narratiivisessa, todellisuutta uudelleenahmottavassa merkityksenannossa jonkinlaisia pienoiskertomuksia, jotka avaavat oleellisia näkymiä ihmisen elämään ja siitä kertomiseen, samoin kertomisen tapaan ja käytäntöihin.

Haastattelupuheen metaforisaatiota ja metaforaklustereita (Cameron 2012) tutkittaessa on tärkeä analysoida kerrontaa konteksteineen ja situaatioineen, siis sen sijaan että käsiteltäisiin haastatteluita ja niissä esiintyviä metaforia ikään kuin sanoista koostuvan korpusaineiston tavoin. En pidä riittävänä myöskään sitä, että varsinaisen metafora-analyysin ulkopuolelle jäävä haastattelumateriaali teemoiteltaisiin vaikkapa sisällönanalyttisesti. Tämän vuoksi narratiivi- ja metafora-analyysin yhdistäminen on tarpeen. Narratiivianalyysin eri vaihtoehtoja pohtiessani olen päätenyt jälkistrukturalistiseen ”small story” - tutkimussuuntaukseen (De Fina & Georgakopoulou 2012; Bamberg 2006). Siinä kyseenalaistetaan prototyyppisen, kanonisen narratiivin rakennemalli ja keskitytään usein identiteetin, toimijuuden tai position diskursiiviseen rakentumiseen tutkittavassa narratiivitekstissä.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat: Mitä metaforia käytetään haastattelupuheessa, kun konstruoidaan kertomusta kulttuurienvälisestä kokemuksesta? Miten nämä metaforat nousevat esiin haastattelupuheessa, ja mikä on niiden funktio kertomuksen rakentumisessa?

Sektioesityksessäni valotan ensin tutkimukseni kohdetta, kontekstia, teoreettista viitekehystä ja metodologisia valintoja. Sen jälkeen esittelen metafora- ja narratiivianalyysin toteuttamistavan ja nostan esiin muutamalla aineistoesimerkillä alustavia tutkimustuloksia. Keskityn tulosten esittelyssä metaforien lisäksi kerronnan paikantumiseen ja performatiivisuuteen sekä haastattelijan ja tutkimushenkilön vuorovaikutukseen.

Lähteet

- Bamberg, M. 2006. Stories: big or small. Why do we care? *Narrative Inquiry* 16(1), 139–147.
- Cameron, L. 2012. Metaphor in spoken discourse. Teoksessa J. Gee & M. Handford (toim.) *The Routledge Handbook of Discourse Analysis*. Abingdon: Routledge, 342–355.
- De Fina, A. & Georgakopoulou, A. 2012. *Analyzing narrative: discourse and sociolinguistic perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ricoeur, P. 1981. *Hermeneutics and the human sciences*. Toimittanut ja kääntänyt J. Thompson. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ricoeur, P. 2005. Mimesis, viittaus ja uudelleenahmottuminen. Suomennos J. Tontti. Teoksessa J. Tontti (toim.) *Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta*. Tampere: Vastapaino, 164–174.

Viron oppijankielen kehittymisen piirteitä: lähtökielinä suomi ja venäjä

Esitelmässä käsitellään viron oppijankielen kehittymisen olennaisia piirteitä kokoomateoksen *Viron kielen taidon kehittyminen ja kehittäminen* (2019, ilmestymässä) pohjalta. Viron valtakunnallisen kohderahoitusohjelman „Viron kieli ja kulttuurimuisti II“ rahoittaman julkaisun tavoitteena on koota yhteen ja esittää systemaattisesti olemassa oleva tutkimustieto viron oppijoiden kielitaidon kehityksestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Viron oppijankieli nähdään teoksessa viron kielen yhtenä varianttina, viron oppijoiden kielimuotona, joka heijastaa kohdekielen oppimisprosessia ja käyttöä sekä toisena että vieraana kielenä.

Viron oppijankielen kehitystä lähestytään kokoomateoksessa seuraavista lähtökohdista:

- 1) morfosyntaktisten rakenteiden kehitys kielitaitotasoin;
- 2) oppijanviro vertailussa viron yleiskieleen;
- 3) erikielisten oppijoiden oppijanviro;
- 4) viron oppijoiden kirjoitusprosessi.

Tutkimusaineistona käytetään Tallinna yliopiston Viron välikielen korpuksen (*Eesti vahekeele korpus, EVKK*) tekstejä. Viron oppijankielen tyypillisten morfosyntaktisten rakenteiden selvittämiseen on sovellettu n-grammiohjelmia *Klastrileidja (Cluster Catcher)*, kirjoitusprosessin tutkimusaineisto on kerätty näppäilyntallennusohjelma ScriptLogin avulla.

Tässä esitelmässä keskitytään suomen- ja venäjänkielisten oppijoiden viron kielen taidon kehittymiseen A2- ja B1-tasoilla. Tulokset osoittavat muun muassa, että venäjänkieliset oppijoiden morfosyntaktisten rakenteiden määrä ylittää sekä A2- että B1-tasolla merkittävästi suomenkielisten oppijoiden rakenteiden määrän. Venäjänkielisten oppijoiden rakenteiden sisäinen morfosyntaktinen vaihtelu on myöskin vironkielisiä laajempi. Suomenkieliset oppijat puolestaan käyttävät rajallisempaa määrää morfosyntaktisia rakenteita, mutta rakenteet ovat A2-tasolta alkaen viron kielen mukaisia ja leksikaalisesti monipuolisempia.

Lähteitä

Eslon, Pille; Kaivapalu, Annkatrin; Õim, Katre; Kitsnik, Mare; Allkivi-Metsoja, Kais; Gaitšenja, Olga (2019, ilmestymässä). *Eesti keele oskuse arenemine ja arendamine. Eesti õppijakeele tervikkäsitus* [Viron kielen taidon kehittyminen ja kehittäminen. Kokoomateos viron oppijankielestä]. Annkatrin Kaivapalu (toim.). Tallinn.

Jarkko Kauppinen

Kotimaisten kielten keskus

Nytt Finskt Lexiconin soimusanat

Christfried Gananderin *Nytt Finskt Lexicon* (1787) on noin 30 000 hakusanaa sisältävä sanakirjakäsikirjoitus, joka sisältää laaja-alaisesti suomen sanastoa kielen eri osa-alueilta. Teos julkaistiin kolmiosaisena näköispainoksena vuosina 1937–38 ja transkriboituna nykykirjasimille vuonna 1997.

Nytt Finskt Lexiconin kuvaama kieli edustaa vanhaa kirjasuomea ja sen "soimusanat" ovat ainutlaatuinen ikkuna kielen osa-alueeseen, jollaista ei muussa vanhan kirjasuomen kaudelta säilyneessä materiaalissa voi sensuurin vuoksi tavata. Näiden ilmausten tunteminen ja niiden oikein tulkitseminen on ilmeisesti säilynyt aikanaan suullisena perinteenä.

Yksiselitteistä vastausta siihen, miksi Ganander näitä ilmauksia sanakirjaansa merkitsi, on vaikea osoittaa. Sanakirjaan merkityt ja lajissaan jokseenkin harvinaiset historialliset ilmaukset sisältävät kulttuurista informaatiota muun muassa siitä, millaisia ominaisuuksia 1700-luvun ihmiset pitivät toisissaan tunnusmerkillisinä.

Esitelmäni käsittelee *Nytt Finskt Lexiconin* soimusananoja, jotka ovat suomen kielestä kirjatuista sanoista lajissaan vanhimpia. Tarkastelen ilmaisuja yhtäältä suhteessa omaan aikaansa, toisaalta oman aikamme ilmaisuihin. Esitelmän tarkoitus on luoda katsaus siihen, millaisia yhtymäkohtia historiallisilla haukkumilla on nykykielisten loukkausten kanssa ja millaisia ongelmia vanhaa tabukieltä tarkastellessa joutuu kohtaamaan.

Kirjoitetun nykysuomen automaattisesta semanttisesta merkitsemisestä

Suomessa on harjoitettu kieliteknologiaa laaja-alaisesti 1980-luvun alusta, ja melkein 40 vuotta jatkunut tutkimus ja kehitystyö on tuottanut useita merkittäviä ohjelmistoja suomen kielen analyysiin. Alkuvuosikymmenien käytöltään rajoitetuista ohjelmistoista on siirrytty 2000-luvulla paljolti joko avoimen lähdekoodin ohjelmiin tai ohjelmien vapaaseen saatavuuteen. Vapaasti saatavia suomen kielen keskeisiä kieliteknologisia ohjelmia on olemassa tällä hetkellä hyvin morfologiseen ja syntaktiseen analyysiin, esimerkiksi Omorfi, Voikko ja FinnPos morfologiaan ja Finnish dependency parser lauseenjäsennykseen. FiNER-ohjelmistolla voidaan tunnistaa ja merkitä erisnimiä. Toistaiseksi ei kuitenkaan ole olemassa ainoatakaan vapaasti saatavaa suomenkielisten kokotekstien kattavaa semanttista merkintää tekevää ohjelmaa, semanttista taggeria. Voikin todeta, että suomen kielen automaattiseen semanttiseen käsittelyyn on jäänyt jos ei aivan tyhjiö, niin kuitenkin suuri aukko.

Tässä julkaisussa esitellään FiST, työn alla oleva suomen nykykielen kokotekstien semanttinen merkitseminen. FiSTin ensimmäinen versio perustuu vapaasti saatavilla oleviin osiin: 46 226 sanan semanttiseen leksikkoon (Löfberg, 2017; Multilingual USAS) sekä vapaisiin morfologisen analyysin ohjelmiin Omorfiin ja FinnPosiin (Silfverberg ja kumppanit, 2016). FiSTin tämänhetkistä versiota on testattu systemaattisesti erilaisilla suomen aineistoilla, joista laajimmat ovat Europarlin noin 28.6 miljoonan sanan aineisto sekä noin 45 miljoonan sanan elokuva- ja tv-tekstitysten OpenSubtitlesin osa-aineisto. FiST merkitsee teksteihin sanojen semanttisia luokkia noin 82–90 %:n sanastollisella kattavuudella (Kettunen, 2019). Toistaiseksi ohjelmasta puuttuu kaksi merkittävää osaa: semanttisesti monitulkintaisten sanojen käsittely (Navigli, 2009; Robertson, 2019) sekä semanttisesta sanastosta puuttuvien yhdyssanojen kattava käsittely. Tästä huolimatta ohjelma tarjoaa jo nyt mahdollisuuden laajojen tekstien semanttiseen merkintään erilaisiin käyttötarkoituksiin.

Kirjallisuutta

- Kettunen, Kimmo (2019). FiST – towards a Free Semantic Tagger of Finnish. IWCLUL2019, <http://aclweb.org/anthology/W19-0306>.
- Löfberg, Laura (2017). Creating large semantic lexical resources for the Finnish language. Lancaster University, [http://www.research.lancs.ac.uk/portal/en/publications/creating-large-semantic-lexical-resources-for-the-finnish-language\(cc08322c-f6a4-4c2b-8c43-e447f3d1201a\)/export.html](http://www.research.lancs.ac.uk/portal/en/publications/creating-large-semantic-lexical-resources-for-the-finnish-language(cc08322c-f6a4-4c2b-8c43-e447f3d1201a)/export.html).
- Multilingual USAS. <https://github.com/UCREL/Multilingual-USAS>.
- Navigli, Roberto (2009). Word Sense Disambiguation: A Survey. *ACM Computing Surveys*, 41(2), 10–69.
- Robertson, Frankie (2019). A Contrastive Evaluation of Word Sense Disambiguation Systems for Finnish. IWCLUL2019, <http://aclweb.org/anthology/W19-0304>
- Silfverberg, Miikka, Ruokolainen, Teemu, Lindén, Krister, Kurimo, Mikko (2016). FinnPos: an open-source morphological tagging and lemmatization toolkit for Finnish. *Language Resources & Evaluation* 50: 863–878. <https://doi.org/10.1007/s10579-015-9326-3>

Muutosmallit Helsingin puhekielessä 1970-luvulta 2010-luvulle

William Labovin jaottelu muutosmalleista (1994: 83–85) on noussut keskeiseen teoreettiseen asemaan sociolinguistiikassa. Labovin neljää muutosmallia – stabiilia tilannetta, ikäsidonnaista muutosta, sukupolvittaista muutosta ja yhteisöllistä muutosta – on myöhemmin vielä täydennetty elinikäisellä muutoksella (Sankoff 2005) ja vetäytyvällä muutoksella (Wagner & Sankoff 2011).

Esittelemme muutosmallien sovellusta reaaliaikaiseen aineistoon, Helsingin puhekielen pitkittäiskorpukseen (Helpuhe 2014), joka koostuu haastatteluista 1970-, 1990- ja 2010-luvulla. Olemme tarkastelleet 34:ää Helsingissä varioivaa kielenpiirrettä (esim. Paunonen 2006: 37–50) ja testanneet tilastollisesti, noudattavatko niiden muutokset muutosmalleja. Tutkimus vastaa muun muassa Kurjen (2013: 211) esittämään toiveeseen suomen muutosten tarkastelusta muutosmallien avulla.

Löydämme Helsingin puhekielestä kuhunkin muutosmalliin sopivia esimerkkejä, mutta jotkin mallit sopivat aineistoon selvästi yleisemmin kuin toiset. Sukupolvittainen muutos vaikuttaa tavallisimmalta muutoksen tavalta, mikä on jo Labovinkin (1994: 84) alkuperäinen oletus. Tulostemme perusteella muutosmallien ja muutoksen vaiheen välillä näyttää myös olevan yhteys. Sukupolvittainen muutos vaikuttaa todennäköisimmältä tilanteissa, joissa muutos on loppuvaiheessa, kun taas stabiili tilanne esiintyy vain tapauksissa, joissa piirre on jo päätyntä yksinomaiseksi. Näistä lähtökohdista pohdimme myös muutosmallien ja S-käyrän (Bailey 1973) mahdollista yhteensovittamista.

Yksittäinen muutosmalli näyttää aineistossamme toteutuvan harvoin yli kolmen aikapisteen. Muutosmallit vaikuttavatkin toimivan usein yhdistelminä: esimerkiksi kahden aikapisteen välillä sukupolvittaisesti ja seuraavien aikapisteiden välillä yhteisöllisesti. Myös muutoksen pysähtyminen tai jopa kääntyminen on tavallista. Tulostemme perusteella muutosmallien soveltamisessa vain kahden aikapisteen perusteella täytyykin olla varovainen. Tutkimuksemme tuottaa siis lisää tietoa kielenmuutoksen etenemisestä ja teoreettisesti keskeisen muutosmallijaottelun soveltuvuudesta käytäntöön.

Lähteet

- Bailey, Charles-James 1973: *Variation and Linguistic Theory*. Washington: Center for Applied Linguistics.
- Helpuhe 2014 = Helsingin yliopisto, suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos, Kotimaisten kielten keskus & Paunonen, H. (2014). Helsingin puhekielen pitkittäiskorpus (1970, 1990, 2010) [puhekorpus]. Kielipankki. Saatavilla <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2014073041>.
- Kurki, Tommi 2013: Näennäisaikametodi ja muutosmallit. *Sananjalka* 55. s. 202–212.
- Labov, William 1994: *Principles of linguistic change. Vol. 1: Internal factors*. Oxford: Blackwell.
- Paunonen, Heikki 2006: Vähemmistökielestä varioivaksi valtakieleksi. In Kaisu Juusela & Katariina Nisula (eds.), *Helsinki kieliyhteisönä*, 13–99. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- Sankoff, Gillian 2005: Cross-sectional and longitudinal studies in sociolinguistics. In Ulrich Ammon, Norbert Dittmar, Klaus Mattheier, & Peter Trudgill (eds.), *Sociolinguistics: An international handbook of the science of language and society*, 1003–13. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Wagner, Suzanne Evans & Gillian Sankoff 2011: Age grading in the Montréal French inflected future. *Language Variation and Change* 23(3):275–313.

Referointikeinot ja sosiolingvistinen variaatio

Puhutussa kielessä on useita erilaisia keinoja osoittaa, että jokin osa sanotusta on toisen tai oman puheen referointia. Tyypillisesti tähän tehtävään käytetään johtoilmausta, jossa on puheaktiverbi, mutta referoitua jaksoa voi edeltää myös esimerkiksi tilanteen kuvaus tai se voi erottua muusta kontekstista vain prosodisesti. Raja suoran ja epäsuoran esityksen välillä on liukuva eikä niiden eronteko ole aina mahdollista eikä mielekästäkään.

Aiemmassa kansainvälisessä tutkimuksessa runsaasti huomiota on saanut englannin *be like* -konstruktio ja sitä vastaavat rakenteet muissa kielissä (van Alpen & Buchstaller toim. 2012). Suomessa tutkimus on jäänyt vähemmälle (ks. kuitenkin Haakana & Kalliokoski toim. 2005), eikä toistaiseksi ole varsinaisesti selvitetty tämän eikä muidenkaan referointikeinojen sosiolingvististä variaatiota.

Esitelmässäni tarkastelen referointikeinoja nimenomaan sosiolingvistisestä näkökulmasta eli ottaen huomioon puhujan taustan. Olen kiinnostunut esimerkiksi siitä, ketkä käyttävät *olla niinku* -tyyppistä johtoilmausta: keskittyvätkö sen esiintymät tietynikäisille tai tietyllä seudulla asuville? Entä onko puhujan kielitaustalla tai -taidolla jotain yhteyttä variaatioon? Alustavat havaintoni viittaavat siihen, että *olla niinku* -varianttia suosivat etenkin nuoret naiset.

Aineistona käytän Sata suomalaista kielellistä elämäkertaa -hankkeessa kerättyä aineistoa (ks. hankkeesta <https://blogs.helsinki.fi/100suomalaista/>). Tarkastelun kohteena on noin 40 eri-ikäisen puhujan haastattelu; osa haastatelluista on suomenkielisiä, osa puhuu suomen lisäksi sujuvasti jotain muuta kieltä.

Lähteet

ALPEN, INGRID VAN – BUCHSTALLER, ISABELLE (toim.) 2012: *Quotatives. Cross-linguistic and cross-disciplinary perspectives*. Amsterdam: John Benjamins.

HAAKANA, MARKKU – KALLIOKOSKI, JYRKI (toim.) 2005: *Referointi ja moniäänisyys*. Helsinki: SKS.

Pekka Lipposen lainasanat hahmon karakterisoijana ja kirjakielen normien varaventiilinä

Aarne Haapakoski (1904–1961) loi Pekka Lipposen hahmon alun perin radion jännityskuunnelmiin Kalle-Kustaa Korkin humoristiseksi aisapariksi. Lipposesta tuli kuitenkin niin suosittu, että hän seikkaili lähes tasaveroisesti Korkin kanssa, ensin Haapakosken Outsiderin nimellä julkaisemissa 15 jännityskirjassa 1945–1955 ja sitten vuosina 1957–1965 julkaistuissa kuukausittain ilmestyneissä sarjakirjoissa, joista yksin Pekka Lipposelle omistettuja julkaistiin 96. Haapakosken kuoltua sarjaa jatkoi Seppo Tuisku (1935–), joka oli aloittanut työnsä Outsiderin haamukirjoittajana jo tämän eläessä.

Pekka Lipponen on Rantasalmella syntynyt, mutta Amerikkaan päätynyt rikas liikemies, joka seikkailee ympäri maailmaa. Esielmässä pyrin selvittämään, millä tavoin Lipposen hahmo on kielellisesti karakterisoitu. Tätä varten olen valinnut mekaanisesti yhdeksän Haapakosken kirjoittamaa seikkailua ja poiminut näiden sisältämistä Lipposen repliikeistä kaikki yleiskielestä selvimmän poikkeavat piirteet.

Vaikka Lipponen käyttää joitain amerikansuomalaisia ilmauksia ja vanhoja kyökkisuomalaisuuksia, hahmon kielellisesti leimallisimmat piirteet on hänen savolaisuutensa. Savolaisia äännepiirteitä Lipposen repliikeissä tavataan kuitenkin vain harvakseltaan, muotopiirteitä ainoastaan satunnaisesti. Autenttisia savolaisia murre sanoja Lipponen käyttää sen sijaan enemmän.

Suurin osa Lipposen puhunnosten yleiskielestä poikkeavista muodoista on kuitenkin lainasanojen esiintymiä. Näidenkin kautta tuodaan silti esille Lipposen savolaisuutta, sillä Lipponen käyttää monia autenttisia itämurteissa tavattavia lainavariantteja. Lainoista käyvät ilmi myös monet itämurteille tyypilliset äänteelliset substitootit, joskaan kaikkiin vieraisiin äänneisiin nämä eivät yhtä lailla kohdistu.

Lipposen varsinaisena kielellisenä tavamerkinä ovat väärin muodostetut sivistyssanat ja nuoret lainasanat. Näiden lähtökohtana on usein Lipposen murteellinen ääntämys, joka sitten johtaa kahden, harvemmin useamman lainasanan kontaminaatioon. Humoristisia miellelyhtymiä herättävien virhetuotosten avulla rakennetaan myös kuvaa Lipposen persoonallisuudesta, jolle on ominaista omien kykyjen arvioiminen todellista taitoa suuremmaksi. Lipposen seikkailut kertovat näin samalla lainavaikutuksen vaiheesta, jossa vieraiden kielten vaikutuksen myötä vierassanat ovat tulleet tutummiksi, mutta näiden ymmärtäminen, tuottaminen ja erillään pitäminen on kohdannut vaikeuksia. Hahmon avulla on siten voitu purkaa niitä paineita, joita vieras lainasanasto ja sen rigoristiset ääntämisnormit ovat aiheuttaneet etenkin taustaltaan itämurteisille kielenpuhujille.

Kirjallisuutta

Aitchison, Jean 1987/1996: *Words in the Mind. An Introduction to the Mental Lexicon*. Oxford: Blackwell.

Amerikansuomen sanakirja. Toim. Pertti Virtaranta. Turku: Siirtolaisinstituutti 1992.

Jokisalmi, Raimo 2007: *Outsiderin kirja. Aarne Haapakosken elämäkerta*. Tampere: Apali.

Sjöblom, Simo 1990: *Suomenkielisen rikoskirjallisuuden ja sen reuna-alueiden bibliografia 1857–1989*.

Helsinki: Seaflower.

Suomen murteiden sanakirja. <http://kaino.kotus.fi/sms>

Partitiivin ja nominatiivin vaihtelu kahdessa lausekonstruktiossa: yleisistä olosuhteista subjektiiiviseen tuntemukseen ja maailman representaatiosta modaalisuuteen

Tarkastelen rakennetyyppejä *olla* + AP + *että*-lause/infinitiivirakenne, jota edustavat lauseet *on tosi hauskaa*, *että Joensuussa on taas konferenssi* ja *olisipa kiva lähteä Joensuuhun*. Kutsun rakennetta *on hauskaa* -rakenteeksi. Lisäksi tarkastelen vallitsevaa tilaa ilmaisevaa lausekonstruktiota, esim. *Etelä-Espanjassa on kuuma/kuumaa*. Keskityn partitiivin ja nominatiivin keskinäiseen työnjakoon.

On hauskaa -rakenteen on usein katsottu edustavan predikatiivilauseetta, jossa *että*-lause tai infinitiivirakenne toimii subjektina (esim. Penttilä 1957: § 414; myös ISK 2004: § 1583).

Luonnehtivan predikatiivilauseen predikatiivi-AP:n nominatiivi-partitiivi-vaihtelun katsotaan yleisesti liittyvän subjektiolion jaollisuuteen. Jos *että*-lause ja infinitiivirakennetta pidetään konstruktiossa subjektifunktiona, se on subjektin erityistapaus, sillä AP voi olla niin *että*-lauseen kuin inf-rakenteenkin yhteydessä sekä nominatiivissa että partitiivissa. Sijanvaihtelun syy on muu kuin jaollisuus.

AP on toisinaan nominatiivissa, toisinaan partitiivissa myös tilalausekonstruktiossa: *Etelä-Espanjassa on kuuma/kuumaa*. Lauseet eroavat toisistaan merkitykseltään: nominatiivilla ilmaistaan tuntemustila, kun taas partitiivilla ilmaistaan olosuhdetila. Olosuhdetilalauseessa tila esitetään esimerkiksi yleisenä sää- tai ilmasto-olosuhteena, josta puhujalla itsellään ei ole välttämättä kokemusta. Tuntemustilalauseen näkökulma taas on tilan kokijassa, joka on usein puhuja, ja niin ollen tuntemustila on subjektiiivinen. Tilalauseessa kokija ilmaistaan toisinaan eksplisiittisesti adessiivi- (ja tuntemustilan yhteydessä myös genetiivimuotoisella) NP:llä, ja kun kyse on tuntemustilasta, tilanilmaus on nominatiivissa (*minulla/minun on/ei ole kuuma*) (ks. myös ISK 2004: § 895, 906 ja Hakulinen & Karlson 1979: 301, joissa toinen analyysi).

Tilalauseen tilanilmauksen nominatiivimuotoisuus korostaa siis kokijan subjektiiivista näkökulmaa, kun taas sen partitiivimuotoisuus viittaa siihen, että tila konstruoidaan objektiivisesti tarkastelluksi olosuhteeksi. Samaa voi nähdä *on hauskaa* -rakenteenkin sijanvaihtelussa. Tilanne on kuitenkin erilainen siinä mielessä, että *on hauskaa* -rakenteen merkitys vaikuttaa vielä selvemmin kaksijakoiselta. Inf-rakenteinen variantti on joskus lähellä modaalista rakennetta: *minun on vaikea sanoa mitään 'en pysty sanomaan mitään' / kyllähän sinun on helppo rakastaa itseäsi 'olosuhteet mahdollistavat sinulle rakkauden tuntemisen itseäsi kohtaan'*. Tendenssi tuntuu olevan, että tässä tyypissä AP on nominatiivissa (joskaan ei aina). Se sopii kuvaan, sillä modaalisuudella on yhteys subjektiiiviseen tuntemukseen, jota nominatiivimuotoinen AP ilmaisee tilaluserakenteessa (*saunassa/minulla on kuuma*). Jos lauseet *minun on vaikea sanoa mitään* ja *kyllähän sinun on helppo rakastaa itseäsi* kuvataan modaalimerkityksisiksi, ne pitää analysoida representatiiviselta merkitykseltään transitiivilauseiksi, jotka ovat modaalisessa kehyksessä. Modaalisesta näkökulmasta ne edustavat niin ollen nesessiivi- tai modaalilausekonstruktiota. Voi kuitenkin mieltä, kuinka paljon modaalisuuden käsitettä kannattaa venyttää.

Lähteet

Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred 1979. *Nykysuomen lauseoppia*. Helsinki: SKS.

ISK 2004 = Hakulinen, Auli Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2004. *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: SKS.

Penttilä, Aarni 1957. *Suomen kielioppi*. Helsinki: WSOY.

Venäjän- ja vironkielisten maahanmuuttajien kieli-identiteetti ja -asenteet

Oma äidinkieli on erottamaton osa ihmisen identiteettiä, mutta identiteetti ei pysy samana. Sen muuttumiseen voivat vaikuttaa erilaiset tekijät, kuten esimerkiksi muutto toiseen maahan ja jokapäiväisen toisen kielen käyttö. Usein maahanmuuttaja alkaa käyttää toista kieltä enemmän kuin äidinkieltään, sen merkitys identiteetille kasvaa ja toinen kieli voi tulla oman äidinkielen rinnalle. On mielenkiintoista tarkastella, mitä oma äidinkieli ja suomi merkitsevät maahanmuuttajalle ja vaikuttavatko suomi ja Suomessa asuminen maahanmuuttajan kieli-identiteettiin ja -asenteisiin.

Esitelmässäni tarkastelen, minkälaiset venäjän- ja vironkielisten kieliasenteet omaa äidinkieltä ja suomea kohtaan ovat, missä tilanteissa he käyttävät suomea ja äidinkieltään, miten kieli-identiteetti on muuttunut ja mistä nämä muutokset johtuvat. Analysoitavana aineistona käytän Sata suomalaista elämäkertaa -hankkeen venäjän- ja vironkielisten haastatteluja, joita tarkastelen sisällön- ja diskurssianalyysin menetelmin. Näiden menetelmien avulla pyrin selvittämään, minkälaisia asenteita venäjän- ja vironkielisillä maahanmuuttajilla on omaa äidinkieltään ja suomea kohtaan ja minkälaisin kielellisin keinoin (esimerkiksi adjektiivein) he kuvailevat eri kieliä.

Haastatteluista kävi ilmi, että asuttuaan Suomessa muutaman vuoden vironkieliset maahanmuuttajat korostavat, että pitävät itseään kaksikielisinä, kun taas venäjänkieliset yksikielisinä. Molemmat maahanmuuttajaryhmät painottavat suomen ja äidinkielen tärkeyttä ja haluavat ylläpitää ja kehittää sekä omaa kieltään että suomea.

Nykyään maahanmuuttajien määrä ja erityisesti venäjän- ja vironkielisten määrä kasvaa entistä nopeammin, joten uskon, että tutkimuksen tulokset voivat hyödyttää kaksikielisyyden tukemista ja ylläpitämistä sekä suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumista.

Kielipankin kiertue 2019: Työkalut, aineistot ja muut palvelut

Kielipankki on erityisesti ihmistieteiden tutkijoille suunnattu palvelukokonaisuus, joka koostuu erilaisista teksti- ja puheaineistoista, työkaluista ja muista palveluista. Monipuolisten korpushakujen lisäksi Kielipankissa on välineitä, joilla voi käsitellä ja analysoida myös omia kieliaineistoja ja tehostaa niiden tutkimista. Suomen lisäksi aineistoja ja työkaluja on saatavilla monille muillekin kielille. Tutkijat ja tutkimusryhmät voivat tallettaa kehittämiään aineistoja ja työkaluja Kielipankkiin säilytettäväksi ja välitettäväksi sovitulla ehdoilla.

Palveluvalikoimaa suunnittelee ja koordinoi FIN-CLARIN-konsortio, jonka jäseniä ovat Helsingin, Itä-Suomen, Jyväskylän, Oulun, Tampereen, Turun ja Vaasan yliopistot, Aalto-yliopisto sekä Kotimaisten kielten keskus ja CSC – Tieteen tietotekniikan keskus. FIN-CLARIN edustaa Suomea eurooppalaisten tutkimusinfrastruktuurien muodostamassa CLARIN ERICissä, joten suomalaiset tutkijat pääsevät helposti käyttämään myös muiden maiden vastaavia palveluita.

Kielipankin Kuukauden tutkija -haastattelusarjassa on jo kolmen vuoden ajan esitelty eri alojen tutkijoita, jotka ovat työssään hyödyntäneet Kielipankissa olevia aineistoja tai olleet vaikkapa mukana tuottamassa niitä. Esitelmässä kerrotaan tarkemmin muutamien Kuukauden tutkijoiden aiheista ja näytetään konkreettisia esimerkkejä siitä, millä tavalla heidän tutkimuskysymyksiään on mahdollista lähestyä.

Kielipankin aineistot, työkalut ja tukipalvelut löytyvät osoitteesta <https://www.kielipankki.fi>.

Monikielisyys haastattelussa.

Kuinka eritaustaiset ihmiset kuvaavat suhdettaan kieliin?

Esitys käsittelee yksilöiden kokemuksia eri kielistä, joihin he ovat olleet kosketuksissa elämänsä aikana. Yksilöt kuvaavat kielellisiä repertoarejaan sekä kielivalintojaan sekä arvioivat ympärillään olevia kielellisiä resursseja kielellistä elämäkertaa kartoittavassa haastattelussa. Kuvausten analyysi valottaa heidän kielellisiä identiteettejään sekä investointeja kieliin elämän aikana (Norton 2013). Elämäkerrallinen lähestymistapa nostaa yksilön oman kokemuksen kielistä keskiöön (Busch 2017).

Esityksen aineisto on Sata suomalaista kielellistä elämäkertaa -tutkimushankkeesta, jossa on kerätty haastatteleamalla yli sadan Suomessa asuvan kielellinen elämäkerta. Esitykseen on valittu eritaustaisia informanteja: esimerkiksi Suomessa aina asuneita, pääasiassa suomea käyttäviä henkilöitä ja maahanmuuttajataustaisia, joilla monet kielet vaihtelevat arjessa.

Analyysi valottaa yhteyksiä henkilöhistorian ja kielellisten arvostusten välillä. Se osoittaa, kuinka kielet ovat yksilölle niin mahdollisuus kuin haastekin. Toisella kosketus eri kieliin on etäisempi mutta silti myönteinen, toinen taas kuvailee sujuvaakin osaamistaan kriittisesti. Tunteet tulevat esiin eri muodoissaan: kieli voi olla esimerkiksi häpeän tai ylpeyden aihe. Suhde kieliin on muuttuva ja elävä, mikä näkyy kielielämäkertaa kartoittavan haastatteluaineiston kautta selvästi ja monivivahteisesti. Eritaustaisten informanttien vertailu valottaakin kielten merkityksellisyyttä yksilön arjessa nyky-Suomessa.

Viitteet

Busch, Brigitta 2017a: Expanding the Notion of the Linguistic Repertoire: On the Concept of *Spracherleben*—The Lived Experience of Language. – *Applied Linguistics* 38/3: 340–358.

Norton, Bonny 2013: *Identity and language learning. Extending the conversation*. Bristol: Multilingual Matters.

Kielellisten tekojen rakenteesta: Teoriaa ja sovelluksia

Esitelmäni perustuu filologiaa ja pragmatiikkaa käsittelevään väitöskirjatutkimukseeni, jossa yhdistän menetelmäopillisen analyysin käytännön tekstianalyysiin. Keskityn tässä esitelmässä kysymykseen siitä, mikä on kielellisten tekojen (looginen) rakenne. Tämä on keskeinen kysymys esimerkiksi pragmatiikan ja filologian kannalta, koska erilaiset tekojen selitykset keskittyvät joko erityyppisiin tekoihin (esim. onnistunut intentionaalinen teko vs. epäonnistunut teko vs. vahinko) tai tekojen eri osiin (esim. teon aiheuttaja vs. teon seuraus). Tekojen rakenteen analyysi liittyy siis myös tekojen selittämisen analyysiin.

Esittelen aluksi väitöskirjatutkimuksessani kehittelemääni formaalia esitystapaa, joka laajentaa Esa Itkonen (1983; 2013/2014) ns. rationaalien selityksen skeemaa. Tämän laajennetun formalismin avulla on mahdollista eritellä tarkemmin erilaisia tekotyyppisiä. Lainaan lisäksi elementtejä G. H. von Wrightin (mm. 1963; 1965; 1971) kehittämästä tekojen ja muutoksen logiikasta, jonka avulla on mahdollista ottaa huomioon vielä yksityiskohtaisempia eroja tekotyypeissä. Esittelen tämän jälkeen, miten sovellan tätä formalismia väitöstutkimukseni tekstianalyysissä koodinvaihdon funktioiden selittämiseen ja näiden eri selitysten luokitteluun. Esimerkiksi ns. sivutuotteen käsite osoittautui keskeiseksi aineistoni koodinvaihtojen selittämisessä. Käsittelem lopuksi lyhyesti formalismin mahdollisia ongelmakohtia – kuten yhteistekoja (ks. esim. Clark 1996) – ja tapoja kehittää sitä edelleen tulevissa tutkimuksissa.

Viitteet

- Clark, Herbert H. 1996. *Using Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Itkonen, Esa. 1983. *Causality in Linguistic Theory: A Critical Investigation into the Philosophical and Methodological Foundations of 'Non-Autonomous' Linguistics*. London & Canberra: Croom Helm.
- Itkonen, Esa. 2013/2014. On explanation in linguistics. *Energeia* 5: 10–40.
- von Wright, Georg Henrik. 1963. *Norm and Action: A Logical Enquiry*. London: Routledge & Kegan Paul.
- von Wright, Georg Henrik. 1965. And next. *Acta Philosophica Fennica* 18: 293–304.
- von Wright, Georg Henrik. 1971. *Explanation and Understanding*. London: Routledge & Kegan Paul.

Arviosta palautteeksi: Vieraan kielen ääntämispalautteen kohdentamisen harjoittelua

Korjaava palaute on keskeinen osa vieraan kielen ääntämisen opetusta, ja se auttaa oppijaa kehittymään ja kiinnittämään huomiota asioihin, joita tämä ei vielä osaa (ks. esim. Schmidt 1990; Spada & Lightbown 1993). Vaikka korjaavaa palautetta on tutkittu, erityisesti ääntämispalaute on jäänyt vähemmälle huomiolle (ks. esim. Saito 2012; Pawlak 2013). Olemme selvittäneet aiemmissä tutkimuksissamme, millaisia uskomuksia kielenoppijoilla on ääntämispalautteen hyödyistä (Lintunen, Mäkilähde & Peltonen 2017) ja miten oppijoiden antama vertaispalaute eroaa simuloituissa oppimistilanteissa (kirjallinen palaute) ja autenttisissa tilanteissa (suullinen palaute).

Keskitymme tässä tutkimuksessa simuloituun palautteenantotilanteeseen (kirjallinen palaute) ja erityisesti palautteen kohdentamiseen. Vastamme seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Miten oppijat arvioivat ääntämisnäytteen, ja mitä piirteitä he poimivat palautteeseen?
- 2) Miten oppijat mukauttavat palautettaan vastaanottajasta riippuen (vertaisena vs. opettajan roolissa annettu palaute)?

Aineisto kootaan englannin kielen yliopisto-opiskelijoilta (n=25), jotka suorittavat perusopintotasoista kurssia englannin ääntämisestä. Opiskelijat kuulevat ääntämisnäytteen, josta he kirjoittavat yksityiskohtaisen arvion. Tämän jälkeen he kirjoittavat arvionsa pohjalta kaksi erilaista palautetta: yhden vertaisen roolissa (yliopisto-opiskelijalle) ja toisen opettajan roolissa (lukioikäiselle oppijalle). Pohdimme palautteiden kontekstisidonnaisia eroavaisuuksia ja peilaamme arvioita ääntämisnäytteen foneettisiin ominaisuuksiin.

Tulevina kielten ammattilaisina opiskelijoiden tulee osata paitsi antaa ääntämispalautetta myös mukauttaa sitä tilanteesta ja palautteen vastaanottajasta riippuen. Aiempien havaintojemme perusteella näiden taitojen kehittyminen vaatii erillistä harjoitusta, ja tämän tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää erityisesti harjoiteltaessa ääntämispalautteen kohdentamista.

Lähteet

- Lintunen, P, Mäkilähde, A. & Peltonen, P. 2017. Learner perspectives on pronunciation feedback. *PTLC2017: Proceedings of the Phonetics Teaching and Learning Conference, London, 9–11 August 2017*. London: PTLC, 67–71.
- Pawlak, M. 2013. The effect of explicit and implicit corrective feedback on eliminating pronunciation errors. Teoksessa E. Waniek-Klimczak & L. Shockey (toim.), *Teaching and researching accents in native and non-native speakers*, 85–101. Berlin: Springer.
- Saito, K. 2012. Effects of instruction on L2 pronunciation development: a synthesis of 15 quasi-experimental intervention studies. *TESOL Quarterly* 46: 842–854.
- Schmidt, R. 1990. The role of consciousness in second language learning. *Applied Linguistics* 11: 129–158.
- Spada, N. & Lightbown, P. 1993. Instruction and the development of questions in L2 classrooms. *Studies in Second Language Acquisition* 15: 205–224.

Uskallakin kommentoida tähän! – Kielteisyyttä implikoiva konstruktio V_{IMPkin}

Kielteisyyttä voi ilmaista kielessä monin eri keinoin. Esitelmäni aiheena olevat, *Uskallakin kommentoida tähän* -tyyppiset kieliopillisesti myönteisen imperatiivimuotoisen verbin V_{IMP} ja kin-liitepartikkelin sisältävät ilmaukset lukeutuvat näiden keinojen joukkoon, ja tällaisia V_{IMPkin}-ilmauksia onkin aiemmassa tutkimuksessa luonnehdittu nimenomaan affektilta tavalla tai toisella kielteisiksi (mm. Lauri Carlsson 1993: 88; ISK § 1673). Ilmauksen eri elementtejä on tutkittu (kin-partikkelista mm. Maria Vilkuna 1984; imperatiivista mm. Yrjö Lauranto 2014), mutta huomionarvoista on, että V_{IMPkin}-kokonaisuuden tarkastelu jää eri lähteissä lähinnä yksittäisten mainintojen varaan. Esitelmässä käsitellenkin V_{IMPkin}-tapauksia nimenomaan kokonaisuuksina, konstruktiokieliopin mukaisina konstruktioina, joissa muoto ja merkitys liittyvät kiinteästi toisiinsa. Tavoitteenani on kuvata, millaista V_{IMPkin}-konstruktion ilmentämä kielteisyys on sekä hahmottaa niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat konstruktion kielteisyyden syntyyn. Havaintoni perustuvat Kielipankin Suomi24-korpuksesta kerättyyn tekstiaineistoon.

Aineiston perusteella V_{IMPkin}-tapauksista on erotettavissa kahdenlaista kielteisyyttä: taustalla häällyvää uhkaa implikoiva kielteinen sävy sekä kielteisyys, joka kuvaa imperatiivimuotoisen verbin kuvaaman toiminnan ei-toivottavuutta. V_{IMPkin}-konstruktion implikoima uhka voi ilmetä eksplisiittisesti mahdollisessa motivoivassa jatkolauseessa, joka kuvaa toiminnan V_{IMP} toteutumattomuuden ikäviä seurauksia: *Teekin se **tai laitan sut sossun jonoon***. V_{IMPkin}-konstruktion mahdollisine täydennyksineen voi tulkita implikoivan taustalla häällyvää uhkaa kuitenkin ilman jatkolauseettakin: *Teekin työsi kunnolla* ('jos et tee näin, tapahtuu jotain ikävää'). Aineistossa on kuitenkin myös tapauksia, joissa uhka ilmenee imperatiivimuotoisen verbin kuvaaman toiminnan toteutumattomuuden sijaan sen toteutumisen seurauksena: *Uskallakin kommentoida jotain **ja se on läpsy ja pihalle***. Näin imperatiivilauseessa kuvattu toiminta *uskallakin kommentoida* on kieliopillisesta myönteisyydestään huolimatta tulkittava ei-toivottavaksi, funktioltaan kieltoverbillistä tapausta vastaavaksi. Tällainen toiminnan ei-toivottavuus on aineiston perusteella tyyppillistä nimenomaan *uskaltaa*-verbillisissä V_{IMPkin}-tapauksissa sekä ironisessa kontekstissa. Verbin laadun ohella kin-partikkeli on olennainen osa ei-toivottavuutta kuvaavaa konstruktiota, sillä ilman sitä toiminta olisi tulkittava toivottavaksi (*Uskalla kommentoida*).

Verbin laatu ja liitepartikkeli vaikuttavat siis molemmat osaltaan konstruktion kielteisyyteen. Kuitenkin myös imperatiivimuoduksen ja -direktiivin voi katsoa vaikuttavan merkittävässä määrin konstruktion kielteisyyteen luomalla muille konstruktion elementeille modaalista kontekstia – käskeminenhän on turhaa, mikäli toisin ei olisi edes mahdollista toimia. Näin modalisuus vaikuttaisi muiden tekijöiden ohella olevan yksi V_{IMPkin}-konstruktion kielteisyyteen keskeisesti vaikuttava tekijä.

Vanhuus mediassa

Esitelmässä tarkastellaan vanhuuden representaatiota uutismediassa: miten vanhoista ihmisistä puhutaan, ja millainen kuva heistä rakentuu suomalaisessa mediassa? Tarkastelun kohteena on ensinnä se, miten vanhuksia nimitetään ja millaisina toimijoina heitä esitetään, toiseksi se, missä konteksteissa vanhat ihmiset tulevat uutismediassa näkyviin – mihin vanhuus liittyy päivän uutisoinnissa ja millaista kuvaa vanhuudesta näin rakennetaan? Aineistona on neljän suomalaisen sanomalehden (*Aamulehti*, *Helsingin Sanomat*, *Lapin kansa* ja *Savon Sanomat*) ja Yleisradion verkkouutisten vanhuutta ja vanhuksia käsittelevät jutut kahden viikon ajalta vuodelta 2018.

Artikkeli jatkaa kriittisen diskurssianalyysin tutkimusperinnettä (ks. esim. Pietikäinen & Mäntynen 2009). Vanhojen ihmisten representaatiota ei ole suomalaisessa kielentutkimuksessa juuri aiemmin tutkittu (ks. kuitenkin Lehtola 2017), mutta muualla tehdyssä tutkimuksessa on havaittu, että heille voidaan konstruoida monenlaisia identiteettejä: heistä voidaan puhua mediassa esimerkiksi uhreina tai hauraina ihmisinä mutta ei itsenäisinä ja terveinä kansalaisina (ks. Fealy, McNamara, Treacy & Lyons 2012).

Lähteet

Fealy, G., McNamara, M., Treacy, M. P. & Lyons, I. (2012). Constructing ageing and age identities: a case study of newspaper discourses. *Ageing and Society* 32, 85–102.

Lehtola, Jennamaria (2017). ”Att bli uppskattad som människa” – Representationer av de äldre i en människoorienterad kommun. Kandidaatintutkielma. Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto.

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Tuija Määttä

Umeå universitet

Ruotsinkielisten suomenoppijoiden *koti*-lekseemin sanamuotojen valinnoista ja valintaperusteista

Ruotsinkielisten suomenoppijoiden tuottamissa kirjallisissa tuotoksissa *koti*-lekseemin sanamuotoja esiintyy suhteellisen taajaan. Aikaisemman tutkimukseni (2018) mukaan alkeistason (A2) oppijat hallitsevat useimmissa tapauksissa sanamuotojen muodostuksen ja osaavat yhdistää sanamuodot tietynlaisiin verbeihin. Joidenkin oppijoiden tuotoksissa esiintyy epätyypillisiä muotoja, jotka ovat lähimerkityksisten sanojen tai lekseemin eri sanamuotojen sekoittumisia.

Saadakseni enemmän tietoa oppijoiden *koti*-lekseemin sanamuotojen valinnoista ja ennen kaikkea siitä, millä perusteella he valitsevat sanamuotoja erityyppisiin konteksteihin, laadin kymmenen lyhyttä lausetta sisältävän testin. Oppijoiden tehtävänä oli tehtävänannon mukaan täyttää jokin *koti*-lekseemin sanamuoto lauseisiin ja myös perustella ruotsiksi valitsemansa sanamuoto (introspektiomenetelmä). Testiin osallistui kuusi oppijaa, kolme taitotasolta A2 ja kolme taitotasolta B1. Testiin osallistuminen oli vapaaehtoista.

Tarkastelen esityksessäni oppijoiden valitsemia *koti*-lekseemin sanamuotoja ja niiden sopivuutta kyseiseen lauseeseen. Esitykseni keskiössä ovat kuitenkin oppijoiden sanamuotojen valintaperusteet.

Tuloksen mukaan jokainen oppija on täyttänyt kaikkiin lauseisiin jonkin *koti*-lekseemin sanamuodon. Suurimpaan osaan lauseista on valittu kontekstiin sopiva muoto, mutta joihinkin lauseisiin on tarjottu useampia vaihtoehtoja, esimerkiksi *Hänen kodissa/kodilla/kotona on sauna. Perhe siivoaa kotona/kodissa/kotia/ kotin lauantaina*. Valittujen sanamuotojen perustelu ja selittäminen osoittautui haasteelliseksi. Yhteinen piirre vastauksille on niiden lyhyys ja kieliopillisen terminologian puuttuminen sekä se, että sanamuotoja on tarkasteltu ruotsin kielen kautta. Oletetusti B1-tason oppijoiden perustelut ovat hieman pohtivampia ja laajempia kuin A2-tason oppijoiden, mutta joidenkin sanamuotojen selityksenä heilläkin esiintyy lyhyitä toteamuksia. Näyttää siis siltä, että vaikka sanamuotoja osataan muodostaa ja käyttää oikeissa konteksteissa, niiden teoreettisempi analysointi voi olla ongelmallista, joillekin oppijoille jopa mahdotonta.

Lähteet

Määttä, Tuija 2018. Ruotsinkielisten suomenoppijoiden *koti*-lekseemin käytöstä fraseologisen yksikön ytimenä kirjallisissa tuotoksissa. Esitelmä. AFinLAN syysseminariumi 9–10.11.2018 Joensuu.

Keskustelun katkaisemisen tekniikoita Lieksa-keskustelupalstalla

Verkossa käytävä maahanmuuttokeskustelu räjähti kasvuun vuonna 2015, jolloin Suomeen tuli Maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan yli 30 000 turvapaikanhakijaa, noin 20 000 Irakista. Tämän jälkeen luvut ovat jälleen tasaantuneet noin 5000 hakijaan vuodessa. ([http://tilastot.migri.fi/.](http://tilastot.migri.fi/))

Noin 11 000 asukkaan Lieksassa ulkomaalaistaustaisia oli enimmillään v. 2013 yli 4% asukkaista, vajaat 500. Nyttemmin ulkomaalaistaustaisten asukkaiden määrä on tasaantunut muun maakunnan lukemiin, n. 2,5 prosenttiin (Tilastokeskus). Lisäksi vastaanottokeskuksissa on noin 200 paikkaa turvapaikanhakijoille. Lieksa on sikäli erikoinen kaupunki, että osa sinne tulleista pakolaisista on muuttanut paikkakunnalle oma-aloitteisesti, hyvän asuntilanteen ja kielikoulutuksen ansiosta. Lieksassa vaikuttaa mm. aktiivinen somaliperheyhdistys, joka on pyörittää kaikille avointa kylätaloa.

Tutkimuksemme aineistolähteenä käytetään maahanmuuttoa ja pakolaisuutta käsitteleviä verkkokeskusteluja Kielipankin *Suomi24*-aineistossa. *Suomi24*-korpuksessa keskustelut on jaoteltu paitsi aihepiireittäin myös alueittain. Korpuksesta tehty haku paikannimellä *Lieksa* kertoo –paitsi että Lieksassa käydään monimuotoista keskustelua – sen, että maahanmuuttajat ja rasismi ovat yksi yleisimmistä aiheista. Paikannimi *Lieksa* esiintyy korpuksessa yli 50 000 kertaa, kun taas samaa kokoluokkaa oleva naapurikaupunki Nurmes vain vajaat 9 000 kertaa, huomattavasti suurempi Joensuukin ainoastaan n. 20 000 kertaa.

Pohjoiskarjalaisittain mielenkiintoinen paikkakunta Lieksa erottuu myös valtakunnallisesti: uudet maahanmuuttoon liittyvät sanat, kuten *suvakki* tai *matu*, esiintyvät Lieksa-aiheisella keskustelupalstalla huomattavasti taajempaan kuin muitten paikkakuntien palstoilla. Lieksan keskustelualueella käytetään myös omintakeisia ilmauksia, kuten *peris*, *rasisti-suvakki* tai *koneinsinööri*. Esitelmässämme tarkastelemme, miksi juuri Lieksa nousee paikkakuntana esiin ja minkä tyyppistä maahanmuuttoon liittyvää keskustelua Lieksassa ja Lieksasta oikeastaan käydään. Samalla esitämme joitakin syitä, miksi rakentavaa keskusteluyhteyttä eri mieltä olevien kesken ei synny.

Aspekti on rajaton riemu

Puheenvuorossa pohditaan leksikaalisen aspektin ja maailmantiedon välistä suhdetta sekä aspektiterminologiaa. Leksikaalisella aspektilla tarkoitetaan yleensä verbin itsensä kantamaa aspektimerkitystä (teonlaatu, Aktionsart), erotukseksi laajemman verbi-ilmaisun tai koko lauseen aspektista (ks. esim. Dahl 1985; Filip 2012).

Kun tarkastellaan leksikaalista aspektia, fokuksessa on verbilekseemin kuvaaman tilanteen ns. sisäinen kesto. *Kesto* viittaa ensinnäkin tilanteen suhteelliseen ajalliseen pituuteen, jota kuvataan mm. termeillä *momentaanisuus* ja *duratiivisuus*. Edellinen tarkoittaa niin hetkellistä tilannetta, ettei sillä ole merkittävää sisäistä kestoa, jälkimmäinen tilannetta, joka vastaavasti jatkuu jonkin aikaa. Toiseksi, keston käsite liittyy tilanteen muutoksellisuuteen ja ajalliseen rajattuuteen. Termeillä *ateelisyys* ja *imperfektiivisyys* viitataan tilanteeseen, joka on toteutunut jo alkaessaan ja jolla on potentiaa jatkua rajattomasti, kun taas termit *teelisyys* ja *perfektiivisyys* sisältävät ajatuksen inherentisti muutoksellisesta tilanteesta ja siten myös ominaisuudesta olla lähtökohtaisesti rajallinen. Momentaaninen verbi on aina muutoksen sisältävä ja rajallinen (esim. *aivastaa, räjähtää*), mutta duratiivinen verbi voi kuvata yhtä lailla molempia tilannetyyppejä muutoksellisuuden ja ajallisen rajattuuden suhteen: *tanssia* ei vaadi muutosta tullakseen toteutuneeksi ja se voi periaatteessa jatkua rajattomasti, kun taas *valmistua* on valmistumista vain jos muutos tapahtuu, mikä puolestaan on samalla tilanteen keston raja.

Jotkin aspektikäsitteet tuntuvat rajattoman omituisilta, kun asiaa ajattelee inhimillisestä rajallisuudesta käsin. Esimerkiksi verbilekseemin perfektiivisen merkityksen ymmärtäminen on huomattavasti helpompaa, kun sitä vertaa verbin potentiaaliseen rajattomuuteen, imperfektiivisyyteen. Arkijärjellä on vaikea hyväksyä, että tanssiminen voi edes periaatteessa jatkua loputtomiin. Sama pätee moniin statiivisiinkin verbeihin: se, että *rakastaa, tietää* tai *sijaitsee*, on harvemmin tässä maailmassa varmaa jatkuvuutensa suhteen – kaikki voi kiusallisesti muuttua. Kuriositeettina onkin, että samalla kun verbin leksikaalisen aspektin määrittäminen tapahtuu pääasiassa maailmantiedon ja ihmisenä olon kokemuksen kautta, sisältää aspektikategorisointi kuitenkin elementtejä, joiden sisäistäminen vaatii vähintään ontologista kriisiä. Kun sitten ajatus potentiaalisesta rajattomuudesta täytyy hyväksyä, surrealismi alkaa valua muihinkin aspektikategorioihin: esimerkiksi momentaaniset, perfektiiviset verbit voi nähdä jonakin aivan muuna, kuin miksi ne konventionaalisesti määritellään. *Aivastaa* on kestoltaan hetkellinen vain rajallisen havaintokykymme takia, vaikka se on oikeastaan prosessi, jonka aikana ehtii tosiasiasa tapahtua erilaisia fyysisiä tapahtumia. Mihin leksikaalisen aspektin määrittely viime kädessä perustuu? Onko kyse teoreettisilla mahdollisuuksilla operoinnista, inhimillisestä havaitsemisesta, kielellisistä muotokategorioista vai jostain muusta? Pohtimisen arvoista myös on, muovautuuko leksikaalinen aspekti sitä mukaa, kun ihmisen toimintatavat muuttuvat. Millainen on esimerkiksi verbin *ostaa* leksikaalinen aspekti nykyajan kulutusyhteiskunnassa? Puheenvuorossa kummastellaan, kysellään ja kyseenalaistetaan verbisemanttisia omituisuuksia.

Lähteet

DAHL, ÖSTEN 1985: *Tense and Aspect systems*. Oxford: Blackwell.

FILIP, HANA 2012: Lexical Aspect. – Binnick, R.I. (toim.), *The Oxford Handbook of Tense and Aspect* s. 721-751. Oxford: Oxford University Press.

Uralilaisten kielten rakenneaineiston kokoaminen

Eri kielten perussanastoaineistoja on kerätty useista eri kieliryhmien kielistä (mm. Syrjänen ym. 2018, IElex), ja nyt on käynnissä myös maailmanlaajuinen kielten rakenneaineiston keruu. Tätä kerätään ihmisen historiaan keskittyvässä Max Planck Institute for the Sciences of Human History -instituutin (MPI) Glottobank-hankkeessa noin 3500 maailman kielestä. BEDLAN-työryhmä on mukana kyseisessä hankkeessa uralilaisen kieliryhmän asiantuntijana. Erialaisten kieliaineistojen avulla voidaan tutkia mm. kieliryhmän sisäisiä ja eri kieliryhmien välisiä kontakteja.

Rakennepiirteitä on aiemmin kerätty uralilaisista kielistä monissa yhteyksissä. Laajin näistä on ollut The World Atlas of Language Structures (WALS; Dryer & Haspelmath 2013). Tietokanta sisältää aineistoa 27 uralilaisesta kielestä, mutta kerättyjen piirteiden määrä vaihtelee suuresti eri kielten välillä; hyvin on katettu vain murto-osa kielistä ja monien kielten kohdalla tiedot jäävät yksittäisten huomioiden tasolle. Tämä tekee aineiston tasapuolisesta analysoinnista lähes mahdotonta.

MPI:n tavoite on kerätä korkeatasoinen maailman kieliä erotteleva rakenneaineisto ja se on mahdollista huolellisen etukäteissuunnittelun ansiosta. He ovat esimerkiksi kouluttaneet aineiston kerääjät työhönsä siten, että aineiston kerääjistä johtuva vaihtelu aineistossa on minimoitu. Koska MPI:n piirteet ovat ensisijaisesti tarkoitettu kielikuntien väliseen vertailuun, keräämme myös oman, uralilaisten kielten sisäisiä suhteita ja vaihtelua kuvaavan UraTyp-aineiston. Käytämme MPI:n oppeja aineistonkeruussamme, jonka vuoksi on mahdollista kerätä korkealaatuinen, juuri uralilaisia kieliä erotteleva rakenneaineisto.

Kokoamme siis kaksi uralilaisten kielten rakenneaineistoa: 1) MPI:n rakennelistan mukaisen aineiston, jossa on 195 piirrettä ja jotka erottelevat hyvin maailman kieliä ja 2) UraTyp-aineiston, jossa on 300 piirrettä. UraTyp-listan piirteistä noin puolet ovat samoja kuin MPI-listassa ja puolet ovat sellaisia, jotka erottelevat erityisen hyvin juuri uralilaisia kieliä toisistaan. Toisin kuin MPI-lista, UraTyp-lista sisältää rakennepiirteiden lisäksi myös äännepiirteitä. Keräämme molempien listojen piirteet n. 30 uralilaisesta kielestä. Aineisto kerätään binäärimuodossa, eli kerättävien piirteiden kuvaukset muotoillaan niin, että vastaus on joko kyllä (=1) tai ei (=0). Esimerkiksi kysymykseen "Tarvitseeko 3Sg preesensmuodossa käyttää kopulaa" vastataan suomen kohdalla kyllä (1) ja unkarin kohdalla ei (0).

Projekti toteutetaan yhteistyössä BEDLAN-työryhmän ja Tarton ja Uppsalan yliopistojen kielitieteilijöiden kanssa. Projektin lopputuotteena on uralilaisten kielten vertailukelpoinen ja korkealaatuinen aineisto, jota voi käyttää sekä laskennallisessa että perinteisessä kielentutkimuksessa opetuksellisia mahdollisuuksia poissulkematta.

Lähteet

Dryer, M.S. & Haspelmath, M. (eds.) 2013. *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. (Saatavissa <http://wals.info>, viitattu 2018-02-26.)

IElex: Indo-European Lexical Cognacy Database. <http://ielex.mpi.nl/>, katsottu 13.3.2019.

Syrjänen, Kaj, Lehtinen, Jyri, Vesakoski, Outi, de Heer, Mervi, Suutari, Toni, Dunn, Michael, Määttä, Urho, Leino, Unni-Päivä. (2018). *lexibank/uralex: UraLex basic vocabulary dataset*.

DOI:10.5281/zenodo.1459402

Monipaikkainen kielenpuhuja 2010-luvun Suomessa

Nykysuomalaisen kielellinen tausta ja elämä ovat hyvin erilaisia kuin aiempien sukupolvien. Maassamuutto ja maahanmuutto, kaupungistuminen ja elinkeinorakenteen muuttuminen ovat jo useiden vuosikymmenien ajan muokanneet ja muokkaavat suomalaisen kielimaiseman kokonaiskuvaa monella tavalla. Koulutus on vahvistanut standardikielen merkitystä ja tilaa yksilöiden elämässä, mutta toisaalta myös erilaiset ei-standardit kielimuodot ovat aiempaa vahvemmin esillä sekä perinteisessä että sosiaalisessa mediassa ja siten vahvasti läsnä yksilöiden elämässä, oli heidän taustansa mikä tahansa ja asuivatpa he missä tahansa.

Esitelmässäni luon ensin katsauksen nykysuomalaisten muuttohistoriaan Sata suomalaista kielellistä elämäkertaa -hankkeen (<https://blogs.helsinki.fi/100suomalaista/>) haastateltavien kertomusten valossa. Kuvaan sitä, millaisia tyypillisiä muuttohistorioita haastateltavilla on ja missä kohdin yksilöt poikkeavat toisistaan. Muuttohistorioita ja kielimuotoja tarkastelemalla voi tavoittaa sen, millaisia kielellisiä vaikutteita eri alueelliset kielimuodot ovat yksilölle tarjonneet.

Vaikka kieleen vaikuttavat monet tekijät, lapsuuden ja nuoruuden kielimuodoilla on edelleen sijansa yksilön kielellisessä repertuaarissa. Toiseksi havainnollistankin puhujien kielellistä elämänkaarta tarkastelemalla esimerkinomaisesti muutamien suomenkielisten yksilöiden haastattelupuheen variaatiota. Analyysin kohteeksi olen valinnut erityisesti niitä muuttajia, jotka ovat siirtyneet murrealueelta toiselle alueelle. Kuvaan sitä, miten heidän kielimuodossaan kuuluu lapsuuden ja nuoruuden kieliympäristö ja millaiset variantit viittaavat puhujan kielellisiin lähtökohtiin. Toisaalta käsittelen sitä, miten eri kieliympäristöt ovat mahdollisesti vaikuttaneet yksilön puhetapaan niin, että hän on joko luopunut kokonaan oletettavasta aiemmasta puhetavastaan tai hänen puheessaan on jäljellä vain harvoja oman lähtömurteen variantteja. Pohdin siten myös standardikielen ja muiden kielimuotojen suhdetta ja sitä, onko Suomeen syntymässä uudenlainen puhutun kielen standardi, joka ei tunne maantieteellisiä rajoja. Keskeistä on ihmisen kiinnittyminen myös kielellisesti moneen paikkaan ja kielen kerrostuneisuus, joka osaltaan kertoo yksilön elämän vaiheista.

Esitelmä antaa vain viitteitä siitä, mitä eri paikkakunnilla asuminen voi merkitä kielenkäytölle. Laajempana tavoitteena on myöhemmin analysoida systemaattisesti sitä, miten monista aineksista nykyihmisen kielimuoto koostuu, ja löytää mahdollisia kielellisen yhtenäistymisen ja eriytymisen merkkejä nykysuomalaisissa puhetavoissa.

Kirjallisuutta

- BUSCH, BRIGITTA 2006: Language biographies – approaches to multilingualism in education and linguistic research. *Language biographies for multilingual learning*. PRAESA – Occasional Papers nro 24, 5–18.
- COUPLAND, NIKOLAS 2009. Dialects, standards and social change. Teoksessa Maegaard, Marie, Gregersen, Frans, Quist, Pia & Jørgensen, J. Normann (toim.), *Language attitudes, standardization and language change*. Oslo: Novus, 27–49.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO & VAATTOVAARA, JOHANNA 2011. De-standardisation in progress in Finnish society? Julkaisussa: Kristiansen, Tore & Coupland, Nikolas (toim.), *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus Press, 67–74.

The typology of singulatives: some preliminary findings

This paper reports on a project on the typology of singulatives. A so-far understudied phenomenon, the singulative is defined as a category that denotes a (single) unit and is formed by adding a morphological marker to a non-unit-denoting base, e.g. a plural, mass noun or a form not marked for number at all (general number). In some languages, singulative formation is closer to inflection, e.g. Welsh *moch* ‘pigs’ (plural), *moch-yn* ‘a pig’ (singulative). But in many instances the formation of singulatives is closer to derivation, e.g. Russian *gorox* ‘pea(s) (mass noun)’, *goroš-ina* ‘a pea’ (singulative). Furthermore, Jurafsky’s (1996) finding that the same markers may be used for the diminutive and the singulative suggests that there is a link between evaluative and unitizing semantics and morphology.

There has so far been no comprehensive typological study of the singulative. It is therefore relatively absent from theoretical discourse, despite its central relevance to understanding how languages code unitization. One central question regarding the singulative category cross-linguistically is whether it arises primarily due to the semantic and perceptual qualities of the noun referents. Grimm (2018), drawing from typology as well as cognitive work like Middleton et al. (2004), argues for a hierarchy (‘scale of individuation’) going from things that are perceived by speakers as free-standing individuals to aggregate substances and liquids. He suggests that morphological marking may be sensitive to this hierarchy. An alternative view proposed by Haspelmath & Karjus (2017) is that frequency alone is the driving force.

My project involves creating an as-comprehensive-as-possible database of languages with singulatives and the properties of the singulative in each language. In this paper, I present some preliminary findings with a focus on the semantic and cognitive aspects of the phenomenon.

References

- Grimm, Scott. 2018. Grammatical number and the scale of individuation. *Language* 94(3), 527–574.
- Haspelmath, Martin & Andres Karjus. 2017. Explaining asymmetries in number marking: singulatives, pluratives, and usage frequency, *Linguistics* 55, 1213–1235.
- Jurafsky, Daniel. 1996. Universal tendencies in the semantics of the diminutive. *Language* 72(3), 533–578.
- Middleton, Erica L., Edward J. Wisniewski, Kelly A. Trindel & Mutsumi Imai. 2004. Separating the chaff from the oats: Evidence for a conceptual distinction between count noun and mass noun aggregates. *Journal of Memory and Language* 50(4), 371–394.

Attitudes of Educated Nigerians towards Varieties of World Englishes

In multilingual Nigeria, the conflict between competing norms as ‘Standard English’ remains unresolved (Anchimbe 2009). From the nineteenth century till date, Standard British English (SBE) has remained the chiefly prescriptive variety for pedagogical purposes in the educational system, even though General American English (GAE) has become increasingly popular in the last three decades (Igboanusi 2003). However, in reality, an indigenised variety of English dominates many aspects of the Nigerian society.

This paper presents research on the attitudes of 102 Nigerians towards six varieties of Englishes: Standard British English (SBE), General American English (GAE), Scottish English, Ivorian English, Acrolectal Nigerian English (ANE) and Mesolectal Nigerian English (MNE).

In this sociolinguistic study, educated Nigerians were presented with audio recordings of the six varieties, using the Verbal Guise Technique (VGT). Subsequently, they evaluated the speakers via a six-point semantic differential scale with eight personality traits. To gain a better understanding of their dialectal awareness, a speaker identification task was also included in the questionnaire.

Analysis of the responses along two evaluative dimensions showed a preference for the ANE variety, in terms of solidarity and status. On the other hand, the GAE variety was rated more positively than the SBE variety along both evaluative dimensions. Contrary to previous studies (McKenzie 2008, Chien 2014) in which heavily accented speakers of a local variety were considered more socially attractive, there were no statistically significant differences between the ANE and MNE varieties in terms of solidarity. Additionally, the MNE, GAE and SBE varieties were most correctly identified by the respondents. I compare these findings with previous research and discuss possible implications for the development of English in Nigeria, in the context of World Englishes.

References

- Igboanusi, H. (2003). Knowledge, use and attitudes towards Americanisms in Nigerian English. *World Englishes*, 22(4), 599–604.
- McKenzie, R. M. (2008). Social factors and non-native attitudes towards varieties of spoken English: A Japanese case study. *International Journal of Applied Linguistics*, 18(1), 63–88.
- Anchimbe, E. A. (2009). Local or International Standards: Indigenized varieties of English at the crossroads. In Sharifian F. (Ed) *English as an International Language: Perspectives and Pedagogical Issues* Clevedon: Multilingual Matters, 271-287.
- Chien, S. (2014). Varieties of English: Taiwanese attitudes and perceptions. *Newcastle and Northumbria Working Papers in Linguistics*, 20, 1-16

Murteista puhumisen tavat Sata suomalaista kielellistä elämäkertaa -hankkeen haastatteluissa

Suomen kieli ja sen murteet ovat aihe, joka herättää ihmisissä monenlaisia ajatuksia. Se, miten murteista puhutaan, voi paljastaa sekä tietoisia että tiedostamattomia käsityksiä ja ennako-oletuksia murteista ja niiden puhujista. Puhuessaan murteista ihmiset samalla vahvistavat näitä käsityksiä, jotka ohjaavat paitsi puhetapoja myös muita kielimuotoon ja sen puhujiin kohdistuvia toimia. Diskurssianalyysin keinoin on mahdollista tutkia ihmisten tietoisia ja tiedostamattomia käsityksiä murteista.

Sata suomalaista kielellistä elämäkertaa -hankkeessa on haastateltu yli sataa informanttia, jotka kertovat omasta suhteestaan suomeen ja muihin kieliin (<https://blogs.helsinki.fi/100suomalaista/>). Haastatteluissa aluemurteista puhutaan paljon. Informanteilta kysytään suoria kysymyksiä aiheesta, mutta murteet nousevat esiin myös ilman, että niistä erikseen kysytään. Informantit kertovat esimerkiksi omasta ja läheistensä puhetavoista ja pohtivat, millaisiin asiayhteyksiin murteella puhuminen sopii tai ei sovi.

Esitelmässäni tarkastelen diskurssianalyysin keinoin, miten informantit puhuvat murteista. Lausetasolla tutkin, millaisin sanavalinnoin murteita luonnehditaan, millaisia piirteitä informantit pitävät murteellisen puheen tuntomerkkeinä ja millaista toimintaa murteisiin liittyy. Alustavasti vaikuttaa siltä, että keskeiseen osaan tarkastelussa nousee murteen ja puhujan välillä tapahtuva toiminta. Esimerkiksi murteen omaksuminen tai lainaaminen on toimintaa, jota voidaan kielentää eri tavoin. Murteen käyttämistä voidaan kuvata vaikkapa verbeillä *tarttua (murre tarttuu)* tai *vaihtaa (hän vaihtaa murteeseen)*, jotka kuvaavat murteen käytön varsin erilaisina toimintoina. Lausetason analyysin pohjalta tarkastelen, millaisia ideologioita murteista puhumisen taustalla voi vaikuttaa. Tällaisia ideologioita voivat olla esimerkiksi standardiuden ja sopivuuden ideologiat, jotka ohjaavat ihmisten käsityksiä hyvästä kielestä ja kielimuotojen oikeista käyttötavoista.

Analysoitavana aineistona on Sata suomalaista kielellistä elämäkertaa -hankkeen haastatteluja. Alustava aineisto koostuu seitsemästä haastattelusta, joiden informantit ovat nuoria aikuisia. Informanttien joukossa on sekä äidinkieliä että ei-äidinkieliä suomenpuhujia. Haastatteluista tarkastelen kohtia, joissa informantit puhuvat jostakin tietystä suomen kielen murteesta tai murteista ylipäätään. Diskurssianalyysin periaatteiden mukaisesti tarkastelussa otetaan huomioon välitön asiayhteys sekä laajempi konteksti (mikro- ja makrotaso).

Lähde

Mielikäinen, Aila & Palander, Marjatta 2014. *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Jos joku haluu transleitata sitte: collaborative multilingual interaction and empathy in community arts

This study examines multilingual English as a Lingua Franca (ELF) interaction in the context of a contemporary amateur dance group rehearsing for the performance *Vallan kahva* during 2017 in Joensuu, Finland. Able Art Group II convened for one year and comprised dancers with Finnish and immigrant backgrounds as well as varying linguistic competences and physical abilities. It was, in other words, a diverse group of people meeting regularly in an intercultural, playful, creative space, engaging in the negotiation and co-creation of dance choreographies and performances. English and Finnish were the primary languages used during the rehearsals, but as a result of the participants' varying language skills and proficiencies, multilingual practices and language contact phenomena were commonplace (see also Jenkins 2015).

Because of the common artistic goal and the mutual engagement of the participants, the group can be defined as a community of practice (Wenger 1998). The shared repertoire of the community, in this case, is not defined by an emerging lexicon, slang or sociolect, but by the sharing of linguistic resources. Code-switching, translation and interpretation, co-construction of meaning, and other pragmatic collaborative strategies were utilized constantly in order to bridge the communicative divides and enable everyone's participation in the rehearsals. The present community is formed around community arts, more specifically dancing together, which in itself has been shown to foster intimacy, empathy and rapport among the participants (e.g. Anttila 2013, Margolin 2013).

The present study aims at a qualitative examination of the collaborative multilingual practices during the negotiation of a single longer exercise in February 2017. The exercise addresses the topics of discrimination and racism, which places a special focus on empathy in the interaction. The collaborative practices include, e.g. interactional translation, asking and offering assistance and co-creation of meaning. The method of research is ethnographic participant observation; besides a researcher, I was a full member of the dance group throughout the rehearsal process and performances. The research materials for the present study consists primarily of an audiovisual, transcribed recording of the rehearsal.

References

- Anttila, Eeva. 2013. *Koko koulu tanssii! Kehollisen oppimisen mahdollisuuksia kouluyhteisössä*. Acta Scenica 37. Helsinki: Teatterikorkeakoulu.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/42322/Acta_Scenica_37.pdf
- Jenkins, Jennifer. 2015. Repositioning English and multilingualism in English as a Lingua Franca. *Englishes in Practice* 2(3), 49-85.
- Margolin, Indrani. 2013. Expanding empathy through dance. – Boyd White & Tracie Constantino (ed.), *Aesthetics, Empathy and Education*, 83-98. New York: Peter Lang.
- Wenger, Etienne. 1998. *Communities of practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Maahanmuuttoon liittyvien metaforien käyttöä mediassa

Viime vuosina lisääntynyt poliittinen kahtiajakautuminen heijastuu julkisessa ja sosiaalisessa mediassa käytävään keskusteluun poliittisesti herkistä aiheista. Yksi tällainen voimakkaita tunteita herättävä aihepiiri on maahanmuutto. Maahanmuuttoasioihin liittyvä kielenkäyttö on usein vahvasti metaforista ja sen avulla halutaan monesti myös tietoisesti luoda erilaisia mielikuvia esimerkiksi maahanmuuton osapuolista ja ajaa omia ideologisia tarkoituksia (ks. esim. Steen 2014). Maahanmuuttoon liittyviä metaforia käännetään myös kielestä toiseen ja käytetään kansainvälisesti, jolloin keskenään vastaavanlaiset mielikuvat leviävät kielestä ja kulttuurista toiseen. Yksi esimerkki tällaisesta käännetystä metaforisesta ilmauksesta on englannin kielen termi *anchor baby*, jota alettiin käyttää paperittomista siirtolaislapsista Yhdysvalloissa. Termi on käännetty myös suomeen (*ankkurilapsi*) ja ruotsiin (*ankarbarn*), joskin merkitys Pohjoismaissa on ollut hieman erilainen ja viittaa alaikäiseen, joka lähetetään ulkomaille hakemaan turvapaikkaa ja näin tekemään sen mahdolliseksi, että muu perhe voi helpommin seurata perässä myöhemmin. Pienistä merkityseroista huolimatta termiä käytetään kaikissa kielissä halventavassa merkityksessä (ks. esim. Hirvonen 2013, Lederer 2013).

Tarkoituksenamme on tässä esitelmässä tarkastella maahanmuuttoon liittyvää kielenkäyttöä mediassa sekä suomeksi että englanniksi (ja mahdollisuuksien mukaan myös ruotsiksi). Pyrimme hahmottamaan niitä yhtäläisyyksiä ja eroja, joita metaforiin liittyvissä mielikuvissa eri kielten välillä on. Yhdistämme analyysissämme käsittemetaforateoriaa, käsitteellisen sekoittumisen teoriaa ja kriittistä diskurssianalyysia, joiden yhdistäminen on havaittu hedelmälliseksi lähestymistavaksi (ks. esim. Baker ym. 2008, Mussolf 2016).

Lähteet

- Baker, P., C. Gabrielatos, M. Khosravini, M. Kryzanowski, T. McEnery & R. Wodak 2008. A useful methodological synergy? Combining critical discourse analysis and corpus linguistics to examine discourses of refugees and asylum seekers in the UK press. *Discourse & Society*, Vol. 19(3), 273–306.
- Hirvonen, K. 2013. Sweden: When hate becomes the norm. *Race & Class*, Vol 55(1), 78–86.
- Lederer, J. 2013. 'Anchor baby': A conceptual explanation for pejoration. *Journal of Pragmatics*, Vol. 57, 248–266.
- Musolff, A. 2016. *Political Metaphor Analysis: Discourse and Scenarios*. London: Bloomsbury Academic.
- Steen, G. 2014. Deliberate metaphor affords conscious metaphorical cognition. *Cognitive Semiotics*, Vol. 5, Issue 1–2, 179–197.

Erikoisalakielissä tyypilliset sanastomuotit ja niiden leviäminen yleiskieleen

Erikoisalojen sanastonkehitystä on tutkittu suomen kielen osalta erityisesti 1800-luvun oppisanastoissa. Sanastojen muodostuskeinoin on sen jälkeen tullut merkittäviä muutoksia, kuten on osoitettu esim. uusien lintu- ja nisäkäsnimistöjä tarkastelleissa tutkimuksissa (Häkkinen 2004, Pitkänen-Heikkilä 2018). Terminmuodostus liittyy sananmuodostuksen onomasiologiseen ulottuvuuteen, mutta erikoiskielten käyttämiä sanarakenteita ei ole juuri kuvattu osana suomen sananmuodostusresursseja (vrt. Koivisto 2013: 204–210, Pitkänen-Heikkilä 2016). Erikoisalanastoja palvelevat sanastomuotit voivat kuitenkin vaikuttaa myös yleiskielen sananmuodostukseen: esimerkiksi prefiksinkaltaiset alkuosat ovat lisääntyneet myös yleiskielen yhdyssanoissa (Tyysteri 2015). 1800-luvulla uusia termejä saatiin pääosin muodostamalla käänöslainoja, mutta 1900-luvulla termejä lainattiin paljon suoraan ja mukautettiin kielen rakennemuotteihin. Sananmuodostukseen on tullut kansainvälisiä vaikutteita erityisen paljon juuri erikoiskielten kautta.

Erikoiskielten sanastomuotteja ovat esimerkiksi ns. uusklassiset yhdyssanat, joihin on kiinnitetty huomiota esim. englannin ja saksan kielen sananmuodostuksen tutkimuksessa (Bauer 2001, Lüdeling ym. 2001). 1800-luvulla Elias Lönnrot käänsi tällaiset sanat osa osalta ja sai aikaan toistuvia yhdysosamuotoja (*pari-*, *tois-*, *vasto-*) esim. kasvitieteeseen (Pitkänen 2008: 2010–2013). Uusklassisia yhdyssanoja lähellä ovat prefiksisanat, jotka kansainvälisessä tutkimuksessa lasketaan johdoksiksi. Niissä kielissä, joissa on prefiksisyys, sananmuodostuksen teoriassa kuitenkin erotetaan toisistaan prefiksit (esim. *re-*, *anti-*), jotka muodostavat sanaan liittyessään johdoksen, ja yhdyssanan alkuosamuodot (esim. *agri-*, *agro-*, *geo-*), jotka sanaan liittyessään muodostavat yhdyssanan (Kolehmainen 2006).

Kuvaan esitelmässä erikoisalakielille ominaisia perussana-, johdos- ja yhdyssanatyyppejä, ja tarkastelen niiden esiintymistä eri-ikäisissä yleiskielen korpuksissa. Perussanat voivat olla tuttuun sanahahmoon mukautettuja lainasanoja. Aineisto on kerätty kahdesta monikielisestä termitietokannasta, Tieteen termipankista ja Sanastokeskuksen TEPA-termipankista. Tieteen termipankki sisältää n. 52 000 suomenkielistä hakusanaa, joista suuri osa on rakennekoodattu termityypeittäin. TEPA-termipankissa vastaavaa rakennekoodausta ei ole, joten sen aineistoa on tarkasteltu sanahaun avulla muoteittain (esim. *-aali*, *-antti*, *-iivi*, *-iikka*; *apo-*, *de-*, *eury-*, *in-*). TEPA:ssa on Tieteen termipankin sanastot pois lukien runsaat 300 000 termitietuetta. Yleiskielen korpuksista käytän Kielipankin valittuja korpuksia.

Lähteet

Bauer, Laurie 2001: *Morphological Productivity*. Cambridge University Press.

Häkkinen, Kaisa 2004: *Linnun nimi*. Teos.

Koivisto, Vesa 2013. *Suomen sanojen rakenne*. SKS.

Kolehmainen, Leena 2006. Saksan ja suomen verbien morfologiaa, fraseologiaa, semantiikkaa ja valenssin muutoksia. – *Virittäjä* 110.

Lüdeling, Anke, Tanja Schmid, Sawwas Kiokpasoglou 2001. Neoclassical word formation in German. – *Yearbook of Morphology*, 253–283.

Pitkänen, Kaarina 2008. *Suomi kasvitieteen kieleksi. Elias Lönnrot termistön kehittäjänä*. SKS.

– 2016: Finnish. – Peter O. Müller, Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen, Franz Rainer (toim.), *Word-Formation. An International Handbook of the Languages of Europe*. Vol 5. S. 3209–3228. Mouton de Gruyter.

– 2018: Tiedesanaston suomentamista koskevat normit. – *Virittäjä* 122: 523–559.

Tyysteri, Laura 2015. *Aamiaiskahvilasta ötökkätarjontaan. Suomen kirjoitetun yleiskielen morfosyntaktisten yhdyssanarakenteiden produktiivisuus*. Annales universitatis turkuensis 408.

Maria Pyykönen

Turun yliopisto

Monisanaiset modaali-ilmaukset akateemisessa oppijanenglannissa

Esitelmässäni kerron alkuvaiheessa olevasta väitöskirjatutkimuksestani, jossa tarkastelen monisanaisten modaali-ilmausten käyttöä kirjoitetussa oppijanenglannissa. Erityisesti olen kiinnostunut siitä, kuinka modaaliset merkitykset rakentuvat oppijankielessä suhteessa ensikielisten englanninpuhujien ja -kirjoittajien tuottamaan kieleen. Tämän lisäksi tarkastelen modaali-ilmausten roolia akateemisen diskurssin jäsentäjinä. Käytän aineistonani sekä englanninoppijoiden että englannin ensikielisten puhujien kirjoittamista akateemisista teksteistä koostuvia korpuksia.

Modaaliset ilmaukset viittaavat tässä niihin keinoihin, joita käyttämällä puhuja tai kirjoittaja modifioi esimerkiksi esittämiensä väitteiden mahdollisuutta, todennäköisyyttä tai luvallisuutta. Tällaisia ilmauksia ovat esimerkiksi *I will argue that* sekä *it may well be that*. Englanninoppijoiden kielessä esiintyviä modaalisia merkityksiä on edeltävissä tutkimuksissa tarkasteltu usein lähinnä sanatasolla, vaikka modaali-ilmaukset saavat monissa tapauksissa lopullisen merkityksensä vasta kontekstissaan tarkasteltuna. Tämän vuoksi tarkastelenkin modaali-ilmausten rakentumista juuri yhtä sanetta laajempien kokonaisuuksien näkökulmasta.

»Sanan» käsite okinawan kielessä

Okinawa on japanilais-riukiulaiseen kielikuntaan kuuluva kieli, jota koskevat samankaltaiset kysymykset kuin sen tutkitumpaa sukukieltä japania: Mitkä okinawan kielen elementit ovat itsenäisiä sanoja, entä liitepartikkeleita ja taivutustunnuksia? Onko »sana» määriteltävä eri tavoin fonologisella, morfologisella ja syntaktisella tasolla?

Okinawan kieltä on perinteisesti tutkittu japanin kielen murretutkimuksen jatkeena. Japanin tutkimuksessa yleinen tulkinta on, että verbeihin liittyy sekä taivutustunnuksia että liitepartikkeleja, mutta nomineihin vain liitepartikkeleja. Osoitan tarkastelussani, että käsitys ei sovi sellaisenaan okinawan kieleen erityisesti kahdesta syystä: 1. Okinawan kielessä esiintyy samanlaisia morfofonologisia vaihteluja nominin ja liitepartikkeleina pidettyjen morfeemien välissä kuin verbivartalon ja kiistattomien taivutustunnusten välissä. 2. Osa japanin kielen verbiin liittyviä vapaita liitepartikkeleja historiallisesti vastaavista morfeemeista on okinawassa kieliopillistunut pakollisten taivutuskategorioiden jäseniksi.

Egoforisuuskategoria puhujan asennoitumisen ja kannanoton ilmaisijana wutuninkielisessä arkikeskustelussa

Tarkastelen esitelmässäni ns. egoforisuuskategorian roolia puhujan asennoitumisen ja kannanoton ilmaisijana wutuninkielisessä keskusteluvuorovaikutuksessa. Käytän aineistona videoituja arkikeskusteluja, jotka olen kerännyt kenttätyömatkalla wutunin puhujayhteisön parissa syyskuussa 2018. Wutun on kieliopiltaan tiibetiläistynyt siniittinen (kiinalainen) kieli, jota puhuu vajaa 4000 ihmistä Länsi-Kiinassa Qinghain maakunnassa monikieliselä Amdon kieliliittoalueella (Janhunen 2007, Sandman 2016).

Egoforisuudella tarkoitetaan maailman kielissä erittäin harvinaista evidentialisuuden lähikategoriaa, joka ilmaisee, kenellä keskustelun osallistujista on ensisijainen tiedollinen asema muihin nähden (Floyd, Norcliffe & San Roque 2018). Wutunissa egoforisuutta ilmaistaan ensisijaisesti morfeemeilla *-yek* (EGO) ja *-li* (EI-EGO). Ego-morfeemia *-yek* käytetään useimmiten tilanteissa, joissa puhuja on ollut itse läsnä tapahtumassa, josta kertoo. Puhuja on tällöin ensisijaisessa tiedollisessa asemassa kuulijaan nähden. Ei-ego-morfeemia *-li* taas käytetään, kun puhuja tarkastelee tapahtumaa ulkopuolisen näkökulmasta aistihavaintoon tai päättelyyn perustuvan tiedon valossa, eikä tällöin ole ensisijaisessa tiedollisessa asemassa kuulijaan nähden.

Tyypillisiä ego-morfeemin käyttökonteksteja ovat ensimmäisen persoonan väitelauseet ja toisen persoonan kysymyslauseet. Egoforisuutta onkin aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa tarkasteltu persoonataivutuksena (Hale 1980) sekä evidentialisysteeminä, jossa omakohtainen osallistuminen voidaan nähdä puhujan suorimpana mahdollisena tietolähteenä (Garrett 2001).

Keskusteluvuorovaikutuksen tarkastelu kuitenkin osoittaa, että wutunin egoforisuus ei ole sidottu persoonaan tai puhujan tietolähteeseen, vaan sillä on tärkeä rooli puhujan subjektiivisen asennoitumisen ilmaisijana. Ego-morfeemia *-yek* voidaan käyttää esimerkiksi puhujan tiedollisen auktoriteetin rakentamiseen tai empatian osoittamiseen kuulijaa kohtaan, kun taas ei-ego-morfeemi *-li* esiintyy usein tilanteissa, joissa puhuja esittää oman toimintansa tahdosta riippumattomana ja etäännyttää itsensä tapahtumasta, josta kertoo.

Lähteet

- Floyd, Simeon; Elisabeth Norcliffe and Lila San Roque (eds.) 2018. *Egophoricity*. Typological Studies in Language 118. Amsterdam: John Benjamin's.
- Garrett, Edward J. 2001. *Evidentiality and Assertion in Tibetan*. Ph.D. dissertation, University of California, Los Angeles.
- Hale, Austin 1980. Person markers: finite conjunct and disjunct forms in Newari. In R. Trail et al. (eds.) *Papers in Southeast Asian Linguistics* 7, 95–106.
- Janhunen, Juha 2007. Typological interaction in the Qinghai linguistic complex. *Studia Orientalia* 101, 85–103.
- Sandman, Erika 2016. *A Grammar of Wutun*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto.

Eri tieteenalojen termien esittely tietokirjoissa

Tarkastelen esitelmässäni yleistajuisten tietokirjojen termejä esitteleviä tekstijaksoja siitä näkökulmasta, millaisena tietona termit representoidaan ja millaista kontekstietoa niistä tarjotaan. Yleistajuisissa tietokirjoissa selitetään ja esitetään jonkin erikoisalan tietoa, joka pitää muotoilla suurelle yleisölle sopivaksi. Jonkin tieteenalan termit ovat yleistajuisen ja tieteellisen diskurssin solmukohdassa, ja yleistajuistettaessa ne yleensä tavalla tai toisella rekontekstualisoidaan: kun uusi termi tuodaan tekstiin, se usein esitellään ja jollakin tavalla selitetään ja avataan lukijalle. Esittelyn ja selittämisen osana tarjotaan esimerkiksi kontekstietoa termin alkuperästä ja käytöstä.

Tarkastelen tietokirjojen termejä esitteleviä tekstijaksoja dialogistisen tekstianalyysin menetelmin kirjoitetun vuorovaikutuksen näkökulmasta (ks. Rahtu, Shore & Virtanen 2018). Aineistonani on akateemisten tutkijoiden omasta alastaan suomeksi kirjoittamia yleistajuisia (Julkaisufoorumi-luokitus E2) tietokirjoja 2010-luvulta. Esitelmässäni esittelen niitä kielellisiä strategioita, joilla termejä esitellään eri tieteenaloja yleistajuistavissa teoksissa. Tyypillisiä strategioita ovat esimerkiksi tarjota lukijalle terminologinen määritelmä tai jokin yleiskielinen vastine, asettaa se osaksi käsitejärjestelmää ja kertoa termin alkuperästä. Tutkin, miten strategiat eroavat eri tieteenalojen teoksissa.

Pohdin myös, mitä analyysin perusteella voidaan sanoa siitä, millaisena tieteelliset käsitteet ja tieteellinen tieto ylipäänsä esitetään eri alojen tietokirjoissa. Esitetäänkö tieto valmiina ja termit maailmassa sellaisenaan riidattomasti olevina, vai näkykö tietokirjatekstissä termien olemus diskurssiyhteisöissä rakentuvina sopimuksenvaraisina konstruktioina?

Alustavien tulosten perusteella tieteenala ja termin tarkoitteen luonne vaikuttavat siihen, kuinka paljon ja millaista kontekstietoa termistä tarjotaan. Luonnontieteessä ns. luonnollisia luokkia nimeävät termit esitetään tyypillisesti sellaisinaan maailmassa olevina. Monilla humanistisilla ja yhteiskunnallisilla aloilla taas etenkin ns. vuorovaikutteisia luokkia nimeävät termit kytetään usein johonkin tiettyyn henkilöön ja/tai koulukuntaan. Tiettyyn teoriataustaan saattavat kuulua juuri sille ominaiset termit ja toisaalta tietyn termin valinta laukaisee konnotaation näkökulmasta, jota termin käyttäjä edustaa (ks. Mäntynen ja Kalliokoski 2018). Terminesittelyjen lingvistinen analyysi on konkreettinen näkökulma tieteenalojen ja niiden käsitteiden ominaispiirteisiin ja eroihin.

Lähteet

RAHTU, TOINI – SHORE, SUSANNA – VIRTANEN, MIKKO T. (toim.) 2018: *Kirjoitettu vuorovaikutus*. Helsinki: SKS.

MÄNTYNEN, ANNE – KALLIOKOSKI, JYRKI 2018: Dialogia käsitteiden valinnasta ja käytöstä. *Kieli-ideologiat tiedekirjallisuuden suomennostyössä*. – *Virittäjä* 122 s. 493–522.

Suomen kielen käyttämiseen liittyvät tunteet

Vaikka erilaisten tunteiden kokeminen on olennainen osa uuden kielen oppimista ja käyttämistä, tunteiden merkitys kielen oppimisprosessissa on alkanut kiinnostaa todella vasta viime vuosina. Esitelmäni pohjautuu väitöskirjani osatutkimukseen, jossa tarkastelen korkeakoulutettujen suomen kielen oppijoiden kielen oppimiseen ja käyttämiseen liittyviä tunteita. Tutkimuksen aineisto koostuu 11 oppijan kahdesta teemahaastattelusta sekä muusta kvalitatiivisesta aineistosta. Ensimmäisen osan aineistosta hankin osallistujilta aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen loppuvaiheessa ja toisen osan vuoden kuluttua kotoutumiskoulutuksen päättymisestä. Analysoin aineiston sisällönanalyysin avulla.

Tässä esitelmässä erittelen kahden avainosallistujan kautta ennen kaikkea suomenkielisiin vuorovaikutustilanteisiin liittyviä tunteita. Keskityn tarkastelemaan yhtä keskeisesti tunteisiin liittyvää tekijää eli osallistujien käsityksiä. Lisäksi pohdin, millaisia vaikutuksia tunteilla on avainhenkilöiden toimijuuteen. Käsittelem myös, millaisia muutoksia osallistujien tunteissa, käsityksissä ja toimijuudessa tapahtuu vuoden kuluessa.

Mari Siirainen

Helsingin yliopisto

Havaintoja sijojen käytännöstä Kemin kielimurteessa Helsingin yliopistossa tehtyjen suomen kielen gradujen historiaa

Käsittelen esitelmässäni Helsingin yliopistossa ajanjaksolla 1881–1949 valmistuneita suomen kielen graduja. 1880-luvusta alkaen on Keisarillisessa Aleksanterin yliopistossa, sittemmin Helsingin yliopistossa maisterintutkinnon vaatimukseen kuulunut "itsenäinen tieteellinen tutkimuskoe", pro gradu -koe.

Ensimmäisten 70 vuoden aikana suomen kielen graduja valmistui noin 400. Alkuvuosikymmeninä aiheet liittyivät valtaosin murteisiin. Tyypillisiä otsikkoja olivat: *Leppävirran pitäjän murteentutkimus. Äänne- ja muoto-opillinen tutkimus* tai *Havaintoja sijojen käytännöstä Kemin kielimurteessa*. Jonkin verran oli tutkielmia myös muunlaisista aiheista.

Luon esitelmässäni katsauksen tutkielmien aiheisiin ja niiden kehitykseen, tekijöiden sukupuolijakaumaan sekä otan esille mielenkiintoisia turhaan unohduksiin painuneita esimerkkitapauksia tutkielmien joukosta.

Esitelmäni liittyy Helsingin yliopistossa meneillään olevaan vanhojen tutkielmien digitointihankkeeseen.

Moninainen saamelaisuus ja koettu muutos kielielämäkerroissa

Käsitys siitä, mitä on olla saamelainen, on nyky-yhteiskunnassa jatkuvasti liikkeessä, ja saamelaisuus näyttäytyy monimuotoisempana kuin koskaan (Lilja 2012). Esitelmässäni kuvaan diskurssianalyysin keinoin, kuinka Sata suomalaista kielellistä elämäkertaa -hankkeessa (<https://blogs.helsinki.fi/100suomalaista/>) haastateltujen saamelaistaustaisten informanttien saamelainen identiteetti rakentuu suhteessa suomalaiseen identiteettiin ja miten he kuvaavat tämän suhteen muuttumista elämänsä aikana. Aineisto käsittää neljä noin yhden–puolentoista tunnin mittaista haastattelua (yhteensä noin viisi tuntia), joissa ovat tavalla tai toisella edustettuina kaikki kolme Suomen valtionrajojen sisällä asuvaa saamelaisryhmää. Haastattelujen teemana on kielellinen elämäkerta, joten aineistossa identiteetit hahmottuvat ennen kaikkea kieleen liittyvien diskurssien kautta.

Haastateltuja saamelaisia yhdistää kielen menettämisen kokemus ja vajavaiseksi koettu saamen kielen taito. Nykysaamelaisuuksien kirjo kuitenkin näyttäytyy tässä pienessäkin otoksessa hyvin erilaisina elämäntilanteina ja -historioina, jotka heijastuvat informanttien suhteissa kieliin ja identiteetteihin. Esimerkiksi saamen kielen menetystä voidaan kuvata joko aiempien sukupolvien kokemuksena tai osana omaa elinkaarta. Tutkimukseni keskiössä onkin se, miten informantit kokevat saamen kielten ja saamelaisten aseman muuttuneen suomalaisessa yhteiskunnassa, millaisena he näkevät saamen kielten tulevaisuuden ja miten he asemoivat itsensä osaksi tätä historiallista jatkumoa.

Tarkastelen, mitkä asiat hahmottuvat saamen ja saamelaisuuden aseman muutokseen vaikuttaneina tekijöinä niin yhteiskunnallisella, yhteisöllisellä kuin henkilökohtaisella tasolla. Miten elämäkerroissa kielellistetään sisäistettyä rasismia ja sen purkamista, ja minkälaisia rooleja informantit hahmottavat itselleen kielen tulevaisuuden suhteen? Perhesuhteet ovat näiden kielellisten elämäkertojen ytimessä: siinä, missä aiempien sukupolvien kokemusten ja toiminnan esitetään muovanneen omaa kielellistä identiteettiä, orientoidutaan kielten tulevaisuuteen vaikuttavaan toimijuuteen erityisesti vanhemmuuden tai muun sukulaisuuden puitteissa.

Lähteet

Lilja, Niina 2012: Kieli saamelaisuutta määrittämässä. Saamelaissyntyisten henkilöiden haastattelupuheessa rakentuvat saamelaisuuden kategoriat. *Puhe ja kieli* 3/2012, s. 127–150.

Yhteistä ja jaettua – *tietsä*?

Suomen kielen kiteytyneet *tiedätkö*-tyypin ilmaukset arkikeskustelussa

Esitykseni käsittelee suomen kielen *tiedätkö*-tyypin ilmauksia osana arkikeskustelua. Kanonisessa merkityksessään *tietää*-verbi yksikön 2. persoonassa osana interrogatiivista lausumaa esittää polaarisen kysymyksen, joka koskee vastaanottajan hallussa olevaa episteemistä tietoa. Lisäksi *tiedätkö*-ilmausta voidaan käyttää myös sellaisten hakukysymysten alussa, joilla puhuja pyrkii saamaan spesifiä informaatiota vastaanottajalta (esim. *tiiätkö miten tää toimii?*). Puhutussa kielessä *tiedätkö*-tyypin ilmauksia (esim. *tietsä, tietsie, tiäkkö, tieks*) voidaan kuitenkin käyttää myös kiteytyneinä ilmauksina, joilla on kontekstissaan tiettyjä vuorovaikutuksen kulun kannalta relevantteja tehtäviä (vrt. esim. Östman 1981; Fox Tree & Schrock 2002; Asmuß 2011; ks. myös Keevallik 2003: 154–172). Esityksessäni keskityn *tiedätkö*-ilmausten kiteytyneeseen käyttöön. Aineistoni on peräisin Arkikeskustelujen morfositaktinen tietokanta Arkisyn -hankkeen suomenkielisistä kasvokkais- ja puhelinkeskusteluista, joiden yhteenlaskettu kesto on noin 30 tuntia.

Esityksessäni kuvaan, kuinka kiteytyneitä *tiedätkö*-ilmauksia käytetään erilaisissa sekventiaalisissa asemassa aineistoni keskusteluissa, ja tarkastelen, mikä rooli kiteytyneillä *tiedätkö*-ilmauksilla on vuorovaikutuksen etenemisen kannalta. Aineistossani kiteytyneitä *tiedätkö*-ilmauksia voidaan käyttää niin vuoron alussa, lopussa kuin keskelläkin. Kiteytyneiden *tiedätkö*-ilmausten sijoittuminen vuoroon liittyy tiiviisti niiden vuorovaikutusfunktioihin. Esityksessäni osoitan, että aineistoni kiteytyneitä *tiedätkö*-ilmauksia ei niinkään käytetä esittämään ns. autenttisia kysymyksiä, vaan niiden käytön voi pikemminkin nähdä liittyvän vuorovaikutuksen intersubjektiiviseen ulottuvuuteen: vastaanottajan huomioivaan muotoiluun (*recipient design*, ks. esim. Sack, Schegloff & Jefferson 1974: 727) ja osanottajien välisen yhteisen maaperän varmistamiseen.

Lähteet

- Asmuß, Birte 2011: Proposing shared knowledge as a means of pursuing agreement. Teoksessa Stivers, Tanya, Lorenza Mondada & Jakob Steensig (toim.), *The morality of knowledge in conversation*, 207–234. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fox Tree, Jean & Josef Schrock 2002: Basic meanings of *you know* and *I mean*. – *Journal of Pragmatics* 34 (2002), 727–747.
- Keevallik, Leelo 2003: *From Interaction to Grammar: Estonian Finite Verb Forms in Conversation*. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Uralica Upsaliensia 34. Uppsala.
- Sacks, Harvey, Emanuel Schegloff & Gail Jefferson 1974: A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. – *Language* 50 s. 696–735.
- Östman, Jan-Ola 1981: *You know. A discourse functional approach*. Pragmatics and Beyond, 2:7. Amsterdam: John Benjamins.

Hetki-konstruktioiden funktioita vuorovaikutuksen kielessä

Hetki on omaperäinen suomen kielen sana (čččke SKES, s.v. *hetki*). Sen merkityksiä ovat 'lyhyt aika', 'tuokio', 'tovi' tai 'tietty ajankohta'. Sitä käytetään ajanilmauksissa (*hetki sitten; hetken kuluttua; hetken aikaa*) sekä kuvakielisissä ilmauksissa (*eron hetki; aamuhetki; ratkaisevalla hetkellä*). (Kielitoimiston sanakirja s.v. *hetki*.) Esitelmä perustuu tutkimukseen, joka selvittää *hetki*-sanasta muodostettujen ilmausten vuorovaikutusfunktioita.

Hetki-konstruktioit ovat suomen kieleen konventionaalistuneita rakenteita, joihin *hetki*-substantiivi osallistuu. Aineistona on 2½–11-vuotiaiden lasten ajanilmausaineistoa sekä kahdesta tv-sarjasta kerättyä aineistoa kontekstittietoineen. Toinen tv-sarjoista on käsikirjoitettu (*Klikkaa mua*) ja toinen edustaa 2010-luvun tosi-tv-tarjontaa (*Bachelor Suomi*).

Huomioni kiinnittyi *hetki*-konstruktioiden kontekstuaalisiin merkityksiin lasten ajanilmausaineistossa (Surakka 2019). 4-vuotiaan lausuma *Mä voin tällä hetkellä olla siin etupenkillä* on tuotettu tilanteessa, jossa lapsi on lähdössä autoilemaan aikuisen kanssa kahdestaan. Pohdin, miksi aikuisen korvassa esimerkiksi 'tällä kertaa' sopisi paremmin lausuman ajanilmaukseksi kuin 'tällä hetkellä'. Vastaus kysymykseen alkoi aueta kognitiivisen metaforateorian ja Viimarannan (2006) ajanilmaustutkimuksen kautta.

Viimaranta (2006) on määritellyt *hetki*-konstruktioille seuraavia metaforisia käsitteistysmalleja: *tällä hetkellä* (PINTA); *hetkessä* (TILA); *hetkeksi, hetken aikaa ja hetkinen* (RESURSSI). Tutkimukseni mukaan PINTA-käsitteistyksen alainen *tällä hetkellä* toimii ajanilmaustehtävässä vain siinä tapauksessa, että kyseisen ajankohtatarkoitteisen ilmauksen käsitteelliseen taustaan hahmottuu jokin kuvattua ajanhetkeä laajempi prosessi. Bachelor Suomi -sarjassa *tällä hetkellä* -ilmausten taustaprosesseina vaihtelevat pääsääntöisesti osallistujien koko elämänsä (Mä oon sinkku tällä hetkellä koska – –) sekä ohjelmaformaatin kulku (*Meil on kyl niin hyv kolmikko tässä täl hetkellä jäljellä*). Edellä esitetty 4-vuotiaan *tällä hetkellä* -ilmaus viittaakin koko autoiluprosessiin eikä yksittäiseen ajanhetkeen sen taustassa.

RESURSSI-käsitteistyksen alaiset *hetki*-konstruktioit esiintyvät aineistossa diskursiivisina ajanilmauksina (vrt. *nyt*, Hakulinen 2016). Esimerkiksi *hetkeksi*-lausekkeet hakeutuvat tilanteisiin, joissa neuvotellaan poikkeamaa käsillä olevan prosessin odotuksenmukaisen kulkuun (lasten aineistossa kysymys *voiks mennä vielä hetkeks koneelle*, kun päivän tietokonevuorot on jo käytetty; *Klikkaa mua* -aineistossa kysymys *Ees hetkeks*, kun keskustelukumppanuksista toinen haluaisi tavata ja toinen ei). Tutkimuksessa tarkastellaan lisäksi kuvailevia *hetki*-konstruktioita (*lauluhetken; parhaita hetkiä; hetki kaksin*).

Lähteet

- HAKULINEN, AULI 2016: The word *nyt*(t) as an adverb and particle in Finnish. – Peter Auer & Yael Machler (toim), *NU/NÅ. A family of discourse markers across the languages of Europe and beyond* s. 281–319. Berlin: De Gruyter.
- Kielitoimiston sanakirja. 2018. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201433. Verkkojulkaisu HTML. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 6.6.2018 [viitattu 16.1.2019]. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>.
- SKES = *Suomen kielen etymologinen sanakirja*. Toim. Y. H. Toivonen. Tutkimuslaitos Suomen suvun julkaisuja I–VII. 1954–1981. Helsinki: SUS.
- SURAKKA, MAIJA 2019: *Ajan paikka. Ajanilmausten kehityspolkuja lasten kielessä*. Joensuu: University of Eastern Finland
- VIIMARANTA, JOHANNA 2006: *Talking about time in Russian and Finnish*. Slavica Helsingiensia 29. Helsinki: University of Helsinki.

Aalto universitets flerspråkiga webbsidor och deras användare

Forskningsmål:

- Undersöka hur studenter upplever att de får information på språken svenska, finska och engelska via Aalto universitets webbsidor.
- Få mer kunskap om flerspråkiga studenter i en flerspråkig miljö.

Målet med studien är att utreda huruvida Aalto universitet via sina webbsidor effektivt når ut till sina användare på de tre språken finska, engelska och svenska. Fokus ligger speciellt på svenskan eftersom språket befinner sig en speciell situation där talarna i regel har goda kunskaper i de andra två språken.

Undersökningen kommer vara kvantitativ med vissa kvalitativa delar. Data samlas in genom ett popup-fönster på universitetets webbsidor i april 2019. Popup-fönstret leder till ett frågeformulär där informanten får besvara frågor om vilka språk hen använder med sin familj och i sin umgängeskrets. Även frågor om internetvanor kommer att finnas för att utreda vilka språk informanten normalt använder för att söka efter information rent allmänt på internet och på just Aalto universitets webbsidor.

Resultat förväntas ge oss en bild över huruvida Aalto genom sin digitala kommunikation lyckas nå ut till främst svenskspråkiga, men också till internationella studenter på svenska och engelska. Genom att undersöka studenternas språkliga bakgrund får man även veta huruvida det finns någon korrelation mellan hur nöjda de är med universitetets språkliga utbud och studenternas språkliga bakgrund.

Resultaten kommer ge insikt i hur man kan utveckla webbsidorna för att främja de olika språken och hur man kan få studenterna att hitta till de rätta språken. Vi får även mer kunskap om de ofta mångspråkiga studenterna vid ett mångspråkigt universitet, samt hur en del av deras mångspråkiga vardag ser ut.

I maj kommer det finnas preliminära resultat för presentation på konferensen.

Litteratur

Gallois, C., & Giles, H. (2015). Communication accommodation theory. *The international encyclopedia of language and social interaction*, 1–18.

Gasiorek, J., & Vincze, L. (2016). Modeling motives for bilingual accommodation by minority and majority language speakers. *Journal of Language and Social Psychology*, 35(3), 305–316.

Kralisch & Berendt (2005) Language-sensitive search behaviour and the role of domain knowledge, *New Review of Hypermedia and Multimedia*, 11:2, 221-246, DOI: 10.1080/13614560500402775

Vincze & Joyce (2017): Online Contact, Face-to-Face Contact, and Multilingualism: Young Swedish-Speaking Finns Develop Trilingual Identities, *Communication Studies*, DOI: 10.1080/10510974.2017.1413410

Vincze & Moring (2012): Swedish in Finland: Pushed Back in the Cyberspace?, *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*.

Spatiaalisten viitekehysten variaatio suomen liikeilmauksissa

Kun kuvataan muuttujan sijaintia tai liikettä suhteessa kiintopisteeseen, läsnä on myös spatiaalinen viitekehys (*frame of reference*), jonka kautta tilanne kielennetään. Viitekehyksiin kiteytyy muun muassa se keskeinen ero, rakentuuko viittaus suoraan kiintopisteiden tai ympäristöstä abstrahoitujen suuntien varaan (allosentrisen, esim. 1) vai perustuuko se puhujan tai muiden tilanteen osallistujien kehoon tai sijaintiin (egosentrisen, esim. 2).

- 1) *Nainen käveli metsiköstä ylittäen polun*
- 2) *Nainen käveli vasemmalta oikealle*

Esimerkit 1) ja 2) ovat saman videon kielennöksiä suomen liikeilmausten aineistosta, joka on elisitoitu aikuisnatiiveilta *Trajectoire*-videosarjalla (Ishibashi ym. 2006) kansainvälisen yhteistyöprojektin (Zlatev ym.) yhteydessä. Esitelmässäni tarkastelen, minkä tyyppisiin liiketapahtumiin suomen 50 koehenkilön aineistossa liittyy erityisen paljon variaatiota ja millaisia muuttujia variaation taustalla on.

Kieltenvälistä variaatiota viitekehysten käytössä on tutkittu laajasti lähtien siitä oletuksesta, että kieli määrittää pitkälti käyttäjiensä suosimat viitekehykset (esim. Levinson 2003). Viimeaikainen tutkimus (esim. Bohner ym. 2014; Palmer ym. 2017) on kuitenkin muovannut käsitystä viitekehysistä kohti monien tekijöiden yhteisvaikutusta ja oletettua laajempaa kielensisäistä variaatiota. Yksittäiskielen sisäinen vaihtelu voi olla suurempaa kuin kieltenvälinen vaihtelu, eli kielenkäyttäjillä on käytettävissään erilaisia strategioita, joista valikoituu joustavasti kuhunkin tilanteeseen sopiva.

Kielen resurssien ohella viitekehysten valintaan vaikuttavat ympäristö ja kulttuurinen vuorovaikutus sen kanssa sekä esimerkiksi lukutaito ja koulutustaso (Palmer ym. 2017; Bohner ym. 2014). Myös yksilöiden preferenssit, testitilanne ja aineistonkeruussa käytetyt stimulutukset ovat kielennöksiin vaikuttavia tekijöitä. Stimuluksissa huomionarvoista on esimerkiksi kiintopisteiden salienssi eli se, miten tyyppillisesti erilaiset objektit valikoituvat kiintopisteiksi (ks. Caduff & Timpf 2008).

Lähteet

- Bohner, Jürgen et al. 2014: The Cultural Transmission of Spatial Cognition: Evidence from a Large-scale Study. – *Proceedings of the 36th Annual Meeting of the Cognitive Science Society*.
- Caduff, David – Timpf, Sabine 2008: On the assessment of landmark saliency for human navigation. – *Cognitive Processing* 9, 249–267.
- Ishibashi, Miyuki – Kopecka, Anetta – Vuilleumier, Marine 2006: *Trajectoire: Matériel visuel pour élicitation des données linguistiques*. Laboratoire Dynamique du Langage, CRNS/Université Lyon 2.
- Levinson, Stephen C. 2003: *Space in Language and Cognition. Explorations in Cognitive Diversity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Palmer, Bill – Lum, Jonathon – Schlossberg, Jonathan – Gaby, Alice 2017: How does the environment shape spatial language? Evidence for sociotopography. – *Linguistic Typology* 21(3), 457–491.

Puhuttelukäytännöt kansainvälisessä televisio-ohjelmaformaattissa: Suomen ja Unkarin Talent-ohjelmien vertailua

Esittelemämme tutkimuksen tavoitteena on vertailla puhuttelutapojen käyttöä suomessa ja unkarissa. Kielten väliseen vertailuun pyrkivässä tutkimuksessa yksi keskeinen haaste on löytää riittävän samankaltaista aineistoa. Kun tarkastelun kohteena ovat erilaiset puhuttelutavat, yhden mahdollisuuden tarjoavat televisio-ohjelmaformatit, joita esitetään eri maissa ja eri kielillä. Tutkimuskohteeksi valitsemaamme Talent-ohjelmaa on lähetetty yli 20 maassa – myös Suomessa ja Unkarissa. Kyseessä on kyvykilpailu, jossa kilpailijat saavat esitellä erilaisia taitoja. Aineistomme on n. 5½ tuntia Suomen ja n. 6½ tuntia Unkarin Talent-ohjelman jaksoja; kummassakin osa-aineistossa on mukana noin 40 kilpailijaa ja noin 50 esitystä, joihin liittyy keskustelua.

Tutkimuksemme lähtökohtana on hypoteesi, että puhuttelutavat Suomen ja Unkarin Talent-ohjelmissa ovat erilaisia, koska tähänastiset tutkimukset ovat paljastaneet mm., että unkarissa teitittely on tavallisempaa ja esimerkiksi erilaisten hellittelynimitysten käyttö on tyypillisempää kuin Suomessa. Toisaalta kummastakaan kielestä ei ole aiempaa tutkimusta, jossa tarkastelun kohteena olisi tämäntyyppinen vuorovaikutustilanne. Tutkimassamme aineistossa puhuttelua esiintyy kilpailijoiden ja tuomarien sekä kilpailijoiden ja juontajien välillä; lisäksi tuomarit puhuttelevat toisia tuomareita ja juontajat toisiaan sekä televisiokatsojia. Tarkastelumme kohdistuu erityisesti tuomarien ja kilpailijoiden väliseen vuorovaikutukseen. Kiinnitämme huomiota sekä sinutteluun ja teitittelyyn että nominaaliseen puhutteluun (esim. tittelit, nimien käyttö). Teoreettisena taustana on sosiopragmaattinen tutkimus, jonka hengessä tarkastelemme, miten puhuttelutapa on yhteydessä esimerkiksi kilpailijan ikään, sukupuoleen ja asemaan kilpailussa (esim. suhtautuvatko tuomarit esitykseen myönteisesti vai kielteisesti, onko kysymys ensiesiintymisestä vai (semi)finaalista). Talent-ohjelman etuna on se, että kilpailijat ovat eri-ikäisiä (aineistossamme 5–79-vuotiaita) – eivät pelkästään nuoria aikuisia kuten monissa laulukilpailuissa.

Alustavat tuloksemme osoittavat, että tutkimiemme aineistojen välillä on sekä yhtäläisyyksiä että eroja. Osin yllättävänäkin voi pitää sitä, että paitsi suomenkielisissä myös unkarinkielisissä ohjelmissa kilpailijoita voittopuolisesti sinutellaan. Nominaalinen puhuttelu taas on Unkarin aineistossa yleisempää kuin suomenkielisessä.

Kirjallisuutta

- Bencze, Lóránt. 2005. Politeness in Hungary. Uncertainty in a changing society. – Leo Hickey & Miranda Stewart (toim.), *Politeness in Europe* s. 234–246. Multilingual Matters 127. Clevedon: Multilingual Matters.
- Domonkosi, Ágnes. 2010. Variability in Hungarian address forms. – *Acta Linguistica Hungarica* 57, 29–52.
- Isosävi, Johanna & Hanna Lappalainen. 2015a. First names in Starbucks: A clash of cultures? – Catrin Norrby & Camilla Wide (toim.), *Address practice as social action* s. 97–118. London: Palgrave Macmillan.
- Isosävi, Johanna & Hanna Lappalainen (toim.). 2015b. *Saako sinutella vai täytyykö teititellä? Tutkimuksia eurooppalaisten kielten puhuttelukäytännöistä*. Helsinki: SKS.

Suomenkieliset sanat suomenvenäläisessä nettikeskustelussa

Yksi keskustelupalstojen kielen puhetta lähentyivistä piirteistä on se, että koodien sekoittaminen on niissä hyvin yleistä, erityisesti silloin kun keskusteluyhteisöllä on yhteinen toinen kieli, jonka kaikkien osallistujien oletetaan tuntevan ainakin pintapuolisesti.

Tutkimusaineistoni on kerätty eräästä suomenvenäläisten nuorten naisten suljetusta Facebook-ryhmästä ja se sisältää 460 suomenkielisen sanan käyttöä konteksteineen venäjänkielisessä tekstissä. Noin puolet suomenkielisistä sanoista on kirjoitettu kyrillisin ja noin puolet latinalaisin aakkosin. Ne edustavat erilaisia Suomessa asuville venäjänkielisille tuttuja realioita, niin suomalaisia virastoja (yleisimpänä ”Kela”), termejä kuten ”asumistuki”, ”päävuokralainen”, ”lähihoitaja” kuin muita realioita kuten ”ammattikorkeakoulu”, ”(vakuutus)tarjous”, ”lukio” ja ”flunssa”. Yksittäisissä tapauksissa suomen sanoja käytetään myös ekspressiivisyyden lisäämiseen, esim. ”voi voi” (merkityksessä ”mitään ei ole tehtävissä”).

Kielitieteellisesti sanojen käytössä on kiinnostavaa niiden käyttökontekstien, merkityksen ja kyrillisin kirjaimin kirjoitetun tekstin keskellä valitun kirjaimiston valitsemisen lisäksi se, milloin sanoja ja niiden venäjänkielisiä määritteitä taivutetaan ja minkä kielen järjestelmän mukaan ja miten suomenkieliset sanat voivat muodostaa yhdyssanoja venäjänkielisten sanojen kanssa.

Olet ylimielinen ja katkera! Eräitä havaintoja adjektiiveista

Adjektiivit luonnehtivat olioita ja asiainiloja liittämällä niihin haluttuja ominaisuuksia. Dixonin (1977) klassisen typologisen luokittelun mukaan adjektiiveilla voidaan kuvata entiteetin dimensiota, fyysistä ominaisuutta, väriä, inhimillistä ominaisuutta, ikää, arvoa, nopeutta, muotoa, alkuperämateriaalia tai sukupuolta. (Myös Dixon & Aikhenvald 2004.)

Esitelmässämme keskitymme inhimillisiä ominaisuuksia ilmaiseviin adjektiiveihin tarkastelemalla kahta suomen kielen adjektiivia, *ylimielistä* ja *katkeraa*, Suomi24-aineistosta keräämässämme erilliskorpuksessa. Näiden kahden adjektiivin käyttöympäristöjä analysoimalla pääsemme käsiksi niihin normatiivisiin, sosiaalista todellisuutta ylläpitäviin käsitteistykseen, jotka asemoivat ja arvottavat inhimillisiä ominaisuuksia vertailun mahdollistaville asteikoille. Siinä missäpä vaikka dimensionaalinen adjektiivi *suuri* ilmauksessa *suuri talo* asettaa olion kokoasteikolle, *ylimielinen tyyppi* sijoittaa arvioitavan henkilön sosiaaliselle asteikolle, jossa arvioitavan yksilön toiminta hahmottuu puhuja näkökulmasta epämiellyttäväksi ja kritisoitavaksi (ks. adjektiiveista ja asteikoista erit. Langacker 1087, 2008), Seppänen & Herlin 2009).

Ylimielisyyteen ja katkeruuteen fokusoituva esitelmämme on osa laajempaa tutkimusta, jossa tarkastelemme adjektiiveja sellaisissa kannanottokonstruktiossa, jossa adjektiivilla esitetty arvio kohdistuu 2. persoonaan: 2. persoona + verbi-2SG (*kuulostaa, näyttää, vaikuttaa ja tuntua*) + adjektiivi (esim. *tunnut ikävältä, vaikutat muuten aika pinnalliselta*). Konstruktiossa esiintyvät adjektiivit ilmaisevat useimmiten henkilön norminmukaisuutta (esim. *kiva, tuttu, mukava*) mutta usein myös normista poikkeamista (esim. *ärsyttävä, pinnallinen*). Analysoimme konstruktioita osana sitä laajempaa kannanottosekvenssiä, jossa ne esiintyvät (Pomerantz 1984, Goodwin & Goodwin 1992), ja pyrimme näin pääsemään käsiksi niihin mekanismeihin, joilla arvottamista keskustelupalstoilla rakennetaan ja oikeutetaan.

Lähteet

- Dixon, R. 1977: Where have all the adjectives gone? – *Studies in Language* 1: 9–80.
- Dixon, R. – Aikhenvald, Alexandra (toim.) 2004: *Adjective Classes: A Cross-Linguistic Typology*. Oxford: Oxford University Press.
- Goodwin, C – Harness Goodwin, M. 1992: Assessments and the construction of context. Duranti, A. & C. Goodwin (toim.), *Rethinking context: Language as an interactive phenomenon*: 147–189. Cambridge: Cambridge University Press.
- Langacker, R. 1987: *Foundations of Cognitive Grammar I. Theoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, R. 2008: *Cognitive Grammar. A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Pomerantz, A. 1984: Agreeing and disagreeing with assessments: Some features of preferred/dispreferred turn shaped. Atkinson, J.M.; Heritage, J. (toim.): *Structures of Social Action*: 57–101. Cambridge: Cambridge University Press.
- Seppänen, E.-L. & Herlin, I. 2009: Kuvauksista seurauksiin: Kaksiulotteinen konstruktio *niin A että*. – *Virittäjä* 2/2009.

Vokaalivartaloiden yleistyminen verbintaivutuksessa

Suomen kielen kaksivartaloisten sanojen konsonanttivartaloiden vähittäistä väistymistä vokaalivartaloiden tieltä on tutkittu varsin vähän, vaikka kehityskulku on toki huomattu. Ilmiö näkyy selvimmin nominintaivutuksessa, jossa erityisen havainnollinen on yksikön partitiivimuotojen muutos kaksitavuisissa *e*-vartaloisissa sanoissa: esimerkiksi *niemi*-sanan konsonanttivartaloisen *nien-tä*-muodon rinnalle on yleistynyt vokaalivartaloisen *nieme-ä*, joka on nykyään käytössä jo selvästi yleisempikin. Yksikön essiivimuodot ovat käyneet läpi vastaavan kehityksen aikaisemmin: nykykielen konsonanttivartaloiset essiivimuodot (esim. *täyn-nä*) ovat leksikaalistuneita, ja produktiivinen essiivitaivutus perustuu vokaalivartaloihin (esim. *täyte-nä*). (Ks. esim. Hakulinen 1979: 80–81; Paunonen 2003: 201–211.)

Vokaalivartaloiden yleistyminen on kuitenkin alkanut ilmetä yhä voimakkaammin myös verbintaivutuksessa, jossa on lukuisia muotoryhmiä, joissa kaksivartaloisista sanoista käytetään konsonanttivartaloa. Tarkastelemme tässä esitelmässä sitä, miten kaksitavusten *e*-vartaloisten verbien *nähdä*, *tehdä*, *tulla*, *mennä*, *purra* ja *surra* vokaalivartaloiset muodot edustuvat empiirisissä aineistoissa, kun verrataan keskenään potentiaalimuotoja (Pöyhtäri 2019), A-infinitiivimuotoja (Korja 2019) sekä NUT- ja TU-partisiippimuotoja (Sirviö 2018). Koska vokaalivartaloiset esiintymät ovat norminvastaisia näissä muotoryhmissä, valmista kirjallista aineistoa on niukasti saatavilla. Kielipankin keskustelupalsta-aineistot (Suomi24, Ylilauta) kuitenkin mahdollistavat vokaalivartaloistumiskehityksen tarkastelun suhteellisen spontaanissa, puhekieltä muistuttavassa kielenkäytössä.

Lähteet

- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. 4., korjattu ja lisätty painos. Helsinki: Otava.
- KORJA, EMMA-KATARIINA 2019: *Vokaalivartaloiden yleistyminen verbien* *nähdä*, *tehdä*, *tulla*, *mennä*, *purra* ja *surra* *A-infinitiiveissä*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- PAUNONEN, HEIKKI 2003: Suomen kielen morfologisista muutosmekanismeista. – Lea Laitinen, Hanna Lappalainen, Päivi Markkola & Johanna Vaattovaara (toim.), *Muotojen mieli. Kirjoituksia morfologiasta ja variaatiosta* s. 187–248. Kieli 15. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- PÖYHTÄRI, ESSI 2019: Mutta tähänkin asiaan tulenee kohta muutosta. *Potentiaalinen vokaalivartaloistuminen*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- SIRVIÖ, MARIA 2018: *Konsonanttivartalosta vokaalivartalo* *verbien* *purra*, *surra*, *tulla* ja *mennä* *NUT- ja TU-partisiipeissa*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.

POSTERIT / POSTERS

Jukka-Pekka Hammari

Suomen kieliopillinen rakenne neostrukturalistisessa valaistuksessa

Päätavoitteenani suomen kielen tutkimuksen osalta on ollut saattaa P. Siron kahdeksisen vuosikymmentä sitten alulle panema suomen kieliopillisen kuvauksen loogis-strukturalistinen uudistusohjelma säälliseen päätökseensä. Kutsun uudelleen arvioitua strukturalismia, jossa klassista strukturalismia kohtaan esitetty aiheellinen kritiikki (P. Ravila, Erkki ja Esa Itkonen ym.) on otettu huomioon, neostrukturalismiksi. Esittelen tältä pohjalta suomen rakenteellisia pääpiirteitä taulukointien ja graafien muodossa – kuvaus kattaa suomen vakiintuneen yleiskielisen fonologian, morfologian, morfofonologian, morfosyntaksin ja syntaksin sekä liittää ne osaksi yleisempää kielellistä struktuuria. Esitys perustuu sekä omiin että muiden – yleisesti A. Penttilän sekä morfofonologian osalta F. Karlssonin ja H. Paunosen ja morfosyntaksin osalta Siron, O. Ikolan, M. Sadeniemen, A. Alhoniemen, K. Wiikin, T. Itkosen, A. Groundstroemin ja P. Lauerman ym. – selvityksiin.

Käsittäakseni kielentutkijoiden päätehtävä on ollut ainakin aiemmin laatia kielioppijärjestelmän tai sanaston kuvauksia synkroniselta tai diakroniselta pohjalta, joten teoreettisten käsitysten ja menettelytapojen onnistuneisuuskin käynee parhaiten ilmi siitä, mikäli niiden perusteella pystytään käytännössäkin laatimaan a) selkeä, b) yhtenäinen, c) jäsentynyt ja d) tiivis – siis kaiken kaikkiaan selväpiirteinen ja linjakas – kokonaiskuvaus jonkin kielimuodon aineiston keskeisistä rakenteellisista seikoista ja suhteista – ja tarkoitan tämän vastaukseksi ja vastapainoksi – samassa järjestyksessä – a&b) päättymätöntä kehää kiertävälle periaatekeskustelulle (vrt. E. Itkonen 1966: Kieli ja sen tutkimus, s. 78), b&c) yhtä loputtomalle amerikkalaisvetoiselle tai -vaikutteiselle teoriankehitykselle ja pohjattomalle muodollisten tai sisällöllisten ilmiöiden syväluotaukselle sekä d) rajattomalle kieliopilliselle mammuttitaudille (yksityiskohtia voi tietenkin hioa ja kuvausta syventää ja laajentaa aina tarpeen mukaan).

Sari Keskimaa, Harri Mantila ja Maija Saviniemi

Oulun yliopisto

Kalle Päätalo tutkijoiden silmin

Kirjailija, professori Kalle Päätalon syntymästä tulee kuluneeksi ensi marraskuussa 100 vuotta. Kunniatohtorinsa juhluvuoden kunniaksi Oulun yliopiston humanistinen tiedekunta järjestää ”Kalle Päätalo tutkijoiden silmin” -symposiumin perjantaina 8.11.2019 Oulun kaupunginkirjastossa. Symposiumin esitelmistä kootaan tieteellinen julkaisu.

Posteriesitelmämme käsittelee tätä tutkimushankettamme, jossa tutkitaan Kalle Päätalon laajaa tuotantoa suomen kielen, kirjallisuuden, historian ja lääketieteen näkökulmasta. Symposiumissa esiteltävässä ajankohtaisessa Päätalo-tutkimuksessa tarkastellaan Päätaloa esimerkiksi hämäläismurteiden havainnoijana, käänteishuumorin tallentajana ja jälleenrakentajien selviytymisprosessien kuvaajana. Symposiumissa esitelmän pitävät muun muassa molemmat Päätalosta väitelleet filosofian tohtorit, kirjallisuudentutkija Ritva Ylönen ja suomen kielen tutkija Sari Keskimaa.

Päätalo on Suomen luetuimpia kirjailijoita, vaikka kriitikot eivät häntä aikanaan arvostaneet. Hän kuvasi kirjoissaan yksityiskohtaisesti kokonaisen aikakauden ihmisineen, kulttuureineen ja puhetapoineen. Tutkimuksen avulla voidaan valottaa tuotannon yksityiskohtia ja samalla suosion syitä.

Kaarlo Alvar Päätalo syntyi Taivalkoskella 11.11.1919 ja kuoli 20.11.2000 Tampereella. Ennen kirjailijaksi ryhtymistään hän toimi rakennusmestarina Tampereella ja Taivalkoskella. Hänen päätyönään pidetään omaelämäkerrallista Iijoki-sarjaa. Kirjailija sai professorin arvonimen vuonna 1978, ja hänet promovoiin Oulun yliopiston humanistisen tiedekunnan kunniatohtoriksi kesäkuussa 1994.

Lähteitä

KESKIMAA, SARI 2018: *Iijoki-sarja kielielämäkertana*. Acta Universitatis Ouluensis 165, Oulun yliopisto. Väitöskirja.

YLÖNEN, RITVA 2013: *Tervaksinen toteemi. Kalle Päätalon Iijoki-sarjan vastaanotto ja vaikutus*. Väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.

YLÖNEN, RITVA 2017: *Kalle Päätalo. Kirjailijan elämä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Stadin slangin bamlaajat

Slangin käyttö, kieliyhteisöt ja -asenteet Helsingissä 1800-luvun lopulta 1950-luvulle

Esittelen posterissa aluillaan olevaa sosiolingvististä väitöskirjaani Stadin slangista ja sen puhujista. Tarkoitukseni on kartoittaa sitä, ketkä slangia ovat puhuneet ja kuinka slangiin ja sen puhujiin on suhtauduttu.

Stadin slangia syntyi käytännön tarpeesta yhdistämään samojen pihojen suomen- ja ruotsinkieliset pojat yhdeksi sakiksi. Slangin synty ajoittuu suunnilleen 1880-luvulle, ja sen pohjalla lienee ruotsinkielisten työläispoikien slangia. Pohjimmaltaan slangia on etenkin aluksi ollut varsin sosiaalinen ilmiö, jolla on rakennettu stadilaista identiteettiä. (Paunonen 2007: 12; 2000: 15.)

Tutkimukseni laajentaa kuvaa slangin puhujaryhmistä ja niihin liittyvistä asenteista. Tarkoituksena on selvittää sitä, kuinka laaja ilmiö slangin puhuminen oli ja kuinka vahvasti se keskittyi Pitkäsillan pohjoispuolisiin ja muutamiin eteläisen Helsingin kaupunginosiin, kuten on oletettu. Kiinnostavia kysymyksiä ovat myös, miten iso osa työläiskaupunginosien pojista ja nuorista miehistä slangia puhui, käytettiinkö sitä ylemmissä sosiaaliryhmissä ja kuuluiko se joidenkin tyttöjen puheeseen. Keskeistä on sekin, miten slangia lähti leviämään – ketkä uusien kielimuotojen airuina toimivat?

Koska tutkimani ajanjakso ulottuu yli sadan vuoden taakse, kokoa tarvittavan tiedon useista lähteistä. Aineistona käytän muun muassa SKS:n vuonna 2004 järjestämän Helsinki – Stadin -keruukilpailun vastauksia sekä Helsingin puhekielen pitkittäiskorpusta, joka koostuu eri vuosikymmeninä tehdyistä syntyperäisten helsinkiläisten haastatteluista. Tarkastelen slangin käytön osalta myös yksilön elämänkaareen liittyviä kielellisiä valintoja ja tilanteista vaihtelua. Kiintoisia kysymyksiä ovat esimerkiksi, onko slangin puhuminen keskittynyt vain tiettyyn elämänvaiheeseen ja miksi siitä on mahdollisesti luovuttu. Tuon posterissa esille alustavia havaintojani aineistostani keräämien esimerkkien avulla.

Lähteet

- PAUNONEN, HEIKKI 2000: Stadin slangia historiallisena, kielellisenä ja sosiaalisena ilmiönä. Teoksessa *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii: Stadin slangin suursanakirja*. Laatineet Heikki ja Marjatta Paunonen. s. 14–44. Helsinki: WSOY.
- 2007: Stadin slangia helsinkiläisen identiteetin ilmentäjänä. Teoksessa Klaus Bremer, Outi Havia, Erkki Mattsson, Virve Oboligiani ja Raija Tervomaa (toim.) *Niin gimis on Stadi...* Stadin slangin juhlaulkaisu s. 8–36. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy.

A comparative study of trilingual families in Helsinki and Cardiff: intergenerational language transmission methods.

Previous work has highlighted the influence of environmental, sociocultural, and familial factors on minority language transmission in bilingual settings (Yamamoto 2001). Despite some research on transmission among trilingual families (e.g. Hoffmann 1985, Braun 2006, Quay 2011) there is little work focusing on the factors which influence the children's trilinguality, parents' language strategies, and the children's perceptions of their multilinguality. There is no trilingual transmission research in contexts with a community majority and minority language.

The aim of this paper is to focus on the trilingual families' language transmission methods. The primary results from multilingual online questionnaires and interviews suggests that the parents' strategies could be divided into four categories: consistency, extended network, resources, and schooling. These categories are discussed in detail with quotes from the family members and examples of how they may aid language transmission. This study investigates the importance of all four factors to achieve maximum language exposure in the family's minority languages.

This study involves fourteen case study families who are attempting to raise trilingual children in two areas in which there are two official languages (Cardiff, Wales and Helsinki, Finland). Data collection consists of a self-administered online questionnaire, audiorecorded interviews and observation in the family homes. Both parents and children aged 4–12 were interviewed in their preferred language from English, Finnish, Swedish, Welsh or Spanish. The observation was carried out to examine how the languages work within the family environment.

References

- Braun, A. 2006. The effect of sociocultural and linguistic factors on the language use of parents in trilingual families in England and Germany. University of Bedfordshire.
- Hoffmann, C. 1985. Language acquisition in two trilingual children. *Journal of Multilingual & Multicultural Development* 6(6), pp. 479-495.
- Quay, S. 2011b. Trilingual toddlers at daycare centres: The role of caregivers and peers in language development. *International Journal of Multilingualism* 8(1), pp. 22-41.
- Yamamoto, M. 2001. Language use in interlingual families: A Japanese-English sociolinguistic study. *Multilingual Matters*.

Jenny Tarvainen

SAADA-verbin fraseologiaa: vertaileva korpustutkimus oppijan- ja natiivisuomesta

Tutkimuksessa vertaillaan oppijansuomen ja natiivisuomen fraseologisia piirteitä SAADA-verbin avulla. SAADA-verbi on vertailun kannalta relevantti, sillä se on suomen kolmanneksi yleisin verbi (Kielipankki 2004). Taajaan esiintyvillä sanoilla on useita eri käyttötapoja, minkä vuoksi niiden perusteellinen kuvaus on toivottavaa kielenoppijan kannalta. Monipuolinen oppijankielen fraseologinen tutkimus on tärkeää, koska aiemmin se on keskittynyt lähinnä kollokationaliseen näkökulmaan. (Jantunen 2009: 361, 373.)

Tutkimuskysymykset:

1. Missä merkityksissä SAADA-verbi esiintyy taajimmin oppijankielessä ja natiivikielessä?
2. Millaista paradigmaattista morfologista primingia oppijankielen SAADA-verbin taajimmalla ja natiivikielen vastaavalla merkityksellä esiintyy oppijankielessä ja natiivikielessä?
3. Millaista semanttista primingia oppijankielen SAADA-verbin taajimmalla ja natiivikielen vastaavalla merkityksellä esiintyy oppijankielessä ja natiivikielessä?
4. Onko paradigmaattisen morfologisen primingin ja semanttisen primingin välillä korrelaatiota?

Tutkimus sijoittuu kontekstuaalisen semantiikan ja fraseologian viitekehykseen. Tarkastelussa on kaksi fraseologista yksikköä (ks. Jantunen 2009): semanttinen preferenssi, joka tarkoittaa sanan myötäesiintymistä tietyn semanttisen ryhmän kanssa (Bedranek 2008: 119) ja morfologinen priming, joka tarkoittaa sanan taipumusta tulla käytetyksi tietyssä taivutusmuodossa (Jantunen 2009: 360).

Tutkimusmenetelminä käytetään kontrastiivista oppijankielen analyysia (ks. Granger 2015) ja korpuspohjaista tutkimusta. Lisäksi hyödynnetään sekä laadullisia että tilastollisia analyysimenetelmiä. Oppijansuomen aineisto on kerätty Kansainvälisen oppijansuomen korpuksen (ICLFI) (Jantunen 2011) taitotasoilta B2–C2 ja natiivisuomen aineisto Käännössuomen korpuksen (KSK) alkuperäissuomen aineistosta (Mauranen 2000).

Tutkimus osoittaa, että oppijan- ja natiivisuomessa käytetään verbiä SAADA eri merkityksissä. Morfologinen priming eroaa aineistojen välillä, mutta semanttisessa primingissa ei ollut juuri eroja. Molemmissa aineistoissa morfologisen ja semanttisen primingin välillä on tilastollinen yhteys, joka kuitenkin on oppijansuomessa vahvempaa. Tutkimustulokset täydentävät ymmärrystämme oppijan- ja natiivisuomen eroista. Tutkimustulokset tukevat ajatusta, että sanan eri merkityksillä on erilaisia kontekstuaalisia piirteitä, minkä vuoksi niitä pitäisi tutkia itsenäisinä leksikaalisina yksikköinä. Tutkimus antoi rohkaisevia tuloksia muodon ja merkityksen välisen suhteen tilastollisesta tarkastelusta.

Lähteet

- Bedranek, Monika 2008: Semantic preference and semantic prosody re-examined. *Corpus linguistics and linguistic theory* 4 (2) s. 119–139.
- Granger, Sylviane 2015: Contrastive interlanguage analysis: A reappraisal. *International Journal of Learner Corpus Research* (1) p. 7–24.
- Jantunen, Jarmo 2009: «Minulla on aivan paljon rahaa» – Fraseologiset yksiköt suomen kielen opetuksessa. – *Virittäjä* 113 (3) s. 356–381.
- 2011: Kansainvälinen oppijansuomen korpus (ICLFI): typologia, taustamuuttujat ja annotointi. – *Lähivörtlusi = Lähivertailuja* 21, s. 86–105.
- Kielipankki 2004: Suomen sanomalehtikielen taajuussanasto. – CSC, *Tieteellinen laskenta Oy*.
- Mauranen, Anna 2000: Strange strings in translated language. A study on corpora. – Maeve Olohan (ed.), *Intercultural faultlines. Research models in translation studies I. Textual and cognitive aspects* s. 119–141. Manchester: St. Jerome.

TYÖPAJAT / WORKSHOPS

Klaara-työpaja

Järjestäjä: Idastiina Valtasalmi, Tampereen yliopisto

Klaara-työpajan tavoitteena on esitellä selkokielen tutkimusta ja tutustuttaa kuulijat selkokielen korpusaineistoihin. Lisäksi työpajassa kerrotaan, miten viestinnän saavutettavuutta voidaan tuoda esiin käännöstieteen opinnoissa.

Selkokielen tarve on Suomessa kasvanut. Uusimman Selkokielen tarvearvion (2019) mukaan selkokieltä tarvitsee Suomessa 650 000–750 000 ihmistä eli 11–14 % väestöstä, ja selkokielen tarve on edelleen kasvamaan päin. Tärkeimpiä syitä selkokielen tarpeen kasvuun ovat maahanmuuton lisääntyminen, väestön ikääntyminen ja nuorten heikentynyt lukutaito (Selkokielen tarvearvio 2019, 3). Selkokielen tavallisimpia kohderyhmiä ovat eri tavoin vammaiset ja muistisairaavat ihmiset sekä suomen kieltä opettelevat maahanmuuttajat.

Selkokielen tarpeen kasvu ja kohderyhmien monimuotoisuus ovat herättäneet kysymyksiä mm. selkokielen ominaisuuksista ja ymmärrettävyydestä, mikä on lisännyt tutkimuksen tarvetta. Selkokieltä on tutkittu yliopistoissa hyvin vähän, mutta kiinnostus selkokielen tutkimusta kohtaan on kasvanut viime vuosina. Toukokuussa 2018 perustettiin selkokielen tutkimusverkosto Klaara, joka tarjoaa yhteisen foorumin kaikille selkokielen tutkimuksesta kiinnostuneille. Keväällä 2019 selkokielen tutkimusta on vauhdittanut Klaaran piirissä käynnistynyt Koneen Säätiön rahoittama valmisteluhanke, jonka tavoitteena on saattaa yhteen selkokielen tutkimuksesta kiinnostuneita ihmisiä ja käynnistää uusia monitieteisiä tutkimushankkeita.

Työpaja koostuu viidestä esitelmästä, joissa esitellään selkokielen tutkimusta sekä tutkimuksen tekemiseen ja selkokielen käyttöön liittyviä mahdollisuuksia. Ensimmäisessä esitelmässä käydään läpi S2-oppijoiden käsityksiä ja kokemuksia selkokielestä ja helposta suomen kielestä vuorovaikutuksessa (Taru-Tuuli Koponen). Toisessa esitelmässä etsitään helpoimman tason selkokielen perussanastoa alkusanakielen avulla (Leealaura Leskelä ja Ulla Vanhatalo) ja kolmannessa käsitellään selittämistä selkouutisen keinona (Eliisa Uotila). Työpaja jatkuu Kielipankin selkokielisten aineistojen esittelyllä, jota havainnollistetaan käytännönläheisin esimerkein (Hanna Westerlund). Lopuksi kuullaan käännöstieteen opettajan kokemuksia selkokielestä (Päivi Stöckell).

Lähteet

Selkokielen tarvearvio 2019. Selkokeskus, Kehitysvammaliitto ry. Kehitysvammaliitto 2019. <https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2019/02/Tarvearvio-2019.pdf>. Haettu 26.2.2019.

Taru-Tuuli Koponen

Suomea toisena kielenä puhuvien käsityksiä ja kokemuksia selkokielestä ja helposta suomen kielestä vuorovaikutuksessa

Maisterintutkielmani käsittelee suomea toisena kielenä puhuvien eli s2-puhujien kokemuksia selkokielestä ja helposta suomen kielestä. Aineistoa on kerätty etnografisella otteella yksilö- ja ryhmähaastattelujen avulla. Haastatteluissa on ollut mukana sekä suomea äidinkielenä että toisena kielenä puhuvia henkilöitä. Aineistoa on analysoitu laadullisen teoria- ja aineistolähtöisen sisällönanalyysin sekä keskusteluanalyysin keinoin.

Tutkimustani motivoi selkokielen kasvava tarve yhteiskunnassa. Erityisesti perehdyn puhuttuun selkokieleen maahanmuuttajan viranomaisasioinnissa mutta myös opinnoissa sekä työ- ja arkielämässä. Selkokeskuksen uuden toimenpideohjelman mukaan kasvavan maahanmuuton myötä myös selkokielen tarve on kasvanut, mutta selkokielistä palvelua on saatavilla liian vähän (Selkokeskus 2019: 3). Selkokieli voi olla kotoutujalle ja suomen kielen oppijalle tärkeää esimerkiksi työllistymisen ja itsenäisen elämän tukemiseksi (Selkokeskus 2019: 11).

Esitelmässäni esittelen tutkimukseni tuloksia aineistoesimerkkien avulla ja hahmotan, mitkä kielen ja vuorovaikutuksen piirteet auttavat s2-puhujaa ymmärtämään. Peilaan näitä tuloksia myös selkokielen puhumisen ohjeisiin (esim. Kartio 2009) sekä ymmärtämistä ja epäsymmetristä vuorovaikutusta käsitteleviin tutkimuksiin (esim. Kurhila 2012; Leskelä 2006). Tavoitteena on hahmottaa selkokielen pohjalta sellainen kielen ja vuorovaikutuksen mukauttaminen, joka tukee s2-puhujan tarpeita ja toiveita.

Esittelen myös, millaisia käsityksiä suomea toisena kielenä puhuvilla on helposta ja hyvästä suomen kielestä ja selkokielen puhumisesta. Selkokieli voi auttaa selviämään arjessa, mutta toisaalta s2-puhujat tunnistavat myös ns. vaikean kielen (yleiskielen) osaamisen tarpeen ja kielellisen variaation eri konteksteissa ja sosiaalisissa tilanteissa.

Lähteet

- Kartio, Johanna 2009: Miten puhua selkokieltä? Teoksessa Johanna Kartio (toim.) 2009: *Selkokieli ja vuorovaikutus*. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Kurhila, Salla 2012: Kun ymmärtäminen on vaakalaudalla - kohdentamattomat korjausaloitteet kakkoskielisessä keskustelussa. Teoksessa Leskelä, Leealaura & Lindholm, Camilla (toim.) 2011: *Haavoittuva keskustelu: Keskusteluanalyttisiä tutkimuksia kielellisesti epäsymmetrisestä vuorovaikutuksesta*. Kehitysvammaliiton tutkimuksia. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Leskelä, Leealaura 2006: Häiritkö mää täs ny teiän keskusteluu? – Selkokieli ja vuorovaikutus. Teoksessa Leskelä, Leealaura & Virtanen, Hannu (toim.) 2006: *Toisin sanoen: Selkokielen teoriaa ja käytäntöä*. Opike-sarja. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Selkokeskus 2019: *Selkokielen toimenpideohjelma 2019-2022. Selkokielen edistäminen Suomessa vuosina 2019-2022*. Selkokeskus, Kehitysvammaliitto ry. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
<https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2019/02/Selkokielen-toimenpideohjelma-2019.pdf>

Alkusanakielestä apua kaikkein helpoimman tason selkokielelle? Yksinkertaisimman mahdollisen sanaston metsästystä.

Selkokieli on yleiskielestä yksinkertaisemmaksi mukautettu kielimuoto, jonka tarkoitus on tehdä kielestä ymmärrettävää ja saavutettavaa ihmisille, joilla on erilaisia kielen ymmärtämisen vaikeuksia (vrt. esim. Bredel & Maaß 2016; Bock, Fix & Lange 2017). Suomalaisen selkokielen ohjeistus (esim. Virtanen 2009; Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015; selkokeskus.fi) on toistaiseksi tähdännyt yhteen kaikki käyttäjäryhmät ja tasot huomioon ottavaan perusselkokieleen. Tuoreimmassa selkokielen ohjeistuksessa kuitenkin ehdotetaan selkokielen jakamista kolmeen vaikeustasoon (Leskelä 2019). Leksikaalisen semantiikan alaan kuuluvan tutkimuksemme tavoite on löytää ehdotetun kaikkein helpoimman selkokielen tason perussanastoa. Tämän sanaston määrittäminen on olennaista, sillä helpoimmalla vaikeustasolla kirjoittajan ja lukijan yhteinen sanasto on hyvin suppea. Esitelmässä kerromme tutkimuksemme pilottivaiheesta.

Teoreettisena viitekehystenä on alkusanakieli (*Natural Semantic Metalanguage*; suomeksi Vanhatalo & Tissari 2017) ja sen laajennus ns. pikkukieli* (*minimal languages*, Goddard & Wierzbicka 2018). Tutkimme sitä, voisiko pikkukielten sanasto muodostaa kaikkein helpoimman selkokielen sanaston ytimen, ja millaisia ongelmia asetelmassa mahdollisesti syntyy. Alkusanakielen idea on, että yleiskielten sanasto ja kielioppi redusoidaan noin 65 merkitykseltään universaaliin alkusanaan ja yksinkertaiseen kielioppiin. Alkusanat ovat tavallisia luonnollisen kielen sanoja (esim. *minä, ei, ajatella, nyt*), eikä niitä lähtökohtaisesti voi selittää enää yksinkertaisemmin. Pikkukielissä mukaan otetaan alkusanojen lisäksi lähes universaaliksi oletettua sanastoa (esim. *kaupunki, raha, äiti*) niin, että mukana on yhteensä noin 200–300 sanaa.

Pilottitutkimuksemme tarkastelemme suomenkielisen syrjäytymistä käsittelevän tekstin sanastoa. Tutkimukseen osallistui kymmenen Selkokeskuksen asiantuntijaa, jotka mukauttivat alkuperäisen yleiskielisen tekstin ensin perusselkokielelle. Toisessa vaiheessa teksti mukautettiin vielä helpommaksi käyttäen pikkusuomen sanalista. Kerromme alustavia tuloksia kahdesta mukautusvaiheesta. Pilotti jatkuu tekstien ymmärrettävyyden testaamisella eri kohderyhmissä.

Laajempaan tavoitteeseen on löytää sellainen sanastollinen ydin, jonka selkokirjoittajat voivat helpoimmalla tasolla olettaa lukijalle tutuksi ja siten käyttökelpoiseksi. Tätä listaa etsitään yksinkertaista sanastoa tutkivien teorioiden ja selkokielikonteksteissa tapahtuvien testausten pohjalta. Listaa voidaan täydentää erilaisiin teemoihin (sairaus, ruoka, ihmissuhteet jne.) liittyvillä sanakimpuilla. Sanastopilottimme on osa laajempaa kansainvälistä pikkukielten käännettävyyteen liittyvää tutkimusta, jossa tutkittavina kielinä ovat suomen lisäksi englanti ja mandariinikiina.

* termi koekäytössä

Lähteet

- Bock, Bettina, Fix, Ulla & Lange, Daisy 2017: "Leichte Sprache" im Spiegel theoretischer und angewandter Forschung. Frank & Timme.
- Bredel, Ursula & Maaß, Christiane 2016: Leichte Sprache: Theoretische Grundlagen. Orientierung für die Praxis. Duden.
- Goddard, Cliff & Wierzbicka, Anna 2018: Minimal English for a Global World. Improved Communication Using Fewer Words. Palgrave Macmillan.
- Leskelä, Leealaura 2019: Selkokieli. Saavutettavan kielen opas. Opike.
- Leskelä, Leealaura 2015: Selkokirjoittajan tekstilajit. Opike.
- Vanhatalo, Ulla & Tissari, Heli 2017: Esittelyssä selkokieli. Virittäjä 2 / 2017.
- Virtanen, Hannu 2009: Selkokielen käsikirja. Opike.

Päivi Stöckell

Tampereen yliopisto

Opettajan kokemuksia selkokielestä

Opetan Tampereen yliopistossa käännöstieteen alalla erityisesti saksan kielen käännöskursseja mutta myös monikielisiä kursseja perusopinnoista maisteriopintoihin saakka. Olen pyrkinyt kaikilla kurseillani tuomaan esiin erityisryhmien viestinnän ja olemme tutustuneet saavutettavuuteen, ymmärrettävyyteen ja luettavuuteen niin painetussa kuin digitaalisessa tekstissä. Opiskelijat ovat ottaneet tiedon vastaan uteliaina ja kiinnostuneina, koska heidän tulevaisuutensa on viestinnän eri aloilla ja saavutettavuus ja esimerkiksi maahanmuuttajien, muistisairaiden ja muiden erityisryhmien huomioon ottaminen on nykypäivää.

Kuvaan esityksessäni käännösviestintää viestinnän osa-alueena sekä esitän esimerkkejä opetuksestani, tehtävien annosta ja taustoittamisesta sekä esitän palautteen, jota tänä kevätlukukautena kerään sekä aineopintotason että maisteriopintotason opetusryhmiltäni.

Opetusmetodini on toiminnallinen eli ajattelemme yhdessä persoonan, henkilön, joka tätä käännettävää tekstiä tarvitsisi. Hänellä on jokin diagnoosi, josta opiskelijat ottavat selvää, perhe, harrastukset, jopa ulkonäkö, ja kirjoitamme tekstin hänelle. ”Miksi Jouko haluaisi lukea tätä tekstiä ja miten hän sitä lukisi? Joukolla on asperger ja hänen on vaikea keskittyä lukemaan pitkiä tekstejä, joissa on vaikeita sanoja.” Esitän jonkin persoonan, jonka opiskelijat ovat tuottaneet ja millaisen tekstin he ovat hänelle kääntäneet.

Eliisa Uotila

Selittäminen selkouutisen keinona

Tarkastelen esitelmässäni selittämistä selkokielessä uutiskontekstissa. Olen koostanut eri uutislähteistä (selkokielelliset, yleiskieliset) pilottiaineiston. Aineistoon olen koonnut samojen uutisten eri versioita (Yle Uutiset selkosuomeksi, Selkosanommat sekä Ylen yleiskieliset uutiset). Aineistosta hahmottelen selittämiseen käytettäviä keinoja ko. tekstilajissa ylipäätään, mutta fokuksessa on selittäminen, jota esiintyy vain selkokielellisessä uutisessa ja joka näin hahmottuu kielimuotoja erottavaksi tekijäksi. Selittämällä tarkoitan esimerkiksi synonyymien ja parafrasien käyttöä sekä käsitteiden määrittelyä ja lisätietojen tarjoamista varsinaisen sisältötekstin lomassa:

Katalonian johtajien oikeudenkäynti on alkanut

Espanjassa on alkanut oikeudenkäynti, jossa syytetään Katalonian johtajia. *Katalonia on alue, joka kuuluu Espanjaan. Katalonialla on oma kieli, kulttuuri ja lippu.*

Katalonian johtajat halusivat vuosi sitten, että Katalonia on itsenäinen. Katalonian itsenäisyydestä järjestettiin kansanäänestys. Espanjan mielestä Katalonian kansanäänestys oli laiton. --
Yle Uutiset selkosuomeksi 12.2.2019

Esitelmässäni kokoaan havaintojani pilottiaineistosta ja selkokielellisen uutisen selittämisen keinoista. Myöhemmin tutkimuksessani keinojen kartoittamisen jälkeen jatkan tutkimalla ko. keinojen yleisyyttä korpus-tutkimuksen menetelmin. Vertailen Kielipankin selkokielellisistä uutisteksteistä koostuvaa aineistoa sopivaan yleiskieliseen uutiskorpukseen. Näin laajennan suppean aineistoni tuloksia koskemaan paremmin selkouutisen ja yleiskielisen uutisen piirteitä ylipäätään.

Selittäminen ja selitysten rakentaminen osaksi tekstiä vaikuttaa merkittävästi ymmärrettävyyteen ja luettavuuteen, ja siksi aiheeni on selkokielellisen kannalta erittäin olennainen. Esitelmäni perustuu väitöskirjatutkimukseeni, jossa päätutkimuskysymykseni ovat 1) Miten selkokielellisessä tekstissä selitetään? 2) Minkälaisia lukijaa selittämisen strategiat konstruoivat tekstiin? Väitöskirjatutkimus on kognitiivista lingvistiikkaa, ja analyysivälineenä käytän konstruoinnin ulottuvuuksia (Langacker 2008, myös mm. Jaakola, Töyry, Helle & Rantajäästö 2014). Selkokieltä on toistaiseksi tutkittu melko vähän kielentutkimuksessa (ks. kuitenkin esim. Kulkki-Nieminen 2010).

Lähteet

Jaakola, Töyry, Helle, Rantajäästö 2014: Construing the reader: A multidisciplinary approach to journalistic texts. *Discourse & Society* Vol. 25(5) 640–655.

Kulkki-Nieminen 2010: *Selkoistettu uutinen: lingvistinen analyysi selkotekstin erityispiirteistä*. Tampere: Tampere University Press.

Langacker 2008: *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. Oxford: Oxford University Press

Hanna Westerlund

FIN-CLARIN / Helsingin yliopisto

Kielipankin selkokielen aineistot

Kielipankin tavoitteena on laajentaa selkoaineistojen tarjontaa yhteistyössä selkoaineistojen tuottajien ja tutkijoiden kanssa. Yhteistyön tuloksena toivomme voivamme koostaa selkoaineistoista Kielipankkiin ajan mittaan edustavan ja tutkijoiden tarpeita hyvin palvelevan kokoelman selkokieltä.

Esitelmässäni esittelen Kielipankkiin talletetut selkoaineistot ja niistä käytettävissä olevat tiedot. Tällaisia tietoja ovat esimerkiksi aineistojen koot, mitä metatietoja niistä on saatavissa ja missä Kielipankin julkaisukanavissa aineistot on julkaistu. Kielipankin julkaisukanavia ovat selainpohjainen Korp-konkordanssityökalu ja latauspalvelu.

Kielipankin aineistojen tutkimiseen on Kielipankissa tarjolla erilaisia työkaluja. Esitelmässäni demonstroin, miten Kielipankin Korp-konkordanssityökalun avulla voidaan selkoaineistoista löytää Selkokeskuksessa työskentelevän Helsingin yliopiston väitöskirjatutkijan Eliisa Uotilan tutkimuksessaan tarvitsemia esiintymiä.

KARJALA 10: Kymmenen vuotta karjalan kielen ja kulttuurin opetusta Itä-Suomen yliopistossa

Vuosi 2009 oli merkkipaalu karjalan kielen aseman kehittämisessä Suomessa. Vuoden alussa aloitti toimintansa silloisessa Joensuun yliopistossa karjalan kielen ja kulttuurin professori, ja vuoden lopussa Suomi lisäsi tuolloin karjalan kielen niiden vähemmistökielten joukkoon, josta maamme raportoi Euroopan neuvostolle alueellisia ja vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan mukaisesti. Jälkimmäinen tapahtuma oli ensimmäinen kerta, kun karjalan kieli mainitaan Suomen lainsäädännössä.

Karjalan kieli on omana oppiaineenaan olemassa ainoastaan Itä-Suomen yliopistossa, ja karjalan kielestä on tullut voimavara, joka tuo näkyvyyttä ja omaleimaisuutta koko Päivännouzu-Suomen yliopistolle. Oppituolin ensimmäinen haltija oli Pekka Zaikov (2009–2014), ja vuodesta 2015 professorina on toiminut Vesa Koivisto. Karjalan kieli ja kulttuuri on vapaa sivuaine, ja siitä on mahdollista suorittaa perus-, aine- ja syventävät opinnot. Opinnot tarjoavat näköaloja karjalan eri kielimuotoihin, niiden historiaan ja keskinäisiin suhteisiin, karjalan kielen nykytilanteeseen ja kielen elvyttämiseen.

Itä-Suomen yliopistossa kuluneet 10 vuotta ovat olleet myös karjalan kielen tutkimuksen vahvistumisen aikaa, ja tässä karjalan kielen ja kulttuurin sekä suomen kielen oppiaineet ovat toimineet läheisessä yhteistyössä. Tutkimus on suuntautunut erityisesti Raja-Karjalan murteisiin ja syksystä 2018 lähtien myös tverinkarjalaan. Karjalan kielen ympärille on muotoutunut tutkimusryhmä, johon kuuluu karjalan ja suomen oppiaineiden henkilökunnan lisäksi useita jatko-opiskelijoita.

Kuluvana vuonna karjalan kielen ja kulttuurin oppiaine täyttää siis 10 vuotta, ja juhlistamme pyöreitä vuosia työpajan merkeissä. Työpaja esittelee oppiaineen monipuolisuutta ja karjalan kieleen liittyvän tutkimuksen moninaisia näkökulmia sekä viitoittaa samalla suuntia tulevaa tutkimusta varten.

Kirjallisuutta

Koivisto, Vesa 2018: Karjalan kielen opetus jatkuu Itä-Suomen yliopistossa. –Karjalan kielen ja kulttuurin elvytyshanke 2018 -blogi 27.3.2018. <https://www.karjalanelvytyks.fi/opetus-jatkuu/>.

Palander, Marjatta – Zaikov, Pekka – Uustupa, Milla 2013: Karjalan kielen tutkimusta ja opetusta kahden puolen rajaa. – Pekka Suutari (toim.), Karjala-kuvaa rakentamassa. Suomalasin Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1389. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sarhimaa, Anneli 2017: Vaietut ja vaiennetut. Karjalankieliset karjalaiset Suomessa. Tietolipas 256. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Natalia Giloeva (Hiloin Natoi)

Itä-Suomen yliopisto

Kuibo parem karjalakse? - Luajimmo nygösty uuttu karjalan kiieldy yhtes!

Täs paginas kačellah *Yle uudizien karjalakse* kiändämisty da uuzien sanoin luajindua *Kuibo parem karjalakse* -kzelyyn vuoh. *Yle uudizet karjalakse* kuulutah Yle radivos jo viijetty vuottu, da Ylen saitall näggy kirjutustugi karjalan kielel. Kai nämmä uudizet on luajittu kiändämäl suomespäi karjalakse. Kiändämine varavonalazele kielele, kudamua elvytetäh da kehitetäh, on omaluaduine ruado. Täs paginas ozutetah, kui se kiändämine vois mennä, konzu se pidäy luadie terväh, ga hyvin.

Karjalan kiieldy ollah elvytetty da kehitetty jo hätken, dai eriluadustu sanakniigua da sanastokirjua jullattu äijy. Yksikai ylen puaksuh pättäviä sanua ei lövvy libo toiči löydyy sana, ga eibo se päi tiettyh kontekstah. Kerran äijät sanakniigat da sanastokirjat ollah jullattu Ven'an Karjalas, uvvet luajitut sanatgi niilöis puaksuh kuvatah vaigu Ven'an realieloi, da suomespäi karjalakse kiändäjes jovvut toiči luadimah sanan uvvessah. Sen ližakse Ven'an da Suomen karjalazet suvaijah toiči samazii, ga toiči eriluaduzii sanoi eigo se ainos ripu sit, kuduas kielespäi sana on otettu laihinakse. Nenga sanua *komandiiru* Suomen karjalazet ei suvaija *komentaja*-merkičykses, hos se on suomi-karjal dai ven'a-karjal-sanakniigois yhtenjyttyine. Yksikai mugavutettu versii *komendai* on heile kaikile miieldy myöte. Toizielpäi sana *saldattu* pädöy hyvin, hos segi vois olla *sodilas*, kudai löydyy Karjalan kielen verkosanakirjasgi. Tämä on nenga vikse sendäh, gu *komissuaru* yhtyy negatiivizeh Suomi-Ven'a-sodakogemukseh, ga *saldattu* on vahnembi laihinsana da jo cuarin aigua oli saldattua.

Kudai sana on pättävembi -dielo oli tiijustettu juuri *Kuibo parem karjalakse* -kzelyyn vuoh, kuduan piendän alguamine yhtyy Kiännä!-projektan kiännösseminuaras kuultuh Martin Lutheran nevvoh, kui pidäy kiändiä: *Mene pihale, kuundele, kui da midä rahvas paistah da kiännä sen mugah*. Tämä virkeh andoi Yle uudizien kiändäjäle da lugijale Hiloin Natoile vihjavuksen sih, gu voishäi kiändäi pidiä kzelylöi sit, kui olis parem kiändiä tietyt sanat libo rakendehet karjalakse. Moizet kzelyt ozutetah, kui iče karjalazet kiännettäs tarvittavat sanat libo midä nevvottas kiändäjäle. Kzelylöis tulou sežo vastah sanaehoitustu eri murdehil. Toinah ei ni pie ainos ottua laihinakse yhtes kielespäi toizeh, toiči voit samazen kielen toizes paginluavus löydiä pättävän sanan.

Kzelys on roinnuh tovensi effetiivine tiijoneččometodu. Äijät sen vuoh luajitut sanat ollah jiädy kieleh da niidy nygöi käytetäh muutgi. Nenga on olluh ezimerkikse *počnruočči* 'siansaksa'-sanan kohtal, kudai oli luajittu kahten kzelyh vastannuon sanavastinehen ehoituksis: *počinkieli*, kuduas jäi enzimäine vuitti *počin-*, da *poronruočči*, kuduas oli otettu toine vuitti *-ruočči*.

Olga Karlova

Helsingin yliopisto

Vienankarjalan opetuksesta Itä-Suomen yliopistossa

Esitelmässäni puhun omakohtaisesta kokemuksestani karjalan kielen opetuksesta Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuksella. Pohdin esimerkiksi, mitä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia on karjalan opettamisen kannalta Suomessa ja Venäjällä.

Karjalan kielen akateemista opetusta on rakennettu pääaineena Venäjän Karjalassa vuodelta 1990 alkaen, silloin Petroskoin yliopistoon perustettiin karjalan ja vepsän kielen laitos. Suurin osa nykyisistä karjalan kielen opettajista onkin saanut tämän kieliaineen koulutuksen, jota he hyödyntävät kahden puolen rajaa. Laitokselta valmistuneiden karjalan kielen asiantuntijuutta on tarvittu myös esimerkiksi media-alalla sekä kielen- ja kulttuurintutkimuksessa.

Itä-Suomen yliopistossa karjalan kieltä ja kulttuuria on opiskeltu sivuaineena kymmenen vuoden ajan. Oppiaineessa on perus-, aine- ja syventävät opinnot. Tavoitteena on, että oppiaineen opiskelijat voisivat hyödyntää koulutustaan esimerkiksi järjestötyössä, tulkkaus- ja kielenkääntämistehtävissä, toimiessaan opettajana tai tutkijana (Palander, Zaikov, Uusitupa 2013: 372–373).

Sekä Petroskoin että Itä-Suomen yliopistossa kielitaito-opetusta annetaan vienankarjalan ja livvinkarjalan murteilla. Vaikka Joensuun kampukselle perustetun karjalan oppiaineen tutkimusalaan kuuluu niin suomen- kuin venäjänkarjalakin, Suomessa puhuttu karjala vaatii kuitenkin erityishuomiota. Tätä paikallisen karjalan tutkimusvelvoitetta täyttää yliopistossa tapahtuva ns. rajakarjalaismurteiden tutkimus (Koivisto 2017: 434–435). Opetussuunnitelman mukaan on luvassa myös eteläkarjalan opetusta.

Esitelmässäni tarkastelen karjalan kielen oppimisen ja opettamisen kysymyksiä rajan molemmin puolin. Lähtökohtana on 1999–2013 vuosien varrelta karttunut asiantuntemusta vienankarjalan kielen opettamisesta Petroskoin yliopistossa ja Itä-Suomen yliopistossa vuosilta 2011–2019. Käytän hyväksi myös karjalan kielen opiskelijan henkilökohtaista kokemusta, mitä olen saanut opiskellessani Petroskoin yliopistossa vuosina 1994–1999.

Karjala on uhanalainen vähemmistökieli ja se on oma haasteensa sen opetuksessa. Karjalan kielen opettajan tehtäviin kuuluu kielen vaaliminen ja ylipäätään kielitietouden välittäminen yhteiskunnallisen näkyvyyden lisäämiseksi. Karjalan kieli on ollut 1990-luvulle asti pääasiassa perhepiirissä ja kyläyhteisössä puhuttu kieli, ja siksi sen käyttöalat ovat hyvin rajoittuneita. Käytännössä nykyaikaisen sanaston kehittämiseen osallistuvat niin kielen opettajat kuin opiskelijatkin. Tätä on todistettu muun muussa hyödyntämällä yliopistollista ammattikäntäjän koulutusta karjalan kielen elvyttämisessä Itä-Suomen yliopistossa toteuttamassa Kiännä!-hankkeessa. (ks. Riionheimo, Kuusi 2019: 91–98.)

Vienankarjalan standardoitu kirjakieli on vasta kolmenkymmenen vuoden ikäinen, ja siksi on luonnollista, että opettajan ja opiskelijan käytössä olevien oppimateriaalien valinnanvara ei ole

kovin laaja. Puheessani selvittelen, mitä ylipäätään kuuluu karjalan oppikirjapakettiin kiinnittäen erityistä huomiota yliopiston oppimateriaalin suunnitteluun ja valintaan liittyviin kysymyksiin.

Mielestäni karjalan kielen yliopiston opettajan asiantuntevuuden edellytyksenä on kaikkien karjalan päämurteiden tuntemus. Sen myötä leviää tieto karjalan kielen murteiden rikkauksista, joita yhdistää keskeisin sanasto ja kielioppi.

Lähteet

Koivisto, Vesa 2017: *Karjalan kielestä ja sen tutkimuksesta 2000-luvulla*. Suomalais-ugrilaisen Seuran Aikakauskirja / JSFOu 96. 423–438.

Palander, Marjatta, Pekka Zaikov & Milla Uusitupa 2013: *Karjalan kielen tutkimusta ja opetusta kahden puolen rajaa*. – Pekka Suutari (toim.), Karjala-kuvaa rakentamassa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1389. 358–385.

Riionheimo, Helka & Kuusi, Päivi 2019: *Kiännä da elvytä: kääntäjänkoulutusta karjalankielisille*. – Eeva-Kaisa Linna ja Anneli Sarhimaa (toim.), Meijän hierus. Esseitä karjalan kielestä. Karjalan Sivistysseura. 91–98.

Vesa Koivisto

Itä-Suomen yliopisto

Konsonanttiyhtymä *-tsk-* suomen murteissa

Konsonanttiyhtymä *-tsk-* on osalle suomen itämurteita ominainen fonotaktinen piirre, joka ei ole vanhastaan kuulunut suomen kieleen. Sitä tavataan venäläisissä lainasanoissa sekä ekspressiivisessä sanastossa. Nykyisessä suomen yleiskielessä *tsk*-yhtymä esiintyy lähinnä slangisanoissa, esim. *jätski*, *vetskari* 'vetoketju', *jutskata* 'jutella'.

Suomen murteissa *tsk*-yhtymän esiintymäalana on ollut itämurteiden itäinen laita: kaakkoismurteet ja osa savolaismurteista. Ydinalueen muodostavat Pohjois-Karjalassa puhutut itäiset savolaismurteet sekä kaakkoismurteiden itäisempi osa, Itä-Kannaksen murteet (ks. Turunen 1959: 117–118; Leskinen 1963: 202–203). Lisäksi *tsk*:n alueeseen kuuluvat kaakkoismurteiden Länsi-Kannaksen ja Inkerin murteet sekä osin etelä- ja pohjoissavolaisetkin murteet.

Konsonanttiyhtymän *tsk* levintäsuunta on murrelevikin perusteella selvästi idästä, karjalan kielestä lähtevä. Karjalassa *tsk*:n vastineena on affrikaatta-alkuinen yhtymä *čk*, jonka ala kattaa koko karjalan kielen alueen. Tämän levikkinsä perusteella *čk*:n ~ *tsk*:n juuret voi ulottaa muinaiskarjalaan, jossa sen voi nähdä pohjautuvan venäjän kielen (tai jo sen esimuodon) vaikutukseen. Venäjän foneemiyhdistelmä *čk* näkyy karjalan *čk*- ~ suomen *tsk*-lainasanojen originaaleissa, esim. suom. *rutska* ~ karj. *ručka* < ven. *ručka* 'kädensija'.

Käsittelen suomen murteiden *tsk*-sanastoa, jota vertailen karjalaan. Vaikka yhtymä *tsk* palautuu muinaiskarjalaan, sen sisältävä murreosanasto on valtaosin paljon nuorempaa. Tarkastelen *tsk*:ta suomen murteissa paitsi alueellisen esiintymisen myös sanaluokkien ja sanojen rakennetyyppien suhteen. Aineistoni on peräisin Suomen murteiden sana-arkistosta ja Karjalan kielen sanakirjasta.

tsk-sanoihin kuuluu pääasiassa substantiiveja, jotka ovat joko venäläislainoja tai ekspressiivistä sanastoa ja yleensä kaksi- tai kolmitavuisia. Verbit ja adjektiivit puolestaan ovat *tsk*-sanoissa aina omaperäistä ekspressiivistä sanastoa, eivät lainoja.

Verbien johdostyyppejä, joissa *tsk*-sanoja esiintyy, on lukuisia, verbinjohtimena esim. *-U-* (*ratskuu*), *-AA-* (supistumaverbi) (*katskata*), *-ile-* (*mätskäillä*), *-AhtA-* (*ratskahtaa*) tai *-UttA-* (*jytskyttää*, *latskauttaa*). *tsk*-verbistö on runsainta Pohjois-Karjalassa.

Eri murrealueilla *tsk*-sanoja esiintyy sanaluokittain vaihdellen siten, että *tsk*:n ydinalueella Pohjois-Karjalan sekä Itä-Kannaksen murteissa tavataan sekä nomineja että verbejä, joissa esiintyy yhtymä *tsk*, kun taas Länsi-Kannaksen murteessa *tsk*-sanoissa on pelkästään nomineja ja Etelä-Savon murteessa pelkästään verbejä.

Kaksitavuisista *tsk*-substantiiveista on erotettavissa kolme tyyppiä, jotka eroavat paitsi loppuvokaaliltaan myös murrelevikkinsä yksityiskohdissa. Tyypeistä *A*-loppuisissa (esim. *kitska* 'häkä', *pitska* 'tulitikku') ja *U*-loppuisissa (esim. *latsku* 'läjähdytys', *petsku* 'uuni') on sekä lainoja että ekspressiivisiä sanoja, mutta *A*-loppuisissa enemmän venäläislainoja kuin *U*-loppuisissa.

Kolmantena tyyppinä ovat *e^x*- (~ karj. *eh-*) loppuiset, jotka assosioituvat ekspressiiviseen verbiin (esim. *mätske*, *ritske*). Tämä tyyppi on leimallisesti pohjoiskarjalainen.

tsk-konsonanttiyhtymä heijastaa suomen eräiden itämurteiden vahvaa karjalaista pohjakerrostumaa. Se valaisee karjalaisperäisen sanaston levikitietojen rinnalla aiemmin vähemmän käsiteltyä äänneellistä ja fonotaktista kontaktivaikutusta. Huomionarvoisia ovat *tsk*-sanojen sanaluokkaan ja sanan rakenteelliseen tyyppiin kytkeytyvät levikkierot suomen murteissa.

Lähteet

LESKINEN, HEIKKI 1963: *Luoteis-Laatokan murteiden äännehistoria I: konsonantit*. SKST 275. Helsinki: SKS.

TURUNEN, AIMO 1959: *Itäisten savolaismurteiden äännehistoria*. SKST 253. Helsinki: SKS.

Itämerensuomen refleksiivinen pro-aines ja refleksiiviset omistusilmaukset

Esittelen refleksiivisen pro-aineksen ja refleksiivisten omistusilmausten käyttöä Uuden Testamentin itämerensuomalaisissa käännöksissä.

Refleksiivisellä pro-aineksella muodostetaan lauseensisäinen anafora eli viittaus lauseen subjektimaiseen jäseneseen. Suomen refleksiivisiä pro-aineksia ovat mm. *itse*-pronomini (*Varo itseäsi*) sekä omistusliitteet, mikäli ne viittaavat subjektiin, esim. *Mies otti lompakon taskustaan*, jolloin syntyy refleksiivinen omistusilmaus. Puhekielessä myös *oma*-adjektiivi voi toimia refleksiivisenä omistusilmauksena, esim. *Toiko se omat tavarat mukaan?* (VISK § 1445, 1456)

Refleksiivinen pro-aines itämerensuomen eri kielimuodoissa on pitkälti yhteistä, mutta erojakin esiintyy. Pohjois-itäryhmän kielissä (suomi, karjala, vepsä, inkeroinen) refleksiivipronominina käytetään *itse*-sanaa. Omistusliitteiden käyttö on yleisintä suomessa (a) ja vienankarjalassa (b), kun taas livvinkarjalassa (c) se on vähentynyt. Vepsässä (d) omistusliitteet ovat menettäneet yhdisteltävyyttään, mutta *itse*-pronominiin ne edelleen liitetään. Eteläryhmän kielistä (viro, vatja, liivi) omistusliitteet ovat kadonneet. Refleksiivipronominina toimii *hän*-pronominiin palautuva *en(e)*-, jonka vahvistavana etuliitteenä usein esiintyy *itse*-sanana taipumaton vastine *ise* tai *īz* (e, f).

- a) Rakasta lähimmäistäsi niin kuin *itseäsi* (suomi)
- b) Tykkyä omua lähimmäistäš niin kuin *iččies* (vienankarjala)
- c) Suvaiče lähimästy ku *omua iččie* (livvinkarjala)
- d) Armasta *ičeis* lähembašt, kut *ičtaiž* (vepsä)
- e) Armasta oma ligimest nagu *iseennast* (viro)
- f) Sinnõn um ärmastõmöst *entš* ležglist kui *īžentšta* (liivi)

Refleksiivisistä pro-aineksista vanhin eli omistusliite lienee aikoinaan refleksiivistänyt *itse*-sanana vastineen, 'varjosielua' merkinneen substantiivin, ja myöhemmin *en(e)*-pronominin, jonka taiputusmuodoissa on edelleen omistusliitteen jälkiä. Vanhan kirjasuomen refleksiiviset persoonapronominin (*siunaa sinuas* 'siunaa itsesi') ja tilapäisrefleksiivit kuten *pelasta nahkasi* tai *panen pääni pantiksi*, ovat myös omistusliitteiden refleksiivistämiä.

Jos omistusliitteiden käyttö lakkaa tai vähenee tai niitä ei enää voi vapaasti yhdistellä, muu refleksiivinen pro-aines ottaa niiden tehtävät. Kielikohtaiset strategiat näkyvät selkeimmin refleksiivisistä omistusilmauksista. Suomen esimerkissä (g) *vuode* merkitään vapaalla omistusliitteellä puhuteltavan omaksi. Vepsässä (h) omistusliite yhdistetään *iče*-pronominiin: "itsesi vuode". Virossa (i) käytetään *oma*-adjektiivia ja liivissä (k) *en(e)*-pronominin genetiivimuotoa *entš*.

- g) Nouse, ota *vuoteesi* ja käy. (suomi)
- h) Libu, ota *ičeiž magaduzsija* i kävele. (vepsä)
- i) Tõuse üles, võta **oma** *kanderaam* ja kõnni! (viro)
- k) Nūz ylzõ, võta **entsš** *lova* ja kää. (liivi)

Strategioita myös yhdistellään: livvinkarjalassa *ota oma kravatti* ja *ota ičes kravatti* olisivat kumpikin mahdollisia.

Lähteet:

Piibel. Tallinn: Eesti Piibliselts 2013.

Uuši šana. Uuši šana vienankarjalakši. Helsinki: Piiplijankiännösinstituutti 2011.

Uuzi Sana. Uuzi sana livvikse. Helsinki: Biblienkiännändüinstituuttu 2003.

Už zavet. Už zavet vepsän kelel. Helsinki: Biblijan kändmižen institut 2006.

Ūž Testament. Uusi testamentti liivin kielellä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1942.

VISK = Iso suomen kielioppi. SKST 950. Helsinki: SKS. Verkkoversio:

<http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>

Henna Massinen

Itä-Suomen yliopisto

Karjalaisten lehmän- ja hevosennimien venäläisperäisyyden ajallinen ja paikallinen variaatio

Tarkastelen tässä esitelmässä karjalaisten lehmän- ja hevosennimien ja -nimitysten venäläisperäisyyden ajallista ja paikallista variaatiota. Kiinnitän huomiota siihen, miten nimistön venäläisperäisyys vaihtelee karjalankielisen alueen eri osien välillä, mitä venäläisperäisten nimien perusteena on ollut ja miten venäläis- ja karjalaisperäiset komponentit yhdistyvät samassa nimessä tai nimityksessä. Tutkimukseni tarkoituksena on luoda yleiskuva siitä, miten venäjän kieli on vaikuttanut karjalaiseen lehmän- ja hevosennimistöön ja miten vaikutus näkyy eri-ikäisissä nimiaineistoissa.

Tutkimusaineistoni koostuu karjalankielisiltä alueilta eri aikoina kootuista aineistoista: vanhempaa karjalaista nimistöä edustaa *Karjalan kielen sanakirjan* (KKS) eläimennimi- ja nimitysaineisto, joka on koottu useiden kerääjien voimin 1890–1960-luvulla. KKS:ssa on nimiaineistoa kaikkien karjalan kielen murteiden eli vienankarjalan, eteläkarjalan ja livvinkarjalan puhuma-alueilta Venäjän Karjalasta, Suomelle kuuluneesta Raja-Karjalasta ja Sisä-Venäjän karjalaisaarekkeilta (erityisesti Tverin Karjalasta). Aineisto on lajiteltu KKS:ssa murrealueittain ja pitäjittäin: karjalan kielen murteille on omat värikoodinsa, ja tämän lisäksi sana-artikkeleista käy ilmi, missä pitäjässä tai pitäjissä nimeä minkäkin asuisena esiintyy. Vertailuaineistonani on Tverin Karjalan kylissä vuosina 2016 ja 2018 sekä Aunuksen Karjalan kylissä vuonna 2012 keräämäni lehmän- ja hevosennimet.

KKS:n aineistossa venäläisperäiset nimet edustavat vähemmistöä. Aineisto osoittaa venäläisperäisyyden näkyneen lehmillä etenkin syntymäajan (esim. *Piätköi* < *piätნიჭ* | ä ~ -y ym. < ven. *pjätnica* 'perjantai') ja hevosilla värin (*Beloi* < ven. *belyi* 'valkoinen') mukaan annetuissa nimissä. Venäläisperäisiä lehmän erisnimiä on tallennettu eniten Vienan ja Aunuksen Karjalassa sekä Raja-Karjalassa, hevosennimiä taas Aunuksen Karjalassa. Venäläisperäiset lehmännimitykset ovat harvinaisia, kun taas hevosennimityksissä venäläisyys näkyy vahvasti etenkin etelä- ja livvinkarjalan alueilla. KKS:n aineistossa on runsaasti nimiä ja nimityksiä, joissa venäjä ja karjala yhdistyvät eri tavoin (esim. *Buurikki* < ven. *buryi* 'ruskea', *ufatkusarvi* 'kaartuvasarvinen' < *ufatku* < ven. *uhvat* 'uunihaarukka, uhvatta'). Nykyaineisto osoittaa karjalaisen lehmän- ja hevosennimistön olevan laajalti venäläistynyttä. Uudessa aineistossa on kuitenkin myös omaperäistä nimistöä sekä oman tutkimukseni kannalta kiinnostavia, venäläisiä ja karjalaisia komponentteja yhdistäviä nimiä. Kaikkiaan vanha ja uusi aineisto sekä niiden vertailu piirtää karjalaisen lehmän- ja hevosennimistön venäläisperäisyydestä monitahoisen kuvan, jolla on luonnollisesti yhteys karjalan kielen sanaston venäläisperäisyyteen.

Lähde

Karjalan kielen sanakirja I–VI. – Pertti Virtaranta & Raija Koponen (toim.). *Lexica societatis fenno-gricae* XVI. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. 1968–2005.

Ilia Moshnikov

Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Karjalan ja suomen kielen rajalla: tapaustutkimus variaatiosta Suojärven rajakarjalaismurteessa

Suojärvi oli ennen toista maailmansotaa Suomen Raja-Karjalaan kuuluva karjalankielinen pitäjä, jossa puhuttiin karjalan kielen kahta päämurretta: varsinaiskarjalan eteläkarjalaa pitäjän länsi- ja pohjoisosissa ja livvinkarjalaa etelälaidalla sekä idässä Hyrsylänmutkassa. Murteiden välinen raja ei kuitenkaan ollut kovin jyrkkä, ja siirtymä murteiden välillä on ollut jatkumonluonteinen. Suojärvellä oli myös suomenkielistä asutusta. (Sarhima 2017; Moshnikov 2018). Toisen maailmansodan jälkeen Suojärvi jäi Neuvostoliitolle ja kaikki alueen asukkaat oli siirretty muualle Suomeen.

Tarkastelen esitelmässä NUT-partisiipin variaatiota esimerkkinä käyttäen, miten suomen ja karjalan sekä karjalan kahden murteen partisiippivariantit ovat edustettuna Suojärvellä. Tutkimusaineisto sisältää 507 NUT-partisiipin esiintymää, joita on käytetty liittotempuksissa ja kielteisessä imperfektissä (esim. suom. *on sanonut, ei antanut*). Aineisto on peräisin Raja-Karjalan korpuksista. Suojärven aineistossa varioi jopa yhdeksän NUT-partisiipin varianttia. Osa partisiippityypeistä on peräisin karjalan kielestä (esim. *on tarvin-nun, en anda-nuh, ei kaččo-t*), osa taas peräisin suomen kielestä (esim. *ei tarvin-na, en anda-nut*). Tarkastelen esitelmässä suomen ja karjalan partisiippivarianttien suhdetta Suojärven aineistossa. Keskityn idiolektikohtaiseen aineiston tarkasteluun.

Lähteet

MOSHNIKOV, ILIA 2018: NUT-partisiipin variaatiosta rajakarjalaismurteissa: (n)nA-, n- ja nUn-partisiippien keskinäisestä suhteesta. – *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 28 s. 263–284.

Raja-Karjalan korpus = Rajakarjalaismurteiden tekstikorpus. Noin 119 tuntia Raja-Karjalan murreäänitteitä litteroituna. FINKA-tutkimushanke 2011–2014. Itä-Suomen yliopisto. Korpus on ladattavissa osoitteesta: <https://korp.csc.fi/download/finka/>. Luettu 22.2.2019.

SARHIMAA, ANNELI 2017: *Vaietut ja vaiennetut. Karjalankieliset karjalaiset Suomessa*. Tietolipas 256. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

”Tuldihi šanat. Toizet kieleh näh.”

Muistikävely tverinkarjalaisen leksikaalisen aineiston keruumenetelmänä

Tässä esityksessä käsittelen muistikävelyä aineistonkeruumenetelmänä sanaston kontaktilähtöisten muutosten tutkimuksessa. Muistikävely on etenkin kulttuurintutkimuksessa käytetty aineistonkeruumenetelmä, jonka avulla voidaan kerätä yksilön muistiin perustuvaa tietoa etenkin ympäristöstä (Järviluoma 2016). Sovellan menetelmää sanaston tutkimiseen, sillä tverinkarjalan vanha omaperäinen sanasto liittyy usein pihapiiriin ja siten kävely-ympäristöön.

Venäjällä Tverin Oblastissa puhuttavan karjalan sanastolla on yhteisiä kerrostumia muun karjalan kanssa: yhteiskarjalaisen kerrostuman lisäksi esiin nousevat yhteydet etelä- ja livvinkarjalaan (Sarhimaa & Siilin 1994). Tverinkarjalaisten juuret ovatkin edellä mainittujen murteiden puhumialueella ja KKS:n taksonomian mukaan tverinkarjala on eteläkarjalaa. Tverinkarjalainen murreaareke syntyi 1600-luvulla Ruotsin ja Venäjän sotien aiheuttamien väestönlähtöjen myötä (Saloheimo 2010). Nykyään kaikki tverinkarjalan puhujat, joiden määrä on vähentynyt tasaisesti, ovat kaksikielisiä, edustavat vanhempaa sukupolvea ja käyttävät karjalaa kotona.

Syksyllä 2018 toteuttamani kenttätyön tavoitteena oli kerätä aineistoa vanhan karjalaisen sanaston säilymisestä, sen suhteesta uudempaan venäläisperäiseen sanastoon ja puhujien tekemistä valinnoista. Muistikävelyt tallensin GoPro-kameralla, jota puhuja kantoi liivin avulla. Näin puhujan ääni, eleet sekä kävely- ja katselusuunta itse taltioituivat nauhalle. Tällaisia haastatteluja toteutui yhteensä yhdeksän vanhempaa sukupolvea edustavien miesten ja naisten kanssa. Haastattelujen kestot vaihtelevat 20 ja 50 minuutin välillä.

Puhujat tuottivat vanhaa sanastoa esimerkiksi karjalaisten talojen rakennetta kuvaillessaan. Kaksikielisyys taas ilmeni puheessa runsaina erityyppisinä koodinvaihtojaksoina venäjään. Lisäksi sanaston muutoksen kannalta esiin nousevia seikkoja ovat venäjältä lainatut useamman sanan yksiköt ja käännöslainat. Puhujat myös itse raportoivat sanaston ja kielen muutoksesta: ”*Kaikki karielakši pagži. Vain čisto ka-. A šiiitä šua kai jo vaihtuačči. Kaikki yheššä civilizacii. Tuldihi šanat. Toizet kieleh näh. Sen täh vaihtuačči kieli. Äijäzelti vaihtuačči.*”

Muistikävely osoittautui sopivaksi aineistonkeruumenetelmäksi sanaston muutoksen kannalta. Sanaston tutkiminen on tärkeää, koska leksikaalisilla muutoksilla on yhteys rakenteellisiin muutoksiin (Backus 2005). Kerätyn aineiston avulla on tarkoitus tutkia tverinkarjalaista kaksikielistä koodia (Verschik 2008).

Lähteet

- Backus, Ad 2005: Codeswitching and language change. One thing leads to another? – *International Journal of Bilingualism*. 9(3–4), 307–340.
- Järviluoma, H. 2016. The art and science of sensory memory walking. – M. Cobussen, V. Meelberg & B. Truax. (Eds.), *The Routledge Companion to Sounding Art*. Oxford: Routledge.
- KKS = Karjalan kielen sanakirja. Helsinki: Kotus. Saatavissa: <http://kaino.kotus.fi/cgi-bin/kks/karjala.cgi>
- Saloheimo, Veijo 2010: Entisen esivallan alle, uusille asuinsijoille. Ortodoksikarjalaisten ja inkeroisten poismuutto 1500- ja 1600-luvulla. Joensuu: Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys.
- Sarhimaa, Anneli – Siilin, Lea 1994: ”Pasportason kirjutettumieolen karjalan’e”. – Tapio Hämynen (Toim.), *Kahden Karjalan välillä. Kahden Riikin riitamaalla*. *Studia Carelica Humanistica* 5, 267–278. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- Verschik, Anna 2008: *Emerging bilingualism: from monolingualism to code-copying*. London: Continuum International Publishing Company.

Kiännä da elvytä! Kääntäjänkoulutusta karjalankielisille

Kirjoitus perustuu kokemuksiimme vuosina 2015–2018 toimineesta hankkeesta *Kiännä! Kääntäminen, elvytys ja uhanalainen karjalan kieli* (rahoittaja Koneen Säätiö), joka on keskittynyt erityisesti antamaan karjalankielisille kääntäjänkoulutusta. Hankkeen käänösseminaarit ovat tietääksemme olleet ensimmäiset koulutukset, joissa karjalaksi kääntäminen yhdistetään ammattikäntämisen koulutukseen. Luennoilla on puhuttu vuoroin kääntämisen yleisemmistä käytänteistä ja vuoroin karjalan kielen erityiskysymyksistä. Lähiopetukseen on sisältynyt myös ryhmissä tehtäviä harjoituksia. Koulutuksen tavoitteena on ollut voimaannuttaa karjalankielisiä toimimaan kääntäjinä, joten ilmapiiri on pidetty rohkaisevana ja kannustavana.

Karjalan kielen konteksti poikkeaa monin tavoin tavanomaisesta kääntämisen koulutuksesta ja sisältää monenlaisia haasteita:

- 1) Kun käännetään yhteiskunnan enemmistökieleltä karjalaan, kääntämisen päämääränä ei useinkaan ole viestin välittäminen sellaiselle kohderyhmälle, joka ei ymmärrä tekstin alkukieltä. Karjalan kielen puhujat ovat nykyisin kaksikielisiä (karjala–suomi tai karjala–venäjä) ja ymmärtävät myös enemmistökielellä kirjoitetut tekstit. Käännöstyön tavoitteet ovatkin toisaalla: kääntämällä pyritään ylläpitämään ja kehittämään vähemmistökieltä, laajentamaan sen käyttöaloja ja lisäämään sen yhteiskunnallista näkyvyyttä.
- 2) Käännöstieteellinen tutkimus nostaa esiin vähemmistökielelle kääntämisen kaksiteräisenä miekkana: kääntäminen vähemmistökielelle uudistaa vähemmistökieltä, mutta samalla se myös uhkaa kielen omaleimaisuutta.
- 3) Karjalaa puhutaan kahdessa maassa ja että kieleen kohdistuu painetta kahdesta enemmistökielestä, suomesta ja venäjistä. Samalla karjalankielisillä teksteillä on kahdenlaisia lukijoita, osa Suomessa ja osa Venäjällä.
- 4) Ammattikäntäjän koulutuksessa korostetaan työelämätaitoja, kun taas karjalan kääntäjille kääntäminen on usein vapaaehtoisuuteen perustuvaa talkootyötä, ei varsinainen ammatti.
- 5) Karjalan kielellä ei ole tarjolla läheskään yhtä paljon kääntäjän apuvälineitä (erikoisalojen Kanakirjoja, kielioppeja, termikantoja, luotettavia rinnakkaistekstien lähteitä tai muita tietolähteitä) kuin kansalliskielillä.

Esitelmässä käsittelemme sitä, millaisia havaintoja olemme koulutuksen aikana tehneet näiden haasteiden ratkaisemista ja millaisia näkökulmia käännöstieteellinen tarkastelu avaa karjalan kielen kirjallisen käytön kehittämiseen.

Kirjallisuutta

Koskinen, Kaisa, and Päivi Kuusi. 2017. Translator training for language activists. Agency and empowerment of minority language translators. – *trans-kom* 10(2):188–213. Accessed May 8, 2018.

Koskinen, Kaisa & Kuusi, Päivi & Riionheimo, Helka 2017: Kaikki on vinksin vonksin: käänösseminaari vähemmistökielen elvyttämisen tukena. – *MikaEL – Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu* 10, 167–180.

Kuusi Päivi, Kolehmainen Leena & Riionheimo Helka 2017: Introduction. Multiple roles of translation in the context of minority languages and revitalisation. *trans-kom. Journal of Translation and Technical Communication* 10 (2), 138–163.

Riionheimo, Helka – Kuusi, Päivi 2019: Kiännä da elvytä: kääntäjänkoulutusta karjalankielisille. – Eeva-Kaisa Linna & Anneli Sarhimaa (toim.), *Meijän hierus. Esseitä karjalan kielestä* s. 91–98. Helsinki: Karjalan Sivistysseura.